

Tahallista vai tahatonta?

Luvattomat kajoamiset kiinteisiin muinaisjäänöksiin vuosina 2010–2019 Pirkanmaalla

Helen Mettälä

Pro gradu -tutkielma

Filosofian maisterin tutkinto, arkeologia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2022

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kiitokset

Haluan osoittaa kiitokset Ulla Lähdesmäelle asiantuntevasta ohjauksesta ja avusta tutkimuksen teon ja työstämisen eri vaiheissa. Kiitokset ansaitsevat myös työtä ohjanneet professorit Visa Immonen ja Georg Haggrén. Lisäksi haluan kiittää hyödyllisistä näkökulmista ja neuvoista Joonas Kinnusta.

Suuret kiitokset kuuluvat myös Pirkanmaan maakuntamuseon kulttuuriympäristöyksikön henkilökunnalle tutkimustyön mahdollistamisesta ja erityisesti yksikön arkeologeille Vadim Adelille, Kreetta Lesellille ja Kirsi Luodolle heidän jakamastaan asiantuntemuksesta.

Pro gradu -tutkielma

Filosofian maisterin tutkinto, arkeologia

Helen Mettälä

Tahallista vai tahatonta? Luvattomat kajoamiset kiinteisiin muinaisjäänneksiin vuosina 2010–2019 Pirkanmaalla

Sivumäärät: tutkielman sivumäärä 85, liitteiden sivumäärä 5

Tutkimus käsittelee kiinteisiin muinaisjäänneksiin kohdistuneita luvattomia kajoamistapauksia vuosien 2010–2019 aikana Pirkanmaan alueella. Tutkimusaineistosta ilmeni aikavälillä tapahtuneen 29 luvattonta kajoamista. Kajoamistapauksissa on huomioitu vain ihmistoiminnan aikaansaamat vahingot. Kajoamiset ovat tapahtuneet maan- ja metsänkäyttöhankeissa sekä metallinetsinnän ja muun ihmistoiminnan seurauksena.

Tutkimuksessa pyritään tapaustutkimuksen keinoin selvittämään, miksi luvattomia kajoamisia tapahtuu ja millaisesta ilmiöstä ne myös yhteiskunnallisella tasolla kertovat. Tutkimuskysymykseen etsitään vastauksia ja pohditaan myös sitä, miten luvattomia kajoamisia voitaisiin ennaltaehkäistä tulevaisuudessa. Lisäksi nostetaan esille kajoamistapauksiin liittyvää problematiikkaa, joka ilmenee esimerkiksi rajaamattomissa muinaisjäänneksissä ja kajoamistapauksista käydyssä keskustelussa.

Vuosien 2010–2019 tapaukset osoittavat, että muinaisjäänneiden luvattomia kajoamisia tapahtuu sekä tahattomasti että joissakin tapauksissa myös tahallisesti. Motiiveja on joidenkin tapauksien osalta vaikea tulkita, mutta ne usein liittyvät tiedon ja ymmärryksen puutteeseen sekä informaatiokatkoksiin eri toimijoiden välillä. Luvattomia kajoamisia voitaisiin ennaltaehkäistä etenkin tietoisuutta lisäämällä sekä tiedonkulkua tehostamalla.

Avainsanat: Pirkanmaa, tapaustutkimus, muinaismuistolaki, kulttuuriperintö, kiinteät muinaisjäänneokset.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen tausta ja näkökulmia arkeologisen kulttuuriperinnön arvottamisesta	1
1.2	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	4
1.3	Tutkimushistoria	6
2	Muinaisjäännösten suojelutyö ja siihen liittyvät käytännöt	8
2.1	Suojelun historiaa	8
2.2	Taustaa kiinteitä muinaisjäännöksiä vahingoittaville ihmistoiminnan muodoille	10
2.2.1	Maankäyttö	10
2.2.2	Metsänkäyttö	12
2.2.3	Metallinilmaisinharrastus ja muu ihmistoiminta	14
2.3	Lainsäädäntö ja suojelukäytännöt	15
2.3.1	Kiinteät muinaisjäännökset ja niiden suojelu	15
2.3.2	Lailta säädetty ja laitton kajoaminen	18
2.3.3	Rangaistussäädökset	20
2.3.4	Nykyinen viranomaistyö Pirkanmaalla	20
3	Tutkimusaineisto	23
3.1	Aineiston rajaus, valikoituminen ja edustavuus	23
3.2	Kajoamistapaukset 2010–2019	24
3.2.1	Vuosi 2010; tapaukset 1-5	24
3.2.2	Vuosi 2011; tapaukset 6-7	27
3.2.3	Vuosi 2012; tapaukset 8-9	30
3.2.4	Vuosi 2013; tapaukset 10-11	33
3.2.5	Vuosi 2014; tapaukset 12-16	34
3.2.6	Vuosi 2015; tapaukset 17-20	38
3.2.7	Vuosi 2016; tapaus 21	41
3.2.8	Vuosi 2017; tapaukset 22-24	43
3.2.9	Vuosi 2018; tapaukset 25-28	45
3.2.10	Vuosi 2019; tapaus 29	48
3.3	Rajatapaukset - esimerkkejä kajoamistapausten määrittelyn ongelmallisuudesta	49

4	Tutkimusaineiston analyysi	52
4.1	Aineiston luokittelu	52
4.2	Luvattomien kajoamisten motiivit	57
4.3	Millä luvattomiin kajoamisiin voitaisiin vaikuttaa?	61
5	Johtopäätökset	67
	Lähteet	70
	Liitteet	81
	LIITE 1 Luvattomat kajoamistapaukset vuosina 2010–2019 Pirkanmaalla	81
	LIITE 2 Luvatonta kajoamista seuraava tarkastusmenettely	85

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta ja näkökulmia arkeologisen kulttuuriperinnön arvottamisesta

Kiinteät muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain nojalla rauhoitettuja ja niitä on suojeltu yhteiskunnassamme jo pitkään. Kiinteät muinaisjäännökset ovat ihmistoiminnan seurauksena syntyneitä kiinteitä rakenteita ja kerrostumia, joita on säilynyt maaperässä ja vesistöissä. Kiinteitä muinaismuistoja voi olla säilynyt ympäristössä niin esihistorialliselta kuin myös historialliselta ajalta ja ne ovat osa kulttuuriperintöä.¹ Vuonna 2022 Pirkanmaan alueella sijaitsee yhteensä 1964 kiinteää muinaisjäännöstä.²

Kiinteiden muinaisjäännösten säilymistä uhkaavat niin ihmistoiminta kuin muuttuvat luonnonolosuhteetkin. Luvattomat kajoamiset kiinteisiin muinaisjäännöksiin ovat lainvastaista toimintaa ja ilmiönä tunnistettu yhteiskunnallinen ongelma, johon ei ole vielä löydetty ratkaistua. Lainvastaisuudestaan huolimatta luvatonta kajoamista tapahtuu ja tapaukset harvoin etenevät museoviranomaiselta poliisitutkintaan tai rangaistuksiin asti. Luvattomat kajoamiset kiinteisiin muinaisjäännöksiin ovat ongelma, johon tulee aktiivisesti etsiä ratkaisua.

Kulttuuriperinnön suojelussa on aina pohjimmiltaan kyse arvottamisesta eli siitä, mikä nähdään säilyttämisen arvoisena.³ Nykyinen muinaisjäännösten arvottaminen ja ryhmittely on luotu palvelemaan tutkimuksen, suojelun, matkailun ja arkeologian tuotteistamisen tavoitteita. Se, mikä milloinkin koetaan suojelemisen arvoiseksi, kuitenkin muuttuu esimerkiksi yhteiskunnan ja tutkimuksen kehityksen myötä.⁴

Arkeologisten kohteiden suojelua ja arvottamista tukevat, mutta myös ohjaavat lait ja sopimukset. Lisäksi kohteita voidaan arvottaa paikallisesti, valtakunnallisesti tai kansainvälisesti. Esimerkiksi valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden (VARK) määrittely on käynnissä oleva Museoviraston kolmivuotinen hanke, jonka on määrä valmistua vuonna 2022. Hankkeen tarkoituksena on määrittellä Manner-Suomen merkittävimmät arkeologiset kohteet. Listalle valitaan kohteet, jotka kokonaisuutena edustavat parhaiten

---

¹ MML (295/1963).

² Esine-, kuva- ja kulttuuriympäristötietokanta Siiri [<https://museosiiri.tampere.fi/index.do>]

³ Heikkilä 2001, 5.

⁴ Halinen 2006, 58.

Suomen muinaisuutta. Arvottamisen kriteereinä on hankkeessa ollut kohteiden arkeologiset tai kulttuurihistorialliset merkitykset. VARK-kohteiksi määritellään sellaiset kohteet, jotka parhaiten edustavat omalle aikakaudelleen tyypillisiä piirteitä. Valintakriteereinä ovat myös jäännöksen tutkimuksellinen arvo, kunto ja onko kohde tyypillinen tai harvinainen valtakunnallisesti tai alueellisesti. Lisäksi pohditaan arkeologisten kohteiden monimuotoisuutta ja niiden ympäristöä sekä maisemallisia tekijöitä.⁵ Listalle valitut kohteet kertovat etenkin siitä, mitä niitä valinneet museoviranomaiset pitävät asiantuntijanäkökulmasta katsottuna merkittävänä ja säilyttämisen arvoisena Suomen menneisyydestä. Olisivatko listalle valikoituvat kohteet samat, mikäli keskusteluun osallistuisi koko arkeologien ammattikunta tai jos keskustelua kohteiden valinnasta käytäisiin laajemmin yhteiskunnallisella tasolla?

Kansainvälisesti arvottamisen ja kulttuuriperinnön hallinnollisen suojelutyön taustalla vaikuttaa myös Euroopan neuvoston sopimukset ja strategiat. Tällaisia ovat esimerkiksi arkeologista kulttuuriperintöä koskeva yleissopimus eli Vallettan sopimus (26/1995) vuodelta 1992. Sopimuksella halutaan tehostaa ja turvata arkeologisen kulttuuriperinnön suojelua ja tieteellisen tutkimustyön toteutumista. Sopimuksen yhdeksäs artikla myös korostaa tärkeyttä lisätä tietoisuutta ja arvostusta arkeologista kulttuuriperintöä kohtaan. Yleissopimuksen tavoitteena on suojella Euroopan maiden yhteiseksi koettua kulttuuriperintöä ja edistää myös sen tutkimusta.⁶

Lisäksi vuonna 2017 hyväksytty Faron yleissopimus (50/2018) korostaa sekä aineellisen että aineettoman kulttuuriperinnön merkitystä. Sopimuksen mukaan yksilöillä sekä yhteisöillä tulee olla oikeus hyötyä kulttuuriperinnöstä ja myös oikeus osallistua kulttuuriperinnön rikastuttamiseen. Sopimuksen neljännessä artiklassa tähdennetään, että jokaisella on oikeuksien lisäksi myös velvollisuus kunnioittaa niin omaa kuin myös muiden kulttuuriperintöä. Sopimuksen keskiössä on laajempänä kokonaisuutena yhteisen eurooppalaisen kulttuuriperinnön vaaliminen ja sen merkitysarvon korostaminen.⁷

Maailmanlaajuisilla sopimuksilla, kuten Unescon yleissopimuksella maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta (19/1987) korostetaan kulttuuriperinnön suojelemisen olevan

---

⁵ <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/valtakunnallisesti-merkittavat-arkeologiset-kohteet-vark>

⁶ Eurooppalainen yleissopimus arkeologisen perinnön suojelusta (26/1995)
[https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1995/19950026/19950026_2#idm45237816857696]

⁷ Faron puiteyleissopimus (50/2018)
[<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2018/20180050#idm45237816420400>]

myös maailmanlaajuisesti tärkeää. Sopimuksen mukaan suojeleminen on tärkeää, sillä se halutaan säilyttää tuleville sukupolville. Kulttuuriperintö voidaan myös nähdä laajemmin maailmanperintönä, jonka vaalimiseen tulee jokaisen valtion osallistua maailmanlaajuisesti.⁸ Unesco on myös laatinut maailmanperintöluettelon maailmanlaajuisen kulttuuriperinnön kannalta merkittävistä kohteista. Maailmanperintösopimuksen ratifioineet valtiot voivat ehdottaa kohteitaan luetteloon.⁹

Kulttuuriperinnön tutkimus auttaa myös pohtimaan mitä suojellaan, miksi suojellaan ja kuka tai ketkä sen oikeastaan määrittelee. Kansainvälisiltä nimityksiltään *archaeological heritage management* tai *cultural resource management* ovat suuntauksia, jotka pohtivat arkeologisen kulttuuriperinnön hallintaan ja suojelemaan liittyviä kysymyksiä. Kiinnostus valtiollisen ja kansainvälisen arkeologisen kulttuuriperinnön suojelemaan heräsi Yhdysvalloissa ja Euroopassa toisen maailmansodan jälkeen. Maailmanlaajuinen talouskasvu ja yhteiskunnallinen kehitys 1960-luvulta lähtien sai huomion kiinnittymään myös muuttuvaan ympäristöön ja muutoksien aiheuttamiin uhkiin kulttuuriperinnölle. Tämän seurauksena suojeletoimia alettiin vaatia sekä valtiollisesti että kansainvälisesti.¹⁰ Arkeologian luonne myös tieteenalana on vuosikymmenten aikana muuttunut ja preventiivinen puoli arkeologiassa *preventive archaeology* on tuonut tieteenalan osaksi jokapäiväistä alueiden suunnittelua ja käyttöä.¹¹

Arkeologisen kulttuuriperinnön tutkimus auttaa myös osaltaan ymmärtämään hallinnolliseen arkeologiaan kytkeytyviä ilmiöitä. Kiinteiden muinaisjäännösten kajoamistapauksiin liittyy keskeisesti eroavat näkökulmat arvottamisessa ja tietämättömyys toimintatavoissa tai joissakin tapauksissa välinpitämättömyys koskien muinaisjäännösten suojeleminen. Etsiessä keinoja luvattomien kajoamistapausten ennaltaehkäisyyn, tulee huomioida myös kajoavien osapuolten eli usein maan- ja metsäkäyttäjien, metallinilmaisinharrastajien kuin myös muuten kiinteiden muinaisjäännösten alueella kulkevien henkilöiden näkökulma. Miten he kokevat arkeologisen kulttuuriperinnön tai millainen rooli sillä yhteiskunnassa on ja miten se arvotetaan? Keskeistä on pohtia näkemys- ja kokemuseroja asiantuntijoiden ja muun yhteiskunnan välillä.

---

⁸ Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta (19/1987)
[https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1987/19870019/19870019_2]

⁹ <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia-sopimuksia>

¹⁰ Cleere 1989, 2-5.

¹¹ Novaković 2016, 6.

Kulttuuriperintö on kaikkien yhteistä ja siksi onkin aiheellista kysyä, voiko sen arvottaminen ja määrittely olla tietyn asiantuntijajoukon käsissä vai pitäisikö myös museoiden ulkopuolinen yhteisö tuoda mukaan tiiviimmin osaksi kulttuuriperinnöstä käytävää keskustelua.

Kulttuuriperinnöstä käytävän keskustelun demokratisointi voisikin olla yksi keino lisätä tietoisuutta ja edesauttaa yhteisöjen osallistumista kulttuuriympäristön vaalimiseen tulevaisuudessa.¹² Millainen vaikutus museoviranomaisten ja muun yhteisön tehostetulla yhteistyöllä voisi olla esimerkiksi muinaisjäännösten suojeluun ja myös luvattomiin kajoamistapauksiin?

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää tapaukset, joissa lain rauhoittamiin, kiinteisiin muinaisjäännöksiin on luvottomasti kajottu vuosien 2010–2019 aikana Pirkanmaan alueella. Tarkoituksena on kartoittaa, kuinka monta kajoamista on kyseisellä aikavälillä tapahtunut, millaisia tapaukset ovat olleet, mitkä ovat olleet rikkeiden tekijöiden mahdolliset motiivit, mitä toimenpiteitä kajoamiset ovat vaatineet ja millaisia seurauksia kajoamisista on tullut vastuullisille. Tutkimuksen tarkoituksena on myös pohtia luvattomia kajoamisia laajempänä, yhteiskunnallisena ilmiönä. Pyrkimyksenä on vastata kysymykseen: miksi muinaisjäännöksiä turmellaan?

Pirkanmaan alueella vuosien 2010–2019 aikana on tapahtunut yhteensä 29 luvattonta kajoamistapausta. Tutkimuksen tarkastelun ajanjaksoksi on valittu kyseinen 10 vuotta, sillä aikaväli osoittaa tuoreimmin suojelutyön haasteita ja antaa ajankohtaista tietoa nykyajan kajoamisilmiöstä. Tutkimuksen kannalta olisi mielekäästä ottaa mukaan myös aivan uudet tapaukset, mutta lakisyiden ja mahdollisen keskeneräisen rikostutkinnan vuoksi tutkimuksen aikaväli tuli rajata vuoteen 2019. Tapaukset ovat olleet yleisimmin seurausta maan- tai metsänkäyttöhankkeista, metallinetsinnästä ja siihen liittyneestä löytöjen luvattomasta kaivamisesta kiinteän muinaisjäännöksen alueella tai muusta muinaismuistolain vastaisesta ihmistoiminnasta.

Tutkimuksen tarkoituksena on jatkaa Pirkanmaan muinaisjäännöskohteiden tilan selvitystä siitä, mihin Ulla Lähdesmäen väitöskirjan (2018) tutkimustulokset ovat jääneet. Lähdesmäen tutkimuksesta selvisi, että vuosien 2000–2010 aikana Pirkanmaalla luvottomasti kiinteisiin

---

¹² Enqvist 2014, 101.

muinaisjäännöksiin oli kajottu alueidenkäytön seurauksena 26 kertaa¹³. Tutkimus tulee olemaan jatkumo Lähdesmäen väitöskirjalle, mutta näkökulmaa laajennetaan maankäytön lisäksi muihinkin ihmistoiminnan muotoihin, jotka uhkaavat kiinteiden muinaisjäännösten suojelua. Tutkimuksessa otetaan selvää, miten ja millaisena luvattomien kajoamisten ilmiö on jatkunut vuosina 2010–2019 Pirkanmaan alueella.

Kiinteiden muinaisjäännösten kajoamiset liittyvät hallinnollisen arkeologian piiriin ja sen kulmakiveen asiantuntija- ja suojelutyöhön. Tutkimuskysymyksiin haetaan vastauksia hyödyntämällä tapaustutkimuksellista otetta ja analysoimalla kajoamistapauksista laadittuja asiakirjoja rinnakkain muun tutkimusaineiston, kuten aiempien tutkimusten, kirjallisuuden ja artikkelien kanssa. Virallisten lausuntojen ja raporttien lisäksi koin tutkimuksen kannalta oleelliseksi myös keskustella aiheesta ja tapauksista Pirkanmaan maakuntamuseon arkeologien Vadim Adelin, Kreetta Lesellin ja Kirsi Luodon kanssa. He ovat olleet selvittämässä osaa kyseisistä kajoamistapauksista ja osaavat näin ollen myös analysoida parhaiten Pirkanmaan arkeologisten kohteiden tilaa suojelutyön näkökulmasta sekä kajoamisia yhteiskunnallisena ilmiönä. He toimivat Pirkanmaan maakuntamuseon arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijoina ja tutkijoina.

Tutkimuksen tavoitteena on lisätä yksityiskohtaista tietoa Pirkanmaalla tapahtuvista luvattomista kajoamisista 2010-luvulla, mutta myös analysoida kajoamisia laajemmin ilmiönä ja valottaa niihin liittyviä ongelmakohtia sekä todellisia syitä kulttuuriperintöä vahingoittavan ihmistoiminnan taustalla. Tutkielman tarkoituksena on lisäksi tarkentaa käsitystä luvattomista kajoamisista ja sen myötä luoda ymmärrystä niistä haasteista, joita Pirkanmaan kiinteät muinaisjäännökset joutuvat nykyaikana, mutta myös mahdollisesti tulevaisuudessa kohtaamaan. Pirkanmaan tilanteen avulla voidaan ilmiötä ja sen seurauksia pohtia myös koko Suomen kiinteiden muinaisjäännösten kannalta. Tavoitteena on myös pohtia, ovatko luvattomat kajoamiset tehty tahallisesti vai tahattomasti.

Kiinteisiin muinaisjäännöksiin liittyviä kajoamistapauksia käsitteleviä tutkimuksia on vielä verraten niukasti saatavilla. Yksi tämän tutkimuksen tavoitteista on myös lisätä tietoa ja keskustelua kajoamistapauksista sekä niihin johtavista syistä. Kajoamistapauksiin liittyvän ymmärryksen lisääntyessä on myös mahdollista kehittää kulttuuriympäristön suojelutyötä ja toimintatapoja sekä ennaltaehkäistä kiinteiden muinaisjäännösten vahingoittumista.

---

¹³ Lähdesmäki 2018, 269-270.

Lähestyn tutkimusaihetta arkeologian pääaineen opiskelijana ja Pirkanmaalla suurimman osan elämästäni asuneena. Olen päässyt jo ennen tutkimuksen tekoa tutustumaan useamman kerran Pirkanmaan maakuntamuseon toimintaan ensin opintoihini liittyneissä työharjoitteluissa ja myöhemmin myös apulaistutkijana. Kiinnostus kulttuuriympäristön suojeluun ja sen kehittämiseen ovat olleet innoittajiani tutkimusaiheen ja näkökulman valinnassa.

Tutkimusaihe on ajankohtainen myös tekeillä olevan kulttuuriperintöstrategian kannalta, sillä arkeologisen kulttuuriympäristön merkityksen lisääminen yhteiskunnallisella tasolla voisi olla yksi työkalu myös sen suojeluun tulevaisuudessa.

Tutkimuksessa esitellään ensin kiinteisiin muinaisjäänneksiin suojeluun liittyvän tutkimuksen sekä suojelutyön historiaa. Tämän jälkeen luodaan katsaus nykyajan suojelutyöhön Pirkanmaalla, jota seuraa tutkimusaineiston ja kajoamistapausten esittely. Esiin nostetaan myös kajoamistapausten määrittelyä koskevia ongelmakohtia, joita ilmenee esimerkiksi rajaamattomien muinaisjäännekohtien kohdalla. Lopuksi tutkimusaineistoa analysoidaan ja pohditaan, miten kajoamistapauksia voitaisiin ennaltaehkäistä sekä kulttuuriympäristön suojelua tehostaa tulevaisuudessa.

1.3 Tutkimushistoria

Tutkimuksen tarkoituksena on tehdä selvitys vuosien 2010–2019 Pirkanmaan luvattomista kiinteisiin muinaisjäänneksiin kajoamisista, joista tutkimuksen aloitushetkellä ei ollut aikaisempaa tietoa saatavilla. Vuonna 2020 Museovirasto kuitenkin julkaisi kattavan, vuosia kestäneen tutkimuksensa loppuraportin *Muinaismuistojen vaurioituminen 2010-luvulla: Ihmistoiminnan vaikutus muinaismuistolailla rauhoitettujen kiinteiden muinaisjäännekohtien säilymiseen Suomen alueella*, johon kerättiin Suomen alueen kajoamistapauksia Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Tutkimusprosessi oli kolmivaiheinen, jossa esitutkimus valmistui vuonna 2016, jatkotutkimus vuonna 2018 ja tiedot kokoava loppuraportti vuonna 2020. Päivi Maaranen on loppuraportissa analysoinut sekä maalla olevien että vedenalaisten kiinteiden muinaisjäännekohtien kajoamista.¹⁴

Samasta aihepiiristä tutkimusta on tehnyt myös esimerkiksi Ulla Lähdesmäki väitöskirjassaan *Muinaisjäännekohtien ympäristön muutoksessa – Modernin alueidenkäytön vaikutuksia Pirkanmaan muinaisjäännekohtaan* (2018), joka käsittelee vuosien 2000–2010 maankäyttöä Pirkanmaalla ja sen vaikutuksia alueen muinaisjäännekohtiin. Lähdesmäen mukaan

---

¹⁴ Maaranen 2020.

alueidenkäyttö nostaa muinaismuistojen vahingoittumisen riskiä ja saattaa heikentää niiden merkitystä ympäristössään. Haitat vilkkaasta maankäytöstä ilmenivät esimerkiksi luvattomina kajoamisina muinaisjäännöksiin ja muistojen aineettomien arvojen sekä yksilöllisten ominaisuuksien heikkenemisenä.¹⁵

Muita tutkimuksia muinaisjäännöksiin kohdistuneista kajoamisista on tehnyt Anu Lempiäinen, joka rikosoikeuden pro gradu -tutkielmassaan *Muinaisjäännösrikokset (2015)* tarkastelee muinaisjäännöksiin liittyvää lainsäädäntöä, oikeuskäytäntöä ja vuosien 2010–2014 oikeustapauksia. Lempiäisen tarkastelemat muinaisjäännösrikokset ovat tapahtuneet tarkastellulla aikavälillä useimmin rakennustoiminnan ja metsänkäytön yhteydessä. Tutkielmassa todetaan, että muinaisjäännösten suojelussa tulisi ottaa huomioon ympäristöoikeudellinen kestävä kehityksen periaate. Kyseisen periaatteen mukaan luonnon- ja kulttuuriperinnön kehittäminen, vaaliminen sekä sen siirtäminen eteenpäin hyväkuntoisena seuraaville sukupolville tulee turvata.¹⁶

Visa Immonen ja Joonas Kinnunen ovat kirjoittaneet puolestaan metallinilmaisinharrastuksen suosion kasvusta ja sen aiheuttamista riskeistä muinaisjäännöskannalle Kotiseutu- vuosikirjassa vuonna 2014 julkaistussa artikkelissa *Metallinilmaisin, harrastajat ja kulttuuriperintö – kärjistyksistä yleiskuvaan* ja myöhemmin vuonna 2020 julkaistussa Muinaistutkijan artikkelissa *Kulttuurinen kestävyys 2010-luvun metallinilmaisinharrastuksessa*. Immosen ja Kinnusen tavoitteena oli vuosina 2014 ja 2019 kerättyjen kyselytutkimuksien pohjalta kartoittaa artikkeleissaan metallinilmaisinharrastuksen kehitystä ja analysoida kulttuurisen kestävyuden kehityksen ideaalien toteutumista. Artikkeleissaan he pohtivat myös harrastuksen ja kulttuuriperintöhallinnon suhdetta.¹⁷

Myös Ulla Moilasan, Heli Etu-Sihvolan ja Sami Ranisen digijulkaisu ”*Ei kannata ilmoittaa?*” *Muinaismuistolakiin ja arkeologien toimintaan liittyvät sitkeät myytit* vuodelta 2020, listaa ja oikaisee onnistuneesti harhakäsityksiä, joita usein liittyy muinaismuistolakiin tai museoviranomaisten toimintaan. Kalmistopiirin julkaisu myös auttaa ymmärtämään käsityksiä, väärinymmärryksiä tai asenteita, jotka osaltaan myös saattavat johtaa kajoamistapauksiin.¹⁸

---

¹⁵ Lähdesmäki 2018.

¹⁶ Lempiäinen 2015.

¹⁷ Immonen ja Kinnunen 2014 ja 2020.

¹⁸ Moilanen, Etu-Sihvola ja Raninen 2020.

2 Muinaisjäännösten suojelutyö ja siihen liittyvät käytännöt

2.1 Suojelun historiaa

Muinaisjäännösten suojelutyö kuuluu keskeisesti osaksi hallinnollista arkeologiaa. Hallinnollisen arkeologian tavoitteet ovat ensisijaisesti menneisyyden materiaalisen kulttuuriperinnön suojelussa ja säilytyksessä. Virkamiestyöhön kuuluu myös tutkimus, kokoelmista huolehtiminen ja kulttuuriperinnöstä kerätyn tiedon dokumentointi sekä säilyttäminen. Lisäksi inventoinnit, maastotöiden valvonnat sekä koe- ja pelastuskaivaukset kuuluvat osaksi hallinnollista arkeologiaa.¹⁹ Virkamiestyöhön kuuluu myös erilaiset asiantuntijapalvelut, kuten kulttuuriympäristöön liittyvät opetus-, ohjaus- ja neuvontatehtävät.²⁰

Muinaismuistohallinto ja muinaismuistojen suojelua koskeva lainsäädäntö on kehittynyt Suomessa vaihteittain. Suojelutoiminnan juuret ulottuvat Ruotsin antikvaariseen historiaan.²¹ Kiinteitä muinaisjäännöksiä alettiin suojella Ruotsin suurvaltakauden aikana vuonna 1666 annetulla kuninkaallisella julistuksella ja samana vuotena hallinto alkoi muodostua annetun antikviteettikollegion perustamiskirjan seurauksena. 1700-luvulle tultaessa kiinnostus suojeluun oli hiipunut ja se oli muuttunut lähinnä nimismiesten, maaherrojen, papiston, tuomiokapitulien ja maanmittareiden vapaaehtoiseksi harrastustoiminnaksi.²² Autonomian aikana kiinnostus oman menneisyyden tutkimiseen ja säilyttämiseen kuitenkin jälleen heräsi.²³ Kulttuurimuistojen vaaliminen muuttui 1800-luvulla kansakuntaa ja isänmaallisuutta voimistavaksi intressiksi. Samaan aikaan käsitys ja ymmärrys menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden yhteydestä alkoi muodostua.²⁴

Vuoden 1883 valtiopäivillä annettiin muinaismuistoasetus, jonka mukaan muinaismuistojen rauhoitus ei ollut ehdotonta vaan uusi asetus sisälsi monivaiheisen ilmoitus-, selvitys-, lunastus- ja korvausmenettelyn hallintopäätöksineen. Annetussa muinaismuistoasetuksessa oli ensi kertaa sääntöjä koskien työhankeiden ja muinaisjäännösten suhdetta. Vuotta myöhemmin valtion Kirkollisasiain toimituskunnan alaisen Arkeologisen toimiston

---

¹⁹ Lavento 2008, 33-35.

²⁰ Lähdesmäki 2008, 439.

²¹ Lähdesmäki 2018, 92; Siitari-Vanne 1994, 15.

²² Härö 1984, 14–15; Siitari-Vanne 1994, 8.

²³ Vilkuna 1998, 13.

²⁴ Hellervik 2000, 100.

perustaminen käynnisti antikvaarisen suojeluhallinnon ja sen seurauksena Muinaistieteellinen toimikunta perustettiin vuonna 1908.²⁵

Suomen itsenäistymisen jälkeen arkeologian merkitys yhteiskunnassa muuttui.²⁶ Ulla Lähdesmäki kertoo väitöskirjassaan (2018) vuoden 1962 hallituksen esitykseen perustuen, että Muinaistieteellinen toimikunta työskenteli itsenäistymisen jälkeen aikaisempaa enemmän maankäytön ohjauksen ja myöhemmin myös yhdyskuntasuunnittelun parissa. Hän toteaa myös, että Muinaismuistoasetusta käytettiin edelleen 1900-luvun alussa, mutta siihen liitettiin suojeluun liittyviä säännöksiä asemakaavalain ja rakennuslain osilta.²⁷

Yhteiskunnan nopeatahtinen modernisoituminen ja talouden tehostuminen muuttivat kiinteiden muinaisjäännösten tilannetta toisen maailmansodan jälkeen. Aiemmin säädetyin muinaismuistoasetuksen ei koettu enää soveltuvan yhteiskunnan uudenlaiseen tilanteeseen. Ympäristö oli muutoksessa lisääntyneen rakennusmaan ja rakentamisen tarpeen vuoksi, mikä lisäsi muinaisjäännösten uhanalaisuutta ja vaikeutti niiden suojelua.²⁸ Aloitteita ja ehdotuksia tehtiin lainsäädännön uudistamiseksi, minkä seurauksena muinaismuistolaki astui voimaan vuonna 1963.²⁹ Uudessa laissa erotettiin rakennettua perintöä ja muinaisjäännöksiä koskevat menettelytavat toisistaan. Kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset ja kirkolliset rakennukset suojeltiin uudistuksen myötä omilla säädöksillään.³⁰ Uuden muinaismuistolain toteutumista ja muinaismuistojen suojelua valvoi Muinaistieteellinen toimikunta, jonka toimintaa ja rakennetta myös uudistettiin. Vuonna 1972 toimikunnalle annettiin uusi nimi, Museovirasto.³¹

Museoalan kehitystä vauhditti 1970–1990-luvuilla yhteiskunnan kulttuuriperintöä koskevien lainsäädäntötoimien työstäminen.³² Vuonna 1979 annettu päätös museoiden valtionavustuksen perusteista loi pohjan valtakunnallisen aluemuseojärjestelmän syntymiselle, mihin kuuluivat maakuntamuseot ja aluetaidemuseot.³³ Museolaki astui voimaan vuonna 1992, joka myöhemmin uudistettiin vuonna 2019. Museolaki määrittelee

---

²⁵ Lähdesmäki 2018, 93–94 ja <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/museoviraston-historiaa>

²⁶ Fewster 2008, 103–104.

²⁷ Lähdesmäki 2018, 94.

²⁸ Muinaismuistolakityöryhmän mietintö 1979, 2.

²⁹ Immonen 2016, 213 ja MML 295/1963.

³⁰ Siitari-Vanne 1994, 19.

³¹ <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/museoviraston-historiaa>

³² Vilkuna 1998, 157.

³³ Vilkuna 1998, 156 ja päätös 404/1979 ja laki 1146/1988

[<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1988/19881146#Lidm45237817391008>]

kokonaisvaltaisesti museoiden toimintaa. Uuden museolain astuttua voimaan 1.1.2020 sai alkunsa myös alueelliset vastuumuseot, jotka toimivat omien alueidensa kulttuuriperinnön asiantuntijoina.³⁴ Muinaismuistolain uudistamistarve on jo pitkään noteerattu, sillä laki on pysynyt vuoden 1963 mukaisena, vaikka toimintaympäristö on muuttunut. Lakia uudistetaan kokonaisuudessaan parhaillaan opetus- ja kulttuuriministeriön asettamassa työ- ja seurantaryhmässä. Lakiuudistusta koskeva kuulemistilaisuus on määrä järjestää keväällä 2022.³⁵

2.2 Taustaa kiinteitä muinaisjäännöksiä vahingoittaville ihmistoiminnan muodoille

2.2.1 Maankäyttö

Pirkanmaalla suojelutehtäviä hoitaneiden arkeologien tarkastus- ja kaivausraportteja löytyy vuodesta 1894 alkaen. Kertomuksissa on raportoitu muinaismuistoista kuin myös mahdollisista maankäytöstä aiheutuneista vahingoista. Vuosien 1895–1950 aikana tehtyjen kenttätöraporttien perusteella Arkeologinen toimisto ja Muinaistieteellinen toimikunta tekivät 196 dokumentoitua maastotarkastusta ja kaivausta Pirkanmaan alueella. Maastotutkimuksista 115 koskivat maankäytössä vahingoittunutta muinaisjäännöstä. Myös valtion suojeluvirkamies teki kenttämatoja vahingollisen maankäytön takia. Kyseisenä ajanjaksona suojelutyön perusteena oli muinaismuistoasetus ja siihen kuuluvat menettelyt. Sen seurauksena myös suojeluviranomaistyö alkoi ja sen työkäytännöt vähitellen muotoutuivat ja vakiintuivat.³⁶

Vuosien 1895–1950 aikana yleisiä ja julkisia maankäyttöhankkeita oli vielä vähän. Tuona aikana maastokäynnit, vahinkojen tarkastukset ja pelastuskaivaukset liittyivät lähinnä pieniin ja yksityisiin työhankeisiin. Yleiset työhankeet liittyivät vain neljännekseen raportoiduista vahingoittumistapauksista. Muinaisjäännökset vahingoittuivat tai tuhoutuivat kokonaan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla etenkin yksityisten maanomistajien tekemissä maankaivu- ja täyttötöissä. Asuinpiirin maankäyttö ja -muokkaustyöt, kuten asuin- ja talousrakennusten perustaminen, puiden istutus, pihan tasoitus, aitojen perustaminen ja

---

³⁴ Museolaki 729/1992 ja 314/2019

³⁵ <https://okm.fi/muinaismuistolain-uudistus>

³⁶ Lähdesmäki 2018, 111–112.

hiekanotto olivat vahingollisia. Myös peltojen raivaus viljelykäyttöä varten oli haitallista muinaisjäännöksille.³⁷

Kenttätyöraporttien perusteella vahingoittuneet muinaisjäännökset eivät juurikaan olleet maankäyttäjien ja -omistajien tiedossa. Tietoisuuden taso arkeologisesta kulttuuriperinnöstä ja sen suojelusta oli vielä yleisesti vähäinen. Myöskään pitäjän- ja kihlakunnankertomukset muinaisjäännöstietoineen eivät olleet yleisessä tiedossa. Muinaismuistoasetuksen aikana suojelusta vastaavalla viranomaisella ei ollut velvollisuutta ilmoittaa uusista suojelukohteista maanomistajille.³⁸

Maankäyttö muinaismuistoasetuksen aikana ei ollut kiellettyä muinaisjäännösalueella, niin kuin se on nykyään muinaismuistolain nojalla. Mikäli muinaisjäännösalueella oli tarpeellista käyttää tai muokata, oli omistajan ilmoitettava kyseisestä tarpeesta kuvernöörin välityksellä Muinaistieteelliselle toimikunnalle. Asia käsiteltiin toimikunnassa ja sen jälkeen ilmoitettiin, pidettiinkö maankäyttöä mahdollisena vai ei. Menettelyprosessin mahdollisti toimikunnalle ajoissa toimitettu tieto rakennussuunnitelmasta ja se, että maankäyttötoimia harkinnut oli ollut tietoinen menettelytavoista sekä lisäksi ilmoittanut siitä asiantuntijalle.³⁹

Valtion lunastusmenettely teki muinaisjäännöksestä suojelukohteen. Mikäli muinaisjäännöstä ei lunastettu, sen vaaliminen oli maanomistajan suojelumyönteisyyden varassa.

Muinaisjäännöksen suojelun edellytyksenä oli, että maankäyttäjä oli etukäteen tietoinen muinaisjäännöksen olemassaolosta tai, että hän osasi tunnistaa ennestään tuntemattoman muinaisjäännöksen.⁴⁰

Muinaismuistoasetuksen mukaiset toimintatavat eivät myöskään välttämättä olleet täysin tunnettuja, vaikka muinaisjäännös olisikin entuudestaan tiedetty tai ennestään tuntematon tunnistettu. Sanomalehtikirjoitukset lisääntyivät 1870-luvulta lähtien

Muinaismuistoyhdistyksen ja Arkeologisen toimiston toimesta, mutta on silti oletettavaa, ettei tieto ja ymmärrys kiinteiden muinaisjäännösten suojelun vaikutuksista ollut merkittävää.

Muinaismuistoasetuksen säännöksillä ei vaikuttanut olleen ajan arkeologien kokemuksen mukaan suurta painoarvoa eikä niitä välttämättä sen vuoksi myöskään noudatettu.⁴¹

---

³⁷ Lähdesmäki 2018, 112-113.

³⁸ Lähdesmäki 2018, 113.

³⁹ Lähdesmäki 2018, 112.

⁴⁰ Lähdesmäki 2018, 112.

⁴¹ Lähdesmäki 2018, 114-116.

Maaomaisuutta haluttiin käyttää usein ehdottomasti omaan asumiseen ja elinkeinon harjoittamiseen. Muinaisjäännösten vahingoittaminen on ollut yleistä kautta aikojen, kuin myös se, ettei kajoamisesta usein rangaistu. Tämä johtui valvonnan heikkoudesta ja yleisön asenteista.⁴² Muinaisjäännöksiä tuhoutui osittain tai kokonaan jäännöksiä maankäytön lisäksi myös siksi, että valtio ei lunastanut kohdetta, vaikka maankäyttäjät ilmoitti halukkuutensa maankäyttöön alueella. Kyseisissä tapauksissa Muinaistieteellinen toimikunta tutki kohteen ja poisti sen kaivauksin ennen kajoavaa maankäyttöä.⁴³

Maankäyttö nykyaikana on voimakkaampaa ja monitahoisempaa kuin aiemmin. Kajoavat toimenpiteet liittyvät esimerkiksi pellonmuokkaukseen, maapohjan rikkoutumiseen metsä- ja kuljetuskoneilla liikkeessä, puuntaimien istuttamiseen sekä maan kaivamiseen ja muokkaukseen pihamailla sekä puistoissa.⁴⁴ Alueittain vaihteleva maankäyttö asettaa kunkin alueen kiinteät muinaisjäännökset erilaisten kajoamisuhkien eteen. Nykyisen maankäytön haasteena onkin luoda toimiva toimintamalli, joka yhdistäisi sekä arkeologisen kulttuuriympäristön suojelun että modernin maankäytön tarpeet ja tavoitteet.⁴⁵

2.2.2 Metsänkäyttö

Maankäytön lisäksi kiinteille muinaisjäännöksille uhan on aiheuttanut ja aiheuttaa metsänkäyttö. Suomen pinta-alasta noin 75 % on metsää.⁴⁶ On arvioitu myös, että noin 60 % kaikista arkeologisista kohteissa sijaitsisi metsäalueilla.⁴⁷ Metsäalueita on niin yksityisten ihmisten kuin myös esimerkiksi valtion, seurakuntien, yritysten ja säätiöiden omistuksessa.⁴⁸ Metsätalous on muuttanut muotoaan aikojen saatossa ja siten luonut myös erilaisia paineita alueiden muinaisjäännöksille. Huomiota metsien hoitoon alettiin kiinnittää ennen toista maailmansotaa. Hakkuualojen uudistaminen yleistyi kylvöjen ja istutusten avulla 1930-luvulla. Toisen maailmansodan seurauksena tapahtui muutos valtion metsäalueiden käytössä. Siirtyminen avohakkuihin turvasi puumateriaalin tehokkaamman tuottamisen.⁴⁹

Sodan jälkeen valtion metsissä suoritettiin laajoja hakkuita sotakorvausten ja kotiin palanneiden sotilaiden työllistämisen vuoksi. Merkittävä määrä valtion metsistä luovutettiin

---

⁴² Härö 1985, 16.

⁴³ Lähdesmäki 2018, 116.

⁴⁴ Lähdesmäki 2018, 279-280.

⁴⁵ Macinnes 1994, 250.

⁴⁶ <https://metsiensuomi.fi/75-prosenttia-suomen-pinta-alasta-on-metsaa/#31f29b06>

⁴⁷ Laulumaa 2014, 53.

⁴⁸ <https://www.mhy.fi/metsatietoa>

⁴⁹ <https://www.metsa.fi/metsahallitus/nain-toimimme/historia/metsatalouden-kehitys/>

myös asutuskäyttöön. Keskitettyjen hakkuiden malli ja tehokas hakkuuorganisaatio toivat valtiolle suuret metsätulot. 1950–1960-luvuilla valtion metsiä hyödynnettiin täysin liike-elämän ja valtion kassan käyttöön. 1950-luvulta lähtien myös puutavaran kysyntä kasvoi. Kysynnän lisääntyessä puunkorjuuta ja kuljetusta kehitettiin, minkä seurauksena metsätalous alkoi koneellistumaan 1960–1970-luvuilta lähtien metsänkäytössä alettiin hyödyntämään myös moottorisahoja, autoja ja traktoreita. Monitoimikoneet ja tietojärjestelmät alkoivat kehittyä 1980-luvulla ja vakiinnuttivat asemansa metsätaloudessa 1990-luvulle tultaessa.⁵⁰ Metsähallitus vastaa nykyisin metsätalouden lisäksi myös metsien monimuotoisuuden suojelusta ja osallistuu metsien kulttuuriperintökohteiden hoitoon.⁵¹ Metsähallituksessa vuonna 2006 alkaneet kulttuuriperintöinventoinnit ja vuonna 2010 alkanut laaja valtion talousmetsien kulttuuriperintöinventointihanke ovat lisänneet tietoa Suomen metsissä olevasta arkeologisesta kulttuuriperinnöstä.⁵²

Vahingoittumista tapahtuu nykyisin etenkin metsätalouden toimenpiteiden aikana tehtävässä koneellisessa maanmuokkauksessa. Tästä syystä koneellinen maanmuokkaus on muinaisjäännösalueella kiellettyä. Suomen metsäkeskus lähettää museoviranomaiselle metsänkäyttöilmoituksen tiedoksi, mikäli metsänkäyttöä on suunniteltu muinaisjäännösrekisterissä olevan kohteen läheisyyteen. Kiinteiden muinaisjäännösten ja muiden arkeologisten kohteiden suojelu voidaan sovittaa alueen metsänkäyttötarpeisiin ja usein muinaisjäännösten suojelun asianmukaisesti huomioivat metsätoimenpiteet edistävätkin kohteiden säilymistä, paljastamalla ne puuston seasta. Metsäalueisiin kohdistuvissa toimenpiteissä, pitää kuitenkin huomioida muinaisjäännösten sijainti, laajuus ja luonne. Metsäinen maasto voi asettaa haasteita muinaisjäännöksen havainnoimiselle ja näin ollen myös niiden maastoon merkitsemiselle ennen metsänkäytöllisiä toimenpiteitä.⁵³

Vuonna 2009 innovaatioprojektina aloitettua SKAIK-hanketta hyödynnettiin kehittämään Merenkurkun metsien kulttuuriperinnön suojelua sekä tehostamaan viranomais- ja asiantuntijayhteistyötä metsä- ja kulttuuriperintöalalla. Lisäksi haluttiin lisätä tietämystä metsien kulttuuriperintökohteista. Suomalais-ruotsalainen *Skogens Kulturarv i*

---

⁵⁰ <https://www.metsa.fi/metsahallitus/nain-toimimme/historia/metsatalouden-kehitys/>

⁵¹ <https://www.metsa.fi/luonto-ja-kulttuuriperinto/kulttuuriperinto/kulttuuriperinnon-hoito/>

⁵² Taivainen 2013, 26.

⁵³ <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/arkeologisen-kulttuuriperinnon-suojelu/metsankaytto-ja-arkeologiset-kohteet>

Kvarkenregionen projekti toteutettiin vuosina 2011–2013. Hankkeen tärkein tavoite oli vähentää metsätalouden aiheuttamia vahinkoja muinaisjäänöksille.⁵⁴

2.2.3 Metallinilmaisinharrastus ja muu ihmistoiminta

Maankäytön lisäksi 1900-luvun lopulla alkanut kiinnostus metallinilmaisinharrastukseen on vaikuttanut muinaisjäänöksiin kuin myös esinelöytöihin. Suomessa arkeologit kokeilivat metallinilmaisimien hyödyntämistä ensimmäistä kertaa 1960-luvulla. Laite löydettiin myös arkeologiasta kiinnostuneiden harrastelijoiden keskuudessa muutama vuosikymmen myöhemmin ja laitehankinnat kasvoivat vähitellen, samalla kun laitteen hinta laski. Jo 1990-luvun alussa harrastelijakäytön ongelmat alkoivat näkyä, kun tunnetuilla muinaisjäänöksillä havaittiin tahallista muinaismuistolain vastaista käytöstä.⁵⁵

Uudella vuosituhanella metallinilmaisinharrastajien määrä on noussut rajusti.

Metallinilmaisimien hinnat ovat jatkaneet laskuaan ja samalla tietoisuus harrastuksesta sekä sen medianäkyvyys ovat nousseet. Metallinetsinharrastajilla on ollut vuodesta 2011 alkaen oma yhdistys, Suomen Metallinetsijät ry.⁵⁶ Tämän lisäksi on perustettu myös alueellisia harrastajayhdistyksiä. Kaikki harrastajat ja metallinilmaisimien käyttäjät eivät välttämättä ole kuitenkaan yhdistyksien tai seurojen jäseniä.⁵⁷

Muinaismuistolain vastaista toimintaa on yritetty vähentää tietoisuutta lisäämällä ja muinaisjäänöksiä selkeämmin merkitsemällä. Museovirasto on esimerkiksi tehnyt oppaan metallinilmaisinharrastajille ja avannut yhteydenpitoon palvelusähköpostin. Lisäksi erilaisia tietoisuutta lisääviä seminaareja on pidetty harrastelijoille kuin myös ammattilaisille.⁵⁸

Muinaisjäänöksiä kuluttaa ja vahingoittaa myös muunlainen ihmistoiminta. Esimerkiksi vastuuton ja tietämätön retkeily, maastopyöräily tai muu kulttuuriperintökohteelle vahingollinen toiminta alueella, voi vaarantaa muinaisjäänöksen säilymisen. Tietoa muinaisjäänösten sijainneista on yritetty lisätä esimerkiksi informaatiokylteillä ja muinaismuistolaki itsessään kieltää kaiken muinaisjäänökselle mahdollisesti vahingollisen toiminnan niiden sijaitsemilla alueilla. Muinaisjäänösalueille ei myöskään saa varastoida

---

⁵⁴ Koivisto & Laulumaa 2014, 22-23.

⁵⁵ Immonen & Kinnunen 2014, 108.

⁵⁶ Immonen & Kinnunen 2014, 109.

⁵⁷ Immonen & Kinnunen 2020, 14-15.

⁵⁸ Immonen & Kinnunen 2014, 109.

mitään. Ihmistoiminnan lisäksi uhan muinaisjäännösten säilymiselle asettaa myös vaihtelevat luonnonolosuhteet.⁵⁹

2.3 Lainsäädäntö ja suojelukäytännöt

2.3.1 Kiinteät muinaisjäännökset ja niiden suojelu

Muinaismuistolain 1§:n (295/1963) mukaan kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoja Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty ilman muinaismuistolain mukaista lupaa.

Muinaismuistolain 2§:n (295/1963) mukaan kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat:

- 1) maa- ja kivikummut, rökkiöt, kivikehät ja muut kiveykset ja kivilatomukset, jotka ovat ihmisten muinoin tekemiä;
- 2) pakanuuden aikaiset haudat ja kalmistot, myös sellaiset, joista maan pinnalla ei ole merkkejä;
- 3) kivet ja kalliopinnat, joissa on muinaisilta ajoilta kirjoituksia, kuvia tai muita piirroksia tahi maalauksia, hiomauria tai muita hionnan tahi hakkuun jälkiä taikka uhrikuoppia;
- 4) uhrilähteet, uhripuut, uhrikivet ja muut palvontapaikat sekä muinaiset käräjäpaikat;
- 5) muinaisilta ajoilta peräisin olevat asumusten jäännökset sekä asuin- ja työpaikat, niin myös muodostumat, jotka ovat syntyneet sellaisten asumusten tai paikkojen käyttämisestä;
- 6) muinaisaikaiset hylätyt linnat, linnamäet, linnoitukset, linnakkeet, vallit ja vallihaudat sekä niiden jäännökset, kirkkojen, kappeliin, luostarien ja muiden huomattavien rakennusten rauniot sekä muinaiset hautapaikat, jotka eivät ole seurakunnan hoidossa olevalla hautausmaalla;

---

⁵⁹ <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/retkeily-ja-vierailu-muinaisj%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6kset>

- 7) kivet, ristit ja patsaat, jotka muinoin on pystytetty jonkun henkilön tai tapahtuman muistoksi tai uskomuksellisessa tarkoituksessa, samoin kuin muut sellaiset muistomerkit;
- 8) muinaisten huomattavien kulkuteiden, tienviittojen ja siltojen sekä vartiotuli- ja muiden sellaisten laitteiden jäännökset; sekä
- 9) kiinteät luonnonesineet, joihin liittyy vanhoja tapoja, tarinoita tai huomattavia historiallisia muistoja.

Kiinteiden muinaisjäännöksiä suojelua Suomessa valvovat ensisijaisesti Museovirasto, alueelliset vastuumuseot ja museoiden suojeluviranomaiset.⁶⁰ Siten suurin osa kulttuuriympäristön suojelu- ja vastuutehtävistä on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluvassa museolaitoksessa.⁶¹ Suojelua koskevaa toimivaltaa ja tehtäviä on lisäksi museolaitoksen ulkopuolella, kuten rajavartiolaitoksessa ja saamelaiskäräjillä.⁶² Arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon osallistuvat myös ympäristöhallinnon viranomaistahot, kuten Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset sekä Metsähallitus.⁶³

Muinaisjäännöksiä on jo pitkään suojeltu Suomessa lain avulla. Muinaismuistolaki on vuonna 1963 annetun säädöksen jälkeen suojellut muinaismuistoja Manner-Suomen alueella ja on edelleen käytössä.⁶⁴ Muinaismuistolaki on perustuslain säätämisjärjestyksessä annettu erityislaki. Laki katsotaan kuuluvaksi ympäristöoikeuden kokonaisuuteen, sillä se käsittelee ympäristön käytön ja muinaisjäännösten keskinäistä suhdetta. Se sisältyy myös opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan, sisältäen sivistyksellisiä ja tutkimuksellisia tavoitteita.⁶⁵

Museovirasto toteaa muinaismuistolain rauhoituskäytännöistä seuraavaa:

”Muinaismuistolaki rauhoittaa automaattisesti ilman eri toimenpiteitä lain piiriin kuuluvat kiinteät muinaisjäännökset ja kieltää sellaiset toimenpiteet, jotka saattavat olla vaaraksi muinaisjäännöksen säilymiselle. Kiinteän muinaisjäännöksen rauhoituksesta huolimatta alueella vallitseva maankäyttö kuten esimerkiksi maatalouden harjoittaminen voi jatkua. Kiinteillä muinaisjäännöksillä ei ole varsinaista ikärajaa. Laki koskee niin esihistoriallisia kuin historiallisiin kohteita. Nuorimpia suojelun piiriin luettuja kohteita ovat ensimmäisen

⁶⁰ <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/arkeologisen-kulttuuriperinnon-suojelu>

⁶¹ Lähdesmäki 2018, 50.

⁶² MML (295/1963).

⁶³ <https://ym.fi/ymparistohallinto>

⁶⁴ Lähdesmäki 2018, 61.

⁶⁵ Lähdesmäki 2018, 62.

maailmansodan aikaiset puolustuslaitteet. Museovirasto vastaa sekä maalla sijaitsevien että vedenalaisten ja -rajaisten kohteiden suojelusta.”⁶⁶

Maankäyttöhanketta tai kaavoitusta suunnittelevan tulee muinaismuistolain mukaan selvittää myös sen mahdolliset vaikutukset kiinteään muinaisjäännökseen. Lain mukaan yleisen tai suurehkon yksityisen työhankeeseen toteuttajan rahoittavan hankkeesta koituneet, kohtuulliset kustannukset. Yksityisen maanomistajan pienekköjen työhankeiden aiheuttamat kustannukset kustantaa valtio. Mikäli alueelta löytyy kiinteä muinaisjäännös maata kaivaessa, tulee lain mukaan työ keskeyttää ja asiasta ilmoittaa Museovirastolle. Rakennuttajien ja maanomistajien kannalta tällaisia tilanteita yritetään vähentää muinaisjäännösten säännöllisellä kartoituksella maastoinventoinnein ja lisäämällä kohteiden tietoja kaavoitukseen.⁶⁷ Museovirasto lähetti ennen rauhoitusilmoituksia maanomistajille heidän tonteillaan sijaitsevista kiinteistä muinaisjäännöksistä. Virasto lähetti ilmoituksia aina 2000-luvun puoleen väliin saakka, jolloin henkilöstöressurssien leikkaukset muodostuivat liian suuriksi. Ilmoitusten lähetykseen käytetyt resurssit on jouduttu suuntaamaan maankäyttöhankkeiden seurantaan ja neuvontaan.⁶⁸

Muinaismuistolain uudistaminen on ollut asiantuntijoiden puheenaiheena jo pitkään. Laki on ollut yli 50 vuotta käytössä, vaikka yhteiskunta, ympäristö ja sen myötä myös suojelutyö ovat vuosien aikana muuttuneet. Tämä käy ilmi myös hallituksen esityksestä vuodelta 2018, jossa todetaan, että lainsäännösten ajantasaisuutta, tarkkuutta ja yhdenmukaisuutta tulisi arvioida uudelleen ja sovittaa se palvelemaan kokonaisuutena paremmin muuttunutta toimintaympäristöä.⁶⁹ Tiede- ja kulttuuriministeri Annika Saarikon asettama työryhmä yhdessä seurantaryhmän kanssa ovat valmistelleet esitystä uudistetusta muinaismuistolaista. Työryhmän toimikausi oli 1.11.2020-31.12.2021.⁷⁰ Esitys uudesta muinaismuistolaista viimeistellään vuoden 2022 aikana ja lakiuudistusta koskeva kuulemistilaisuus on määrä pitää vuoden 2022 keväällä.⁷¹ Muinaismuistolain uudistaminen voisi tehostaa suojelutyötä ja luoda paremmat edellytykset kiinteiden muinaisjäännösten säilymiselle tulevaisuudessa.

---

⁶⁶ <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/arkeologisen-kulttuuriperinnon-suojelu>

⁶⁷ <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/arkeologisen-kulttuuriperinnon-suojelu>

⁶⁸ Aoa Sakslin pyytää selvittämään, miten muinaisjäännösten inventoinneista ilmoittamista maanomistajille tulisi kehittää lainsäädäntötoimin (EOAK/146/2017), 4.

⁶⁹ HE 33/2018 vp, 5.

⁷⁰ Opetus- ja kulttuuriministeriö tiedote 11.11.2020.

⁷¹ <https://okm.fi/muinaismuistolain-uudistus>

Lakiuudistuksen tarpeellisuutta ja mahdollisia vaikutuksia kajoamismenettelyihin pohditaan lisää myöhemmissä luvuissa.

Maankäyttö- ja rakennuslaki (5.2.1999/132) on muinaismuistolain ohella suojelun ja kulttuuriperinnön sekä kulttuuriperinnöllisten arvojen huomioimisen väline.⁷² Maankäyttö- ja rakennuslaki ohjaa myös alueiden käytön suunnittelua eli kaavoitusta, joka on myös yksi suojelutyön välineistä.⁷³ MRL 5§:n 3 momentissa lukee alueiden käytön suunnittelun tavoitteina olevan myös kulttuuriarvojen vaalimisen edistäminen.⁷⁴ Laki on tullut voimaan vuonna 2000 ja sitä on uudistettu 2000- ja 2010-lukujen aikana useita kertoja.⁷⁵ Maankäyttö- ja rakennuslakia sovelletaan rakentamisessa, alueiden suunnittelussa ja käytössä. Lain tarkoituksena on luoda edellytykset hyvälle ympäristölle ja edistää kulttuurisesti kestäväää kehitystä.⁷⁶ Maankäyttö- ja rakennuslakia ollaan parhaillaan uudistamassa. Esitys uudesta laista on annettu ja kuulemistilaisuus lakiuudistuksesta pidettiin 13.4.2022. Esityksen mukaan vanha laki jakautuisi rakentamislaki ja alueidenkäyttölaiksi. Uudistuksessa rakentamista koskevat pykälät uudistuisivat ja alueidenkäyttöä koskevat pykälät pysyisivät ennallaan.⁷⁷ Uudessa rakentamislain ehdotuksessa 2 luvun 5§:n 4 momentti säätää rakentamisen ohjauksen lähtökohdista, joissa kohdan mukaan rakentamisen on perustuttava kulttuuriarvoja luoviin ja säilyttäviin ratkaisuihin niin, että historiallisia tai rakennustaiteellisesti arvokkaita rakennuksia tai kulttuuriympäristöjä ei vahingoiteta.⁷⁸

2.3.2 Lailla säädetty ja laiton kajoaminen

Muinaismuistolain kajoamiskielto koskee kaikkia, niin yksityishenkilöitä kuin viranomaisiakin.⁷⁹ Rauhoitusperiaatteesta voidaan kuitenkin joissain tapauksissa poiketa, tietyin menettelyin, mikäli jokin perusteltu syy katsotaan ohittavan muinaisjäännöksen säilyttämisen perusteen.⁸⁰ Tällöin toimijan on haettava kajoamislupaa. Työhankkeen toteutumislupa ei kuitenkaan yksinään anna oikeuksia kajoamiseen, vaan kajoamislupaa on haettava muun lain nojalla myönnety n luvan lisäksi. Tarvetta kajoamisluvan hakemiseen ei kuitenkaan ole, mikäli muinaisjäännöksen rauhoitus turvataan muun lain nojalla

⁷² Lähdesmäki 2018, 77.

⁷³ Arkeologinen kulttuuriperintö ja kaavoitus 2020.

⁷⁴ MRL (5.2.1999/132)

⁷⁵ MRL (5.2.1999/132) säädösmuutokset [<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1999/19990132#saadosmuutokset>]

⁷⁶ MRL (5.2.1999/132)

⁷⁷ <https://mrluudistus.fi/>

⁷⁸ Luonnos hallituksen esityksestä rakentamislaki, 286.

⁷⁹ Haapala 2015, 2.

⁸⁰ Lähdesmäki 2018, 67.

myönnettävän luvan yhteydessä, joko hakijan muuttaessa työhankettaan tai niin, että luvan ehdoissa veloitetaan jättämään muinaisjäännös rauhaan.⁸¹ Muinaismuistolain 1§:n rauhoituksesta ja kajoamislupamenettelystä on säädetty lain 10§:ssä, 11§:ssä ja 13§:ssä.⁸²

Muinaismuistolain 10§:n säädökset koskevat myös Museoviraston oikeuksia kunnostaa ja tutkia kiinteää muinaisjäännöstä sekä myöntää tarvittaessa toiselle lupa tutkia kiinteää muinaisjäännöstä tai luovuttaa muinaisjäännöksen paikallinen hoito toiselle taholle, kuten kunnalle, seurakunnalle tai yhtymälle. Säännös sallii Museoviraston myös osoittaa ja merkitä kiinteän muinaisjäännöksen rajat sekä oikeuttaa alueella tehtävän raivaustyön sekä suojele- ja hoitotehtävät.⁸³

Muinaismuistolain 11§:ssä säädetään kajoamisluvan hakumahdollisuudesta. Aikaisempaan pykälään on lisätty uudet säädöskohdat 11a-d§ (29.3.2019/428), jotka ovat astuneet voimaan 1.1.2020. Muinaisjäännökseen voidaan myöntää kajoamislupa, mikäli sen katsotaan tuottavan merkitykseensä nähden kohtuutonta haittaa. Lupa voidaan myöntää esimerkiksi maanomistajalle tai muulle toimijalle, jonka tarkoituksena on tehdä toimenpide, jolla saattaa olla vaikutusta kiinteään muinaisjäännökseen. Aiemmin päätäntävalta luvan myöntämisen suhteen on ollut ELY-keskuksella, ja Museovirasto on toiminut käsittelyprosessissa lausunnonantajan roolissa. Uusien säädöskohtien myötä päätäntävalta on siirretty Museovirastolle, joka on siksi nykyisin vastuussa kajoamisluvan myöntämisestä. Museovirastolle tulee lähettää kirjallinen lupahakemus, jossa selvitetään kajoamisen tarve ja hankesuunnitelmat. Museoviraston tulee pyytää lausunto lupaharkintaa varten tarpeellisilta tahoilta, kuten esimerkiksi kunnalta, maan- tai kiinteistön omistajalta. Lisäksi tulee huomioida muinaisjäännöksen merkitys ja kajoamisesta aiheutuvat haitat. Uusien säännösten mukaan Museoviraston tulee arvioida ja käsitellä tapaus uudelleen, mikäli siihen liittyvät seikat muuttuvat prosessin edetessä.⁸⁴

Muinaismuistolain 13§:ssä säädetään yleisistä työhankkeista ja kaavoituksesta. Mikäli työhankkeen tai kaavoituksen toimeenpano tulee koskemaan kiinteää muinaisjäännöstä, tulee siitä ilmoittaa välittömästi Museovirastolle.⁸⁵ Asiasta käydään neuvotteluja, joissa pohditaan,

---

⁸¹ Haapala 2015, 2.

⁸² MML (295/1963)

⁸³ MML (295/1963) 1. luku 10§.

⁸⁴ MML (295/1963) 1 luku 11§ ja uudet säädöskohdat 11a-d§ (29.3.2019/428).

⁸⁵ MML (295/1963) 1 luku 13§.

tuleeko hanketta siirtää vai kajotaanko kohteeseen ennen hankkeen toteuttamista arkeologisin kaivauksin.⁸⁶

2.3.3 Rangaistussäädökset

Muinaismuistolaki ja rikoslaki (1889/39) sisältävät säännöksiä seuraamuksista rauhoitettuihin kiinteisiin muinaisjäänöksiin kajoamisesta ja näin ollen lain rikkomisesta. Lain vastaisesta toiminnasta voi seurata tuomio rikosnimikkeillä muinaismuistorikkomus ja rakennussuojelurikos. Rangaistukseksi voi koitua sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta.⁸⁷

Muinaismuistolain 25§:n mukaan:

Rangaistus vastoin tätä lakia tehdystä rakennussuojelurikoksesta säädetään rikoslain 48 luvun 6 §:n 2 momentissa.

Joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitetulla tavalla tahallaan tai huolimattomuudesta luvatta ryhtyy 1 §:n 2 momentissa mainittuun toimenpiteeseen taikka rikkoo 8 §:n 1 momentin nojalla annettuja määräyksiä tai 14 §:n, 16 §:n 2 momentin, 19 §:n 1 momentin tai 20 §:n säännöksiä, on tuomittava muinaismuistorikkomuksesta sakkoon.

Ympäristörikokset, rakennussuojelurikos (21.4.1995/578) Rikoslaki 48 L 6§ 2 momentti:

Rakennussuojelurikoksesta tuomitaan myös se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta purkaa, hävittää tai turmelee muinaismuistolaissa (295/63) tarkoitetun kiinteän muinaisjäänöksen taikka aluksen hylyn tai sen osan ilman laissa edellytettyä lupaa tai lupahtojen vastaisesti.

Tahallisen rikoksen yritys on rangaistava.

2.3.4 Nykyinen viranomaistyö Pirkanmaalla

Pirkanmaan maakuntamuseon kulttuuriympäristöyksikkö hoitaa suurinta osaa Tampereen museoiden alueellisista tehtävistä. Pirkanmaan maakuntamuseo on myös toiminut vuoden 2020 alusta alkaen alueellisena vastuumuseona ja keskittyy toiminnassaan etenkin kulttuuriympäristön suojeluun sekä ohjaa ja tukee maakunnan pienempiä museoita. Maakuntamuseon asiantuntijat neuvovat arkeologiaan, rakennuskulttuuriin,

---

⁸⁶ Lähdesmäki 2018, 68.

⁸⁷ MML (295/1963) 4 luku 25§ ja RL (1889/39) 48 luku 6§.

korjausrakentamiseen, paikalliskulttuurityöhön, kansalaistoimintaan ja suojelukysymyksiin liittyvissä asioissa.⁸⁸

Pirkanmaan maakuntamuseo vaalii maakunnan kulttuuriympäristöä yhdessä Museoviraston kanssa. Kulttuuriympäristöyksikön asiantuntijat antavat vuosittain noin 900 kulttuuriympäristön suojeluun liittyvää asiantuntijalausuntoa ja ovat osallisena erilaisissa hankkeissa sekä osallistuvat viranomaisneuvotteluihin. Lausuntoja annetaan esimerkiksi maanomistajille, hankkeiden suunnittelijoille, kunnille, yrityksille, valtion eri laitoksille, kulttuuriperinnön omistajille ja muille alueellisille viranomaisille.⁸⁹

Alueellinen vastuumuseo on yksikkönä suojelusta vastaava viranomainen Pirkanmaalla, joka suojelee, tutkii ja välittää tietoa kulttuuriympäristöstä. Maakuntamuseo huolehtii arkeologisista arvoista lausuntojen avulla ja tietoa välittämällä esimerkiksi rakentamisen lupa-asioissa, tie-, vesihuolto-, sähkökaapelointi- ja tietoliikennehankkeissa, kaavoituksessa sekä maa- ja metsätalouden toimenpiteissä. Lisäksi suojelutyöhön kuuluvat arkeologisten selvitysten teko. Museoviranomaiset ottavat vastaan myös maastohavaintoja ja löytöilmoituksia.⁹⁰

Yksikkö järjestää myös aktiivisesti toimintaa arkeologian harrastajien ja kulttuuriperinnöstä kiinnostuneiden kanssa. Museo pitää esimerkiksi metallinilmaisinharrastajille koulutuspäiviä⁹¹ ja lisäksi yksikkö ylläpitää *Adoptoi monumentti* -toimintaa. Adoptoi monumentti on vapaaehtoistyötä, jolla aktivoidaan kulttuuriperinnöstä kiinnostuneita auttamaan arkeologisten kohteiden, historiallisten rakenteiden ja vanhojen rakennusten vaalimisessa.⁹² Toiminnassa korostuu yhteisöarkeologian teemat ja toiminnalla on haluttu edistää lakiin perustuvaa suojelutyötä lähestyttävämmin keinoin. Vapaaehtoisen hoitotyön lisäksi toiminta on yksi tapa jakaa lisää tietoa kulttuuriperinnöstä ja sen suojelun tärkeydestä.⁹³

Pirkanmaan maakuntamuseon arkeologit arvioivat luvattoman kajoamisen ilmiön olevan jossain määrin haaste kulttuuriympäristön suojelutyölle. Heidän mukaansa huolestuttavaa on etenkin kokonaisvaltaisesti ajantasaisen tiedon puuttuminen muinaisjäännösten kunnosta ja

---

⁸⁸ <https://www.vapriikki.fi/maakuntamuseo/>

⁸⁹ <https://www.vapriikki.fi/maakuntamuseo/>

⁹⁰ <https://www.vapriikki.fi/maakuntamuseo/arkeologia/>

⁹¹ <https://www.vapriikki.fi/metallinetsinharrastuksen-koulutuspaiva/>

⁹² <https://adoptoimonumentti.fi/info/>

⁹³ Lesell 2014, 31.

mahdollisista kajoamisista, jolloin tilannetta pystyttäisiin tarkemmin seuraamaan.

Arkeologisten inventointien avulla pystytään kartoittamaan muinaisjäännösten tilaa, mutta he arvelevat, että hyvin moni kajoamistapaus jää kuitenkin huomaamatta tai saavuttaa museon vasta vuosien päästä tapahtuneesta, jolloin tekijää voi olla vaikeaa jäljittää. Siksi he arvelevatkin, että kajoamistapauksia voi todellisuudessa olla lukumäärällisesti enemmän kuin, mitä niistä kertyneistä raporteista käy ilmi.⁹⁴

---

⁹⁴ Suullinen tiedonanto Vadim Adel, Kreetta Lesell ja Kirsi Luoto 5.11.2021.

3 Tutkimusaineisto

3.1 Aineiston rajaaminen, valikoituminen ja edustavuus

Tutkimuksen primääriaineistoa ovat luvattomat kajoamistapaukset. Tutkimusaineiston kerääminen ja kajoamistapausten selvittäminen vaati vuosien 2010–2019 asiantuntijalausuntojen, tarkastusraporttien, selvityspyyntöjen, sähköpostikeskusteluiden ja muun tapauksiin liittyvän aineiston läpikäyntiä Pirkanmaan maakuntamuseon arkistossa kuin myös sähköiseen esine-, kuva- ja kulttuuriympäristötietokanta Siiriin tallennettujen tiedostojen tutkimista. Jokaisesta kajoamisesta on kertynyt tapauskohtaisesti lähdemateriaalia ja kaikki niistä tallennettu materiaali on käyty läpi tätä tutkimusta varten.

Asiantuntijalausunnoilla ohjataan hankkeisiin liittyviä toimia ja toimijoita. Tarkastusraportteja tehdään puolestaan luvattomasta kajoamisesta seuraavassa tarkastusmenettelyssä⁹⁵, jolloin museoviranomainen menee tarkastamaan maastoon kajoamiskohdan muinaisjäännöksen tilaa. Selvityspyyntöjä lähetetään tahoille, jotka ovat toimineet lainvastaisesti kiinteän muinaisjäännöksen läheisyydessä ja heiltä vaaditaan kirjallista selvitystä toimilleen, esimerkiksi luvattomissa kajoamistapauksissa.

Tutkimuksen kannalta oleellisia luvattomia kajoamistapauksia selvisi aineistosta 29 kappaletta. Tutkimuksen kohteena on maalla sijaitsevat kiinteät muinaisjäännökset ja niihin kohdistuneiden kajoamistapausten tutkimus maakuntamuseon arkistoaineiston perusteella. Vedenalaiset kohteet ovat rajattu tämän tarkastelun ulkopuolelle, sillä niiden suojelusta ensisijaisesti vastaa Museovirasto⁹⁶.

Kajoamistapaukset eivät olleet jokaisen muinaisjäännöksen kohdalla selkeitä ja rajatapauksia oli aineistossa useita. Tutkimukseen on valikoitu tapahtumiensa perusteella selvät kajoamistapaukset ja niiden lisäksi vielä nostetaan esiin muutaman ongelmallisemman tapauksen esimerkki, sillä niistä käy ilmi tulkitsemisen vaikeus⁹⁷. On myös otettava huomioon, että jotkut kajoamiset käyvät ilmi vasta myöhemmin tapahtuneen jälkeen. Siksi tutkimukseen ei sisällytetä tapauksia, joiden raportit ovat tehty 2010–2019 välillä, mutta varsinaiset kajoamiset ovat tapahtuneet selkeästi tutkimuksen ajanjaksoa ennen. Ei myöskään ole varmuutta siitä, onko vuosina 2020–2022 selvinnyt kajoamistapauksia, jotka ovat

⁹⁵ Ks. Luvattomasta kajoamisesta seuraava tarkastusmenettely, liite 2.

⁹⁶ <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/vedenalainen-kulttuuriperinto>

⁹⁷ Ks. kohta 3.3.

tapahtuneet ajallisesti jo tutkittavan ajanjakson aikana. Viimeisiltä vuosilta on voinut selvittää tapauksia, joiden mahdolliset tarkastusraportit ovat voineet ilmestyä arkistoon vasta vuoden 2019 jälkeen. Kajoamistapauksia voi mahdollisesti näin ollen olla vielä enemmän. Laillisten perusteiden ja mahdollisen käynnissä olevan rikostutkinnan vuoksi tutkimuksen ajanjakso tuli rajata vuoteen 2019.

Tapauksien pääasiallinen kulku on kuvattu niin, että lukija saa käsityksen kohteen luonteesta ja siitä, mitä luvattomassa kajoamisessa on tapahtunut. Tapausten kuvailusta on kuitenkin jätetty harkiten pois kiinteiden muinaisjäännösten nimet, muinaisjäännös- sekä kiinteistötunnukset ja tarkemmat sijainnit, sillä on haluttu, ettei tapauksen osallisia tai niihin liittyviä yksilöitä voida identifioida. Siksi myöskään valokuvia tai karttoja kohteista ei ole työssä esitetty, vaan tutkimuksen keskiössä on luvattomien kajoamistapausten analysoiminen yhteiskunnallisena ilmiönä ja ongelmana.

Joidenkin kiinteiden muinaisjäännösten kohdalla luvattomien kajoamistapausten tunnistaminen ei ole yhtä selkeää. Tähän vaikuttaa esimerkiksi kiinteiden muinaisjäännösten suoja-alueiden rajausten ongelmallisuus. Joissakin kohteissa tiedetään olleen jo entuudestaan kiinteä muinaisjäännös, mutta sen tarkat rajat eivät ole olleet tiedossa kajoamishetkellä. Tästä syystä voi olla haastavaa määritellä kajoamisten luonnetta, jos ne ovat tapahtuneet tällaisten kohteiden välittömässä läheisyydessä. Kaikkien tapausten kohdalla ei myöskään ole selvää, ovatko kaikki osapuolet olleet tietoisia menettelytavoista, jotka koskevat kiinteitä muinaisjäännöksiä ja osaavatko esimerkiksi maanmuokkaajat tunnistaa kiinteän muinaisjäännöksen sen nähdessään. Lisäksi voi olla tapauksia, joissa kiinteä muinaisjäännös on ollut museon tiedossa, mutta tietoa ei ole vielä ehditty lisätä rekisteriin niin, että siitä olisi ollut tieto saatavilla. Useat toimijat haluavat suojella kiinteitä muinaisjäännöksiä ja työskennellä yhdessä museoviranomaisten kanssa, mutta heidän menettelytapansa eivät välttämättä ole linjassa ohjeistusten kanssa, mikä voi aiheuttaa uhan muinaisjäännösten asianmukaiselle suojelemiselle.

3.2 Kajoamistapaukset 2010–2019

3.2.1 Vuosi 2010; tapaukset 1-5

Vuonna 2010 Pirkanmaan alueella tapahtui viisi luvattonta kiinteään muinaisjäännökseen kajoamista. Tapaus 1 sijoittui Pirkkalaan. Kajoamisen kohteena oli historiallinen kylätontti. Muinaisjäännösalue sijaitsee ajotien varrella, sen molemmin puolin. Tarkastus tehtiin

9.4.2010, sillä Pirkkalan kunta oli suunnitellut tien eteläreunaan kevyen liikenteen väylää. Pirkanmaan maakuntamuseo sai tietoonsa väylän suunnittelun yhteydessä, että Tampereen kaupungin kaukolämpöyhtiö oli kaivanut samaan linjaan kaukolämpöjohdon vuosien 2009–2010 vaihteessa. Suunnitellusta kevyen liikenteen väylästä oli pyydetty lausunto ja maakuntamuseo oli 30.12.2009 antamassaan lausunnossa edellyttänyt alueella koekaivauksen suorittamista. Kaukolämpöjohdosta ei ollut kuitenkaan lausuntoa museoviranomaiselta pyydetty. Kaivutyöt oli pysäytetty muinaismuistolain 14§:n mukaisesti muinaisjäännösalueella, kun tieto oli saavuttanut museon.⁹⁸

Tarkastukseen arkeologin kanssa osallistuivat Pirkkalan kunnan edustajat ja paikalla todettiin, että kiinteän muinaisjäännöksen alueella oli kaivettu 2,5-3 m levyinen väylä, joka leikkaa kylänpaikan pohjoisreunaa. Kaivettuun väylään oli asetettu kaukolämpöputki ja se oli ehditty täyttää hiekalla. Putkikaivantoa tehdessä oli alueelta myös räjäytetty kalliota. Tarkastuksessa ilmeni myös, että aiemmin jo vuonna 2000 samaan linjaan oli rakennettu vesi- ja viemärijohto, mutta tuolloin kiinteä muinaisjäännös ei ollut vielä tiedossa.⁹⁹

Tarkastuksessa kunnan edustajille selvitettiin muinaismuistolain periaatteet (1, 13, 14, 15§) ja rauhoituksen vaikutukset tuleviin maankäyttösuunnitelmiin. Pirkanmaan maakuntamuseo laati tapauksesta tarkastuskertomuksen 7.6.2010 sekä muistion muinaisjäännöksen rikkomisesta ja informoi asiasta Museovirastoa. Raportissa todetaan, että paikalla tulee tehdä aiemmin edellytettyjen koekaivausten asemesta pelastuskaivaukset, joissa vahingoittunut osa asuinpaikasta dokumentoidaan ja poistetaan pelastuskaivauksin osa muinaisjäännöstä rikutun tieleikkauksen vierestä. Vastuun dokumentoinnin ja pelastuskaivauksien kustannuksista tulee muinaismuistolain 15§:n mukaisesti kantamaan Pirkkalan kunta.¹⁰⁰

Tapaus 2 sijoittui Sastamalaan, historiallisen kirkon kirkkopihalle. Kyseinen kohde on keskiajan satakuntalaiseen kirkkotyyppiin kuuluva kirkko. Kirkon lattian alta on myös löydetty merkkejä myöhäisen rautakauden kalmistosta ja esineitä 1200-luvulta. Lisäksi välittömästi kirkon eteläpuolelta tunnetaan toinen kiinteä muinaisjäännös, rautakautinen asuinpaikka. Pirkanmaan maakuntamuseo sai ilmoituksen 19.4.2010, että kirkkopihalla oli käynnissä kaivutyöt. Tarkastus tehtiin heti seuraavana aamuna 20.4.2010, jolloin havaittiin, että alueella oli tehty kaapelikaivanto kirkkotarhan koillis- ja itäosaan. Kaivanto oli

---

⁹⁸ PMM, tarkastusraportti Pirkkala 7.6.2010.

⁹⁹ PMM, tarkastusraportti Pirkkala 7.6.2010.

¹⁰⁰ PMM, tarkastusraportti Pirkkala 7.6.2010.

tarkastushetkellä jo täytetty ja kaivutyöt oli päätetty. Täyttömaassa havaittiin pieniä tiilenpaloja, putkiluun katkelmia ja kaksi rautanaulaa.¹⁰¹

Työt teettäneelle taholle informoitiin, kuinka hanketta suunniteltaessa ja toteuttaessa olisi pitänyt menetellä. Museon edustaja sai kuulla, että myöhemmin samana vuonna on paikalle tarkoitus tehdä vastaavanlaisia kaapelikaivantoja. Pirkanmaan maakuntamuseo pyysi nämä kaapelikaivantojen suunnitelmat nähtäväksi ja lausunolle. Samalla kerrottiin myös muinaismuistolain mukaisista menettelytavoista. Raportin mukaan tulevat kaivutyöt kohteessa tulee tehdä arkeologisessa valvonnassa.¹⁰²

Vuoden 2010 kolmas kajoaminen, tapaus 3, sijoittui myös Sastamalaan. Kohde oli kivikautinen asuinpaikka. Pirkanmaan maakuntamuseo sai tiedon, että vesihuoltolinja oli rakennettu kivikautisen asuinpaikan läpi. Muinaisjäännösalueella ollut kaivanto oli noin 2,5 m leveä ja 2 m syvä. Maakuntamuseo oli ohjannut lausunnoilla diar. 11/2010, 32/2010, 57/2010 ja 206/2010 sekä aiemmin tehdyssä katselmuksessa 23.2.2010 vesihuoltolinjan suunnittelua ja rakennusta, mutta tästä huolimatta kaivutyö oli tehty ohjeistuksia vastaan. Museo oli aiemmin ilmoittanut, että tietyllä osalla suunniteltua linjaa ei saa jatkaa kaivutyötä ennen kuin siellä on tehty maastotarkastukset. Työhankkeesta vastannut taho oli kuitenkin tästä huolimatta siinä käsityksessä, ettei kaivamiselle ollut mitään estettä ja oli suorittanut kaivutyöt nähtävästi ennen museoviranomaisen antamaa lausuntoa.¹⁰³

Katselmuksessa 9.9.2010 kerrottiin toimijoille, että heidän olisi pitänyt odottaa lausuntoa ja kysyä tarvittaessa epäselvyyksistä lisätietoa museoviranomaisilta. Lausunto kaivamisen jatkamisesta olisi tarvittu kyseisessä tapauksessa. Raportissa ohjeistettiin myös, että koneellisen kaivutyön tekijää on syytä informoida muinaisjäännösten mahdollisuudesta, vaikkakin niitä voi olla ongelmallista tunnistaa. Museon edustaja ilmoittaa raportissa, että rikkoutuneesta muinaisjäännöksestä laaditaan muistio ja Museovirasto arvioi tämän jälkeen selvityspyynnön tarpeellisuudesta. Hankkeen toimijoille selvitettiin muinaismuistolain mukaiset menettelytavat ja kerrottiin myös mahdollisista rangaistuskäytännöistä.¹⁰⁴

Tapaus 4 kävi ilmi vuoden 2011 tarkastusraportista. Kajoaminen oli kuitenkin tapahtunut jo syystalvella 2010 maankäyttöhankkeen seurauksena. Kyseessä oli kivikautinen asuinpaikka

---

¹⁰¹ PMM, tarkastusraportti Sastamala 236/2010.

¹⁰² PMM, tarkastusraportti Sastamala 236/2010.

¹⁰³ PMM, katselmusraportti Sastamala 17.9.2010.

¹⁰⁴ PMM, katselmusraportti Sastamala 17.9.2010.

Pirkkalassa, johon oli kajottu vesipostin rakentamisen ja siihen johtavan vesijohtoputken kaivuun ja asennuksen vuoksi. Vesijohtoputken kaivanto oli 2 m syvä ja 1,5 m leveä. Putki asetettiin kulkemaan samaa linjaa jo paikalle aiemmin kaivetun putken kanssa noin 100 m matkalta. Muinaisjäännöksen itäosassa uusi vesijohtoputki kuitenkin poikkesi aiemmin kaivetusta putkilinjasta noin 60 m matkan. Pellolla sijaitsevan muinaisjäännöksen alueella ei ollut kaivausjälkiä enää tarkastushetkellä nähtävillä.¹⁰⁵

Tarkastukseen 18.10.2011 osallistuivat arkeologin kanssa toimijat, jotka olivat kajoamisesta vastuussa. Raportissa tuodaan esille, että kajoamisesta vastannut taho kertoi, etteivät he olleet tietoisia alueella sijaitsevasta esihistoriallisesta asuinpaikasta. Heille selvitettiin näin ollen muinaismuistolain mukaiset menettelytavat, jonka mukaan on selvitettävä yleistä työhanketta suunnitellessa, sijaitseeko alueella muinaisjäännöksiä ja kerrottiin, mistä voi etsiä lisää tietoa muinaisjäännöksistä sekä niiden sijainnista.¹⁰⁶

Tapaus 5 kävi ilmi vasta vuoden 2012 katselmusraportista. Luvaton kajoaminen oli tapahtunut vuosien 2010–2011 välillä suoritetussa metsänhakuussa. Kajottu kiinteä muinaisjäännös on rautakautinen kalmistoalue, joka koostuu useista maansekaisista kiviröykkiöistä.

Muinaisjäännösalue sijaitsee metsäisessä maastossa. Aluetta rajaa lähistöllä olevat maantie ja omakotitalon piha-alue. Pirkanmaan maakuntamuseo teki katselmuksen alueelle suunnitellun sähkökaapelilinjan asentamisen vuoksi. Katselmusraportista kävi ilmi, että muinaisjäännös oli vahingoittunut heti maantien eteläpuolella metsähakkuiden johdosta ja maantiestä oli tehty metsäkonetie hakkuupaikalle, jossa oli havaittavissa matalia röykkiöitä. Hakatut puut olivat varastoituna aukealle ja osa hakkuutähteistä oli edelleen raivaamatta. Raportissa arvioidaan, että osa varastoiduista puista saattoi olla osittain yhden röykkiön päällä. Maapohja kuvattiin olleen alueella osittain rikkoutunutta ja siinä havaittiin metsäkoneen renkaanjälkiä. Ainakin yksi tietä lähellä olevista röykkiöistä oli osittain rikkoutunut.¹⁰⁷ Tapauksesta ei ollut edellä kuvatun lisäksi enempää tietoja saatavilla.

3.2.2 Vuosi 2011; tapaukset 6-7

Vuoden 2011 aineistosta selvisi yhteensä kaksi luvatonta kajoamistapausta. Hämeenkyrössä havaittiin 11.10.2011 kajoaminen maastotarkastuksessa, tapaus 6. Maanomistaja oli halunnut tehdä parannustoimenpiteitä tiehen, joka sijaitsi muinaisjäännösalueella. Tietä ympäröi kaksi

¹⁰⁵ PMM, katselmusraportti Pirkkala 18.10.2011.

¹⁰⁶ PMM, katselmusraportti Pirkkala 18.10.2011.

¹⁰⁷ PMM, katselmusraportti Vesilahti 11.7.2012.

muinaisjäännösalueetta; esihistoriallinen, kolmen kiviröykkiön kokonaisuus ja historiallinen kylänpaikka. Tien välittömässä läheisyydessä on myös kulttuurihistoriallisesti merkittävä kellarirakenne. Muinaisjäännösten rajausta oli tehty inventointien perusteella alustavasti ja niiden tarkka maanalainen laajuus sekä säilyneisyys ei ollut kajoamishetkellä tiedossa. Pirkanmaan maakuntamuseo oli antanut lausunnon (diar. 344/2010) 3.11.2010 tien parannustoimenpiteistä ja edellyttänyt paikalla töiden valvontaa. Alueella oli tarkastusraportin mukaan tehty tuolloin myös katselmus.¹⁰⁸

Tarkastuksessa havaittiin, että tien pohjoisreunaa oli kaivettu noin 20 m matkalta ja noin 0,5 m leveydeltä siten, että tien reunaan oli syntynyt 10-30 cm korkea profiilileikkaus. Tien pohjoispuolta oli näin ollen levennetty 20-50 cm. Maaleikkauksessa huomattiin tiilenpaloja, palanutta savea ja palanutta luuta. Lisäksi havaittiin palaneita kiviä ja noensekaista maata. Kaivutyö oli tehty luvatta muinaisjäännösalueella, ilman museoviranomaisen valvontaa ja niin, että kaivettu profiili leikkasi myös osittain kulttuurihistoriallisesti merkittävän kellarirakenteen maakumpua. Maanomistajalle kerrottaessa tapahtuneesta, hän totesi valvonnan olevan edelleen tien parannustöissä ajankohtaista ja mahdollista. Tarkastuksesta laadittu muistio (diar. 439/2011) lähetettiin maanomistajalle.¹⁰⁹

Vuoden 2011 toinen luvaton kajoaminen, tapaus 7, tapahtui Tampereella. Kyseessä on merkittävä historiallisen ajan kylätontti, joka oli ennen tapahtunutta alustavasti paikannettu 1600-luvun kartan perusteella. Pirkanmaan maakuntamuseo oli antanut lausunnon (diar. 378/2010) 19.10.2010 koskien asemakaavamuutoshanketta. Lausunnossa todettiin, että kiinteän muinaisjäännöksen alueella tulee tehdä tarkkuusinventointi MRL:n ja MML:n mukaisesti. Vuoden 2011 heinäkuussa Pirkanmaan maakuntamuseon rakennustutkija huomasi paikalla aloitetut rakennustyöt. Maakuntamuseon arkeologi otti yhteyttä 8.8.2011 maanomistajan edustajaan, rakennushankkeen pääsuunnittelijaan sekä työmaan vastaavaan työnjohtajaan. He sopivat yhdessä tarkastuskäynnistä, joka tehtiin seuraavana päivänä. Tarkastuksen ja Museoviraston antaman ohjeistuksen perusteella todettiin, että paikalla sijaitsee kiinteä muinaisjäännös ja rakennustyöt pysäytettiin muinaismuistolain mukaisesti.¹¹⁰

Tarkastuksessa 9.8.2011 selvisi, että muinaisjäännös on osittain tuhoutunut, mutta sitä on vielä jäljellä kaivetun perustuskaivannon reunamilla. Tarkastusmuistiossa sanotaan, että nämä

---

¹⁰⁸ PMM, tarkastusraportti Hämeenkyrö 11.10.2011.

¹⁰⁹ PMM, tarkastusraportti Hämeenkyrö 11.10.2011.

¹¹⁰ PMM, tarkastusraportti Tampere 9.8.2011.

kohdat ovat edelleen suojeltavia ja ne tulee tutkia mahdollisimman pian. Muistion mukaan hankkeen toteuttanut taho tulee vastaamaan alueen tulevista tutkimus- ja valvontakustannuksista muinaismuistolain 15§:n mukaisesti. Muistiossa todetaan myös, että paikalle suunnitellun rakennuksen rakentamista voidaan jatkaa, mikäli kylätonttiin kuuluvat jäännökset ja kerrostumat jätetään rauhaan. Lisäksi kulku alueelle tulee järjestää niin, ettei perustuskaivannon seinämät sorru. Jatkotoimenpiteet, kuten mahdollisten putkikaivantojen teko todettiin olevan mahdollista vain arkeologin valvonnassa.¹¹¹ Paikalla pidettiin 18.8.2011 neuvottelu, jossa todettiin myös, että rakennustöiden jatkaminen edellyttää arkeologisten koe- ja pelastuskaivausten tekemistä, jotka Mikroliitti Oy suoritti alueella 30.8-12.9.2011 välisenä aikana.¹¹²

Tampereen kaupungin rakennusvalvontaan lähetettiin tapahtuneesta selvityspyyntö (diar. 438/2011) 2.11.2011. Rakennusvalvonnan mukaan lupahakemuksen liitteissä oli ollut tonttikartta ja asemakaavakartta, joiden mukaan tontti oli rakentamiskelpoinen ja hanke asemakaavan mukainen. Lupainsinööri ei osannut epäillä tontilla olleen kiinteää muinaisjäännöstä, vaikka hankkeen pääsuunnittelijan aloituslupahakemuksesta kävi ilmi maakuntamuseon kannanotto aluetta koskeneeseen ja keskeytettyyn kaavamuutoshankkeeseen. Rakennusluvan myöntäminen johtui selvityksen perusteella tiedon puutteesta eli siitä, ettei Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto ollut rakennusvalvonnan tiedossa ja inhimillisestä erheestä.¹¹³

Museoviranomaisen vastauksesta ilmeni, ettei rakennusvalvonnan menettely tässä tapauksessa aiheuttanut toimenpiteitä. Maakuntamuseo kuitenkin kehotti vastauksessaan tiedonkulun tehostamista rakennusvalvonnan ja kaavoituksen välillä. Lisäksi toimijoita kehoitettiin kiinnittämään tarkempaa huomiota muinaisjäännösten suojeluun tulevaisuudessa, kulttuuriympäristön säilyvyyden, mutta myös maankäyttäjien ja maanomistajien oikeusturvan kannalta.¹¹⁴

Rakennushanke jatkui myös tulevina vuosina. Edellä mainitussa hankkeen ensimmäisessä vaiheessa oli tarkoitus rakentaa pesukaturakennus, johon liittyi myös parkkipaikkojen, pesukadun rampin, pesukatujonojen ajoväylän, vesi-, viemäri- ja kaukolämpöjohtojen,

---

¹¹¹ PMM, katselmus- ja neuvottelumuistio Tampere 338/2011.

¹¹² PMM, kylätontin koe- ja pelastuskaivausten tulokset ja jatkotutkimuksen tarve Tampere 403/2011.

¹¹³ PMM, Tampere 540/2011.

¹¹⁴ PMM, Tampere 540/2011.

maanalaisten säiliöiden ja sähkökaapelien rakentamista sekä alueen asfaltointia.¹¹⁵ Hankkeen toisessa vaiheessa vuonna 2013 rakennettiin katsastamo ja historiallisen kylätontin länsi- ja eteläpuolelle oli suunnitteilla vielä noin 5 m leveän ajoväylän rakentaminen. Lisäksi hankkeen kolmas vaihe tuli käsittämään korjaamon rakentamisen eli katsastusaseman rakennuksen laajennuksen etelään.¹¹⁶ Myöhemmin vuonna 2017 kylätontin paikalla tehtiin tarkastus ja todettiin, että alueen nykyinen rakentaminen oli osittain vahingoittanut kiinteää muinaisjäännöstä.¹¹⁷

3.2.3 Vuosi 2012; tapaukset 8-9

Vuonna 2012 tapahtui kaksi luvatonta kajoamistapausta. Tapaus 8 sijoittui Punkalaitumelle. Kyseessä on historiallisen ajan kylänpaikka, joka sijaitsee maantien molemmin puolin.¹¹⁸ Kiinteän muinaisjäännöksen kohdalla rakennettiin vuoden 2012 lopulla siirtoviemärilinjaa. Pirkanmaan maakuntamuseo oli antamassaan lausunnossaan (diar. 491/2012) ohjeistanut 23.11.2012, miten kaivutyö voidaan toteuttaa ja mitkä ehdot tulee täyttyä alueella olevan kiinteän muinaisjäännöksen vuoksi. Lausunnossa ehdotettiin, että siirtoviemärilinja voitaisiin rakentaa tien eteläpuolelle tieluiskan alareunaan arkeologin valvonnassa tai suorittaa koekaivaukset tien eteläpuolella, mikäli linja pitäisi kaivaa maantieojan kohdalle tai sen viereen pellon reunaan. Muinaisjäännösalue oli myös mahdollista kiertää kokonaan sen eteläpuolelta.¹¹⁹

Paikalla tehtiin maastotarkastus 5.12.2012, jolloin havaittiin, että muinaisjäännösalueella oli tehty kaivutyötä ilman arkeologin valvontaa tai mahdollisia koekaivauksia. Mikroliitti Oy:n tekemän valvontaraportin mukaan, pellon reunaan oli kaivettu noin 50 m pitkä kaivanto. Ilman valvontaa tehdyn kaivannon jatkeeksi tehtiin koeoja, josta paljastui kulttuurikerrosta ja rakenteiden jäännöksiä. Kaivutyöt keskeytettiin paikalla tehtyjen havaintojen perusteella. Pirkanmaan maakuntamuseo lähetti Pirkanmaan ELY-keskukselle selvityspyynnön tapahtuneesta.¹²⁰

Katselmuksessa 5.12.2012 selvisi, että hanketta on ollut toteuttamassa useita eri toimijoita. Tiedonkulussa on ollut katselmuksmuistion perusteella puutteita tai katkoja. Lisäksi

---

¹¹⁵ PMM, kylätontin koe- ja pelastuskaivausten tulokset ja jatkotutkimusten tarve Tampere 403/2011.

¹¹⁶ PMM, lausunto Tampere 231/2013.

¹¹⁷ PMM, tarkastusraportti Tampere 28.12.2017.

¹¹⁸ PMM, selvityspyyntö Punkalaidun 132/2013.

¹¹⁹ PMM, selvityspyyntö Punkalaidun 132/2013.

¹²⁰ PMM, selvityspyyntö Punkalaidun 132/2013.

rakentamisajankohta vuoden loppupuolella aiheutti kiirettä toimijoille kaivutyöhön.¹²¹

Maakuntamuseo tutustui valvontaraporttiin ja totesi, että siirtoviemärilinja voidaan kaivaa tarvittavaan syvyyteen, jos kaivulinjalta esiin tulleet rakenteet ja kulttuurikerrokset tutkitaan riittävin pelastuskaivauksin ennen sitä. Työhankkeen toteuttaja tulisi vastaamaan kaivausten kustannuksista.¹²²

Toinen vuoden 2012 luvattomista kajoamisista, tapaus 9, sijoittui Urjalaan. Kyseessä oli rautakautinen hautaröykkiökokonaisuus. Pirkanmaan maakuntamuseo sai tiedon 4.6.2012, että muinaisjäännösalueella on aloitettu rakennustyöt. Kyseiselle tontille oli haettu rakennuslupaa, mutta asian käsittely oli vielä kesken rakennustarkastajalla. Tiedon saatuaan maakuntamuseon arkeologi teki kohteeseen tarkastuksen 5.6.2012.¹²³

Kyseisellä tontilla oli aloitettu rakennustyöt. Pintamaata oli kuorittu, aluetta oli tasoitettu ja täytetty kivimurskalla sekä hiekalla. Lisäksi oli kaivettu noin 10 x 20 m kokoinen perustuskaivanto rakennukselle. Rakennusalueelle johdatti myös uusi kivimurskeesta tehty pihatie. Rakennustöiden seurauksena havaittiin, että osa muinaisjäännösalueesta ja ainakin yksi kiinteään muinaisjäännökseen kuulunut kiviröykkiö oli tuhoutunut. Tarkastushetkellä työt alueella oli lopetettu, eikä paikalla ollut enää työkoneita tai työntekijöitä. Myöskään maanomistajaa ei tarkastuksessa tavoitettu.¹²⁴

Pirkanmaan maakuntamuseo lähetti maanomistajalle tapahtuneesta selvityspyynnön 27.6.2012. Pyynnössä kerrottiin, että osa kiinteästä muinaisjäännöksestä oli tuhoutunut rakennus- ja maanmuokkaustöissä sekä muistutettiin muinaismuistolain mukaisista rangaistus- ja menettelytavoista. Selvityspyynnössä kerrottiin myös, että maanomistajan tontilla oleva kiinteä muinaisjäännös oli merkitty osayleiskaavaan, peruskarttaan, Museoviraston karttapalveluun ja Paikkatietoikkunan karttoihin.¹²⁵ Maanomistaja lähetti selvityksensä maakuntamuseolle 25.7.2012. Hän totesi olleensa tietämätön alueella olevasta kiinteästä muinaisjäännöksestä. Häntä ei ollut informoitu asiasta ostaessaan tilaa Urjalan kunnalta vuonna 2010. Selvityksessä sanotaan myös, että maanomistaja oli saanut suullisen luvan kunnan lupaviranomaiselta rakennustöiden aloittamiseen.¹²⁶

---

¹²¹ PMM, muistio katselmuksesta Punkalaidun 124/2013.

¹²² PMM, lausunto Punkalaidun 133/2013.

¹²³ PMM, katselmusraportti Urjala 5.6.2012.

¹²⁴ PMM, katselmusraportti Urjala 5.6.2012.

¹²⁵ PMM, selvityspyynnö Urjala 288/2012.

¹²⁶ Maanomistajan selvitys Urjala 288/2012.

Maakuntamuseo lähetti selvityspyynnön myös Urjalan kunnalle 5.9.2012. Selvityspyynnössä tuotiin pääosin julki samat museon tekemät havainnot kuin maanomistajalle lähetetyssä selvityspyynnössä. Lisäksi tuotiin esille, että Museovirasto oli lähettänyt 22.6.2009 rauhoitusilmoituksen (235/301/2009) muinaisjäännöstä koskien Urjalan kunnalle, jolloin tontti oli vielä kunnan omistuksessa. Maanomistaja ei siis ollut tietoinen muinaisjäännöksestä tontin kaivu- ja rakennustöitä tehdessä.¹²⁷ Urjalan kunta vastasi selvityksessään, ettei muinaisjäännös ole tullut puheeksi tonttia myydessä. Maanomistaja oli jättänyt rakennuslupahakemuksen 2.5.2012, mutta sitä ei ollut vielä käsitelty, kun maanomistaja oli aloittanut maanmuokkaustyöt. Eivätkä ne kunnan mukaan ole luvanvaraisia töitä. Rakennus katsotaan heidän mukaansa aloitetuksi vasta, kun on rakennettu pysyviä osia, kuten esimerkiksi anturoita. Maantasaustöiden nähtiin olevan maanomistajan vastuulla ja hän voi suorittaa niitä ilman rakentamistarkoitusta. Kunnan selvityksessä oli myös todettu, että he eivät ole antaneet suullista lupaa töiden aloittamiseen, sillä se ei ole maankäyttö- ja rakennuslain perusteella mahdollista. Museoviranomainen totesi, ettei Urjalan kunta toiminut asianmukaisella ja riittävällä tavalla muinaisjäännöksen suojelun kannalta tai ohjeistaessaan rakennushanketta. Museosta kehoitettiin kiinnittämään tarkemmin huomiota muinaisjäännösten suojeluun. Lisäksi tulee ottaa huomioon maankäyttäjän ja -omistajan oikeusturva sekä tehostaa tiedonkulkua kunnan kaavoituksen ja rakennusvalvonnan välillä. Museoviranomainen korosti, että jatkossa tulee ottaa kaavamääräykset- ja merkinnät sekä muut käytettävissä olevat tiedot arkeologisista kohteista huomioon kaikkea maankäyttöä ohjaavassa ja suunnittelevassa toiminnassa lainsäädännön edellyttämällä tavalla.¹²⁸

Pirkanmaan maakuntamuseo teki alueelle tarkastuksen myös 7.8.2012. Tarkastuksen aikana rakennusalueelta kuoritusta maasta löytyi muinaisesineitä, kuten rautakautista keramiikkaa ja palanutta luuta. Rakennuspaikan tasoitettulla alueella ja perustuskaivannon kohdalla ei ollut säilynyt merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä. Tarkastuksessa sovittiin, että rakennushanketta on mahdollista jatkaa, eikä se edellytä uusia kaivutöitä ja kiinteän muinaisjäännöksen suojelu on mahdollista ottaa huomioon jatkossa asianmukaisesti, mm. ottamalla tarpeen mukaan yhteyttä maakuntamuseoon ajoissa.¹²⁹

---

¹²⁷ PMM, selvityspyyntö Urjala 379/2012.

¹²⁸ PMM, lausunto Urjalan kunnan rakennuslupamenettelyn selvityksestä 62/2013.

¹²⁹ PMM, lausunto rakennuslupahakemuksesta Urjala 267/2012.

3.2.4 Vuosi 2013; tapaukset 10-11

Vuonna 2013 tapahtui kaksi luvatonta kajoamistapausta. Tapauksessa 10 kajoamisen kohteena oli historiallinen asuinpaikka Sastamalassa. Pirkanmaan maakuntamuseo sai ilmoituksen 2.9.2013, että kiinteän muinaisjäännöksen alueella oli tehty maanmuokkaustöitä. Muinaisjäännöksen alueella ja osittain sen päällä sijaitsee asuinkäytössä oleva iäkäs rakennus. Rakennus ja tontti olivat tapauksen aikana yksityishenkilöiden omistuksessa. Museoviranomaista ei ollut konsultoitu asiasta ennen rakennustöiden aloittamista.¹³⁰

Tapauksesta ei löytynyt montaa asiakirjaa. Pirkanmaan maakuntamuseon arkistosta löytyi kuitenkin maanomistajan ilmoitus alueella tehdyistä rakennus- ja maanmuokkaustöistä. Alue on mitä todennäköisemmin käyty tarkastamassa saadun ilmoituksen jälkeen ja sitten laadittu selvityspyyntö alueella tehdyistä toimenpiteistä. Maanomistajan 24.9.2013 lähettämästä ilmoituksesta käy ilmi, että alueella on tehty useampaan otteeseen maanmuokkaustöitä vuosien varrella. Hän selvittää myös vuonna 2013 käynnissä olleet toimenpiteet. Vuonna 2013 tontin rajalle oli kaivettu oja sadevettä varten, jonka yhteydessä maasta oli nostettu suurikokoisia kiviä esille. Lisäksi alueelle oli esimerkiksi ajettu ruokamultaa ja istutettu pensaita. Tarkoituksena oli selvityksen mukaan tehdä myös uusi pihatie alueelle. Tontilta oli poistettu myös muun muassa vanhojen marjapensaiden juurakoita ja kaadettu puita. Maanpintaa on alueella muokattu useaan otteeseen, esimerkiksi poistamalla osittain pintamultaa ja ajamalla samalle alalle soraa. Joitakin alueita on niin ikään tasoitettu, rouhittu ja niille oli istutettu nurmikkoja. Myös porttikivet oli siirretty paikoiltaan.¹³¹

Tontin omistaja päätti ilmoituksensa toteamalla, ettei ole mielestään vahingoittanut muinaisjäännösalueita vaan oli pyrkinyt toimillaan parantamaan alueen ja myös kulttuurihistoriallisen rakennuksen ympäristön ilmettä niiden arvojen mukaiseksi. Maanomistaja sanoi, ettei käynnissä olleet pihatyöt tule muuttamaan tontin maankäyttöä eikä alueelle ole suunnitteilla uudisrakentamista. Hän korosti ilmoituksessa, ettei toimenpiteiden aikana ole ilmaantunut löytöjä, jotka olisivat aiheuttaneet ilmoittamisvelvollisuuden. Hän totesi myös, että on tehnyt kaikki toimenpiteet alueella hyvässä tarkoituksessa ja yrittänyt vilpittömästi noudattaa kaikkia määräyksiä ja pyrkinyt laadukkaaseen lopputulokseen, joka tuottaisi hyvää mieltä myös tuleville sukupolville.¹³² Museoviranomaisen kommentteja

---

¹³⁰ Sähköpostikeskustelu Sastamalan kaupungin työntekijän ja PMM välillä 2.-16.9.2013.

¹³¹ Ilmoitus PMM:lle 24.9.2013 Sastamalassa muinaisjäännösalueella tehdyistä pihatöistä.

¹³² Ilmoitus PMM:lle 24.9.2013 Sastamalassa muinaisjäännösalueella tehdyistä pihatöistä.

ilmoitukseen tai tarkempia tietoja alueen toimenpiteiden vaikutuksesta muinaisjäännökseen ei ollut museon arkistossa saatavilla.

Tapaus 11 sijoittui myös Sastamalaan. Sastamalassa sijaitsee laaja moniperiodinen muinaisjäännösalue, joka koostuu rautakautisesta kalmistoalueesta ja historiallisesta asuinpaikasta. Muinaisjäännösalueella sijaitsee asuintila. Pirkanmaan maakuntamuseo sai tietoonsa toukokuussa 2014, että jo vuotta aiemmin alueella on tehty kaivutyötä ilman viranomaisen tietoa tai lupaa kuitukaapelin asennuksen vuoksi. Myöskään Sastamalan kaupungin rakennusvalvonta ei tiennyt hankkeesta. Tarkastus tapahtuneen johdosta tehtiin alueelle 31.7.2014.¹³³

Kuitukaapeli oli tehty aauraamalla tierunkoon ja lupaa hankkeelle oli kysytty vain tiehoitokunnalta. Piha-alueella oli liikuttu puolestaan kiinteistön omistajan luvalla. Tarkastuksen yhteydessä maakuntamuseon tutkijalle selvisi, että kuitukaapelin tarjonnut internet- ja teleliikenneyhteyksiä tarjoava yritys oli ollut tietoinen muinaisjäännöksestä alueella.¹³⁴ Tapauksesta ei ollut enempää tietoja saatavilla.

3.2.5 Vuosi 2014; tapaukset 12-16

Tapaus 12 sijoittui Valkeakoskelle. Luvaton kajoaminen tapahtui osassa laajaa moniperiodista muinaisjäännösalueetta, jonka muinaisjäännökset ja löydöt ovat rautakaudelta ja keskiajalta. Luvaton kajoaminen tehtiin muinaisjäännösalueen osassa, jossa on rautakautisia hautaröykkiöitä ja maansekaisia peltoraunioita. Lisäksi alueella on uhrikivi, polttokenttäkalmisto, muinaispelto ja merkkejä asuinpaikasta.¹³⁵

Museovirastolle oli tullut yleisöilmoitus, että kyseisellä muinaisjäännösalueella on nähty henkilö metallinilmmaisimen ja lapion kanssa. Pirkanmaan maakuntamuseo sai tiedon tapahtuneesta Museovirastolta 12.5.2014. Muinaisjäännösalueelle tehtiin tarkastus 22.5.2014, jossa aluetta käytiin laajasti läpi ja etsittiin merkkejä mahdollisesta kajoamisesta. Tapahtuneesta informoitiin myös Metsähallitusta ja heidän edustajansa oli mukana tarkastuksessa.¹³⁶

---

¹³³ PMM, tarkastusraportti Sastamala 30.9.2014.

¹³⁴ PMM, tarkastusraportti Sastamala 30.9.2014.

¹³⁵ PMM, tarkastusraportti Valkeakoski 2.6.2014.

¹³⁶ PMM, tarkastusraportti Valkeakoski 2.6.2014.

Rautakautisella kalmistoalueella havaittiin kaivelun merkkejä, joita oli mitä ilmeisimmin tehty lapiolla. Kaivelun jälkiä oli etenkin yhden alueeseen kuuluvan röykkiön läheisyydessä. Jälkiä oli paikalla havaittu viidessä kohdassa. Röykkiön vieressä oli informaatiokyltti, joka kertoi sen kuuluvan osaksi muinaisjäännösalueetta.¹³⁷ Tapauksesta ei ollut enempää tietoa arkistossa.

Tapaus 13 sijoittui Pirkkalaan. Pirkanmaan maakuntamuseo sai ilmoituksen 3.3.2014, että Pirkkalassa kahden kiinteän muinaisjäännöksen muodostamalla, moniperiodisella muinaisjäännösalueella oli siirretty sähköjakokaappi. Maakuntamuseon tutkija teki tarkastuksen alueelle 8.4.2014. Tarkastuksessa havaittiin, että sähkökaappi oli siirretty ja valaisinpylväs oli poistettu sekä sitä ympäröivän maa-alue oli peitetty. Sähkökaappi ja pylväs sijaitsivat kiinteiden muinaisjäännösten alueella. Sähkökaappi liittyi alueen telekaapeleihin. Jakokaapin pystytys oli edellyttänyt kaivutöitä muinaisjäännösalueella. Lisäksi sähkökaapin ja valaisinpylvään välissä oli havaittu jälkiä kaivuusta. Siirtotoimenpiteistä ja pylvään poistamisesta ei ollut oltu museoviranomaiseen yhteydessä ja kaikki kaivutyö tehtiin ilman kaivaustutkimuksia ja arkeologista valvontaa.¹³⁸

Muinaisjäännösalueella oli rakennettu kevyen liikenteen väylää ja uusittu katuvalaistusta edeltäneenä vuonna 2013. Hankkeiden johdosta alueella oli tehty koetutkimuksia, pelastuskaivauksia ja koneellisen kaivutyön valvontaa, joista viimeiset oli tehty vuosina 2012–2013. Pirkanmaan maakuntamuseo oli antanut hankkeista myös useita eri lausuntoja, joista tapahtumaa edeltäneitä olivat mm. diar. 252/2010, 407/2011 ja 117/2013.¹³⁹

Poistetun pylvään ympäristöä oli tutkittu pelastuskaivauksissa vuonna 2013 ja pylvään perustuksen alue oli tarkoitus tutkia pylvään poiston yhteydessä. Aikeista oli informoitu Pirkkalan kunnan edustajia ja valaisinpylväitä alueella uusineen yrityksen edustajaa. Maakuntamuseoon olisi pitänyt olla yhteydessä, jotta tarpeellisista tutkimuksista olisi voitu sopia ennen pylvään poistamista. Poistetun pylvään ympäristöä tutkittaessa vuonna 2013 todettiin maakerroksissa olevan rautakautisen rakennuksen jäänteitä. Tarkastuksen aikana poistetun valaisinpylvään kohdalla oli kuoppa ja sitä ympäröivä maa oli peitetty.¹⁴⁰

---

¹³⁷ PMM, tarkastusraportti Valkeakoski 2.6.2014.

¹³⁸ PMM, tarkastusraportti Pirkkala 192/2014.

¹³⁹ PMM, tarkastusraportti Pirkkala 192/2014.

¹⁴⁰ PMM, tarkastusraportti Pirkkala 192/2014.

Tarkastukseen osallistuneet kunnan edustajat ja rakennusyrityksen työnhajaaja eivät osanneet sanoa, milloin valaisinpylvään poistaminen oli tapahtunut. Sähkökaapin osalta kajoaminen oli tapahtunut työnhajaan mukaan jo vuoden 2013 joulukuussa. Tarkastusraportin mukaan mukana olleille tahoille lähetettiin tarkastusraportin tiedot ja selvitettiin mahdolliset rangaistukset luvattomasta kajoamisesta kiinteään muinaisjäännökseen. Museovirastolle meni raportin mukaan myös tieto tapahtuneesta, ja päätöksenteko mahdollisista kajoamisen seuraamuksista jäi viraston ratkaistavaksi. Lisäksi sovittiin, että Pirkkalan kunta tulisi täyttämään kuopan viipymättä sepelillä, mikä tulisi estämään maakerrosten sekoittumisen. Pirkanmaan maakuntamuseo pyysi nähtäville myös kaapelilinjan rakentamisen johtokartan sekä ELY-keskuksen myöntäneen luvan linjan rakentamiselle. Pylvään poistamisen selvittely jatkui Pirkkalan kunnassa.¹⁴¹

Tapaus 14 sijoittui Valkeakoskelle. Pirkanmaan maakuntamuseo sai ilmoituksen 18.7.2014 puhelimitse kaivelun jäljistä, joita oli tehty rautakautisen kalmiston läheisyydessä Valkeakoskella. Pirkanmaan maakuntamuseon tutkija teki tarkastuksen alueelle ilmoituksen johdosta 22.7.2014. Tutkija havaitsi alueelle tehdyn kymmenkunta pientä kuoppaa, jotka sijoituivat läheiselle lintutornille johdattavan polun molemmin puolin. Samaiselta paikalta, polun varresta tehtiin vuonna 2013 metallinilmaisimella kaksi rautakaudelle ajoittuvaa esinelöytöä. Kaivetut kuopat olivat pyöreitä ja soikeita noin 10–17 cm syviä ja halkaisijaltaan noin 10 cm:stä 20 x 20 cm suuruisiin. Useat kuopat olivat peitetty kevyesti neulasilla, karikkeella tai hiekalla, mutta osa kuopista oli tarkastushetkellä myös avoimena.¹⁴²

Tarkastushavaintojen perusteella useita kuoppia oli tehty ennestään tunnetun polttokenttäkalmiston alueelle ja sen välittömään lähiympäristöön kalmiston pohjoispuoliselle harjulle. Kaivaminen oli vahingoittanut kiinteää muinaisjäännöstä ja kajoaminen oli ollut luvatonta. Pirkanmaan maakuntamuseolla ei ollut tietoa tekijästä.¹⁴³

Museovirasto teki tutkintapyynnön Sisä-Suomen poliisilaitokselle tapahtuneesta 20.8.2014. Museovirasto vaati rangaistusta, sillä tarkastuksessa tehtyjen havaintojen perusteella tekijä oli tietoisesti etsinyt metalliesineitä tunnetun kiinteän muinaisjäännöksen alueelta ja oli saattanut niitä myös löytää. Kohteen rauhoituksesta oli saatavilla tietoa internetistä ja peruskartalta.

---

¹⁴¹ PMM, tarkastusraportti Pirkkala 192/2014.

¹⁴² PMM, tarkastusraportti Valkeakoski 295/2014.

¹⁴³ PMM, tarkastusraportti Valkeakoski 295/2014.

Poliisi antoi tutkinnasta päätöksen 18.10.2014, jonka mukaan tutkinta keskeytettiin toistaiseksi, sillä tekijästä ei ollut saatu riittävää selvyyttä.¹⁴⁴

Tapaus 15 sijoittui Sastamalaan. Luvaton kajoaminen tapahtui laajan rautakautisen röykkiökalmiston ja historiallisen kylänpaikan alueella. Pirkanmaan maakuntamuseon tutkija teki vuoden 2014 heinäkuussa maastokatselmuksen Sastamalaan, jossa suunniteltiin erään asuintilan liittämistä vesihuolto-osuuskunnan verkostoon. Samalla muinaisjäännösalueella tapahtui kajoaminen myös vuotta aiemmin (tapaus 11). Katselmuksen aikana tutkija huomasi, että kyseisen tilan vanhaa saunarakennusta oli alettu korjaamaan siten, että rakennuksen sisällä ja sen ympäristössä oli merkkejä maan kaivamisesta ja joitakin alueita oli peitetty sepelillä. Rakennuksen viereen oli myös raivattu traktorikenttä. Lisäksi tontilla huomattiin olevan uusi grillikota. Tila sijaitsee kokonaisuudessaan edellä mainittujen kiinteiden muinaisjäännösten alueella. Vanhan rakennuksen korjaustoimista, piha-alueen muutostöistä tai uuden grillikodan rakentamisesta ei ollut oltu yhteydessä museoviranomaiseen. Pirkanmaan maakuntamuseo järjesti kohteeseen tarkastuksen 16.9.2014 katselmuksen aikana havaittujen muutosten johdosta.¹⁴⁵

Tarkastuksen aikana tilan alueella muutos- ja rakennustöitä tehnyt yksityishenkilö kertoi saunarakennuksen korjaustöihin liittyvän maankaivuun ja sepelitäytön tapahtuneen jo kolme vuotta sitten. Grillikota oli puolestaan pystytetty kesän 2014 aikana. Sen rakentamiseen oli saatu lupa Sastamalan kaupungilta 21.11.2012. Päätöksessä ei kuitenkaan ollut huomioitu muinaisjäännösaluetta.¹⁴⁶ Tulevaa vesihuoltojärjestelmää varten oltiin maakuntamuseolta pyydetty lausuntoa 1.6.2014 ja hankkeen kannalta lausuttiin 13.8.2014. Myös lausunnossa tuotiin esille, miten tontilla tehdyistä muutos- ja rakennustöistä olisi pitänyt olla ennen niiden tekemistä yhteydessä museoviranomaiseen. Tutkija totesi lausunnossaan, että mahdollisen vesihuoltojärjestelmän kaivamista ja rakentamista tulisi edeltää arkeologiset koekaivaukset kyseisessä kohdassa. Koekaivauksen tulos määrittäisi sen, tulisiko vesihuoltojärjestelmä siirtää kokonaisuudessaan etämmälle vai tulisiko alalla mahdollisesti suorittaa arkeologiset pelastuskaivaukset.¹⁴⁷

Vuoden 2014 viides luvaton kajoamistapaus tapahtui myös Sastamalassa. Tapaus 16 sijoittui rautakautiselle kalmistoalueelle, joka koostuu kiven- ja maansekaisista röykkiöistä.

---

¹⁴⁴ Sisä-Suomen Poliisilaitos tutkintailmoitus, Valkeakoski perustutkinta 18.10.2014.

¹⁴⁵ PMM, tarkastusraportti Sastamala 358/2014.

¹⁴⁶ PMM, tarkastusraportti Sastamala 358/2014.

¹⁴⁷ PMM, lausunto Sastamala 221/2014.

Pirkanmaan maakuntamuseo sai ilmoituksen, että yksityishenkilö oli löytänyt muinaisjäännösalueelta kaksi miekan katkelmaa. Maakuntamuseon tutkija lähti ilmoituksen johdosta 9.10.2014 tarkastamaan aluetta sekä paikantamaan tarkemmin ja dokumentoimaan löytökohdan. Löytöpaikan paikantamisessa oli mukana löydöt tehnyt yksityishenkilö. Hän oli kertonut, ettei ollut tietoinen alueella olevasta muinaisjäännöksestä.¹⁴⁸

Löytökohdan tarkastamisen ja dokumentoinnin jälkeen tutkija huomasi muinaisjäännöksen alueella muitakin kaivujälkiä. Röykkiöiden välissä oli havaittavissa rikkoutunutta maata ja pieniä kaivettuja kuoppia, joita oli yhteensä kolme. Kuoppien halkaisijat olivat noin 5-15 cm ja syvyydet 5-10 cm. Kaivujäljet näyttivät tuoreilta. Nokea, hiiltä tai esineitä ei kuopissa näkynyt. Ilmoituksen tehnyt ja esineet löytänyt henkilö ei kertomansa mukaan havainnut 16.9 alueella liikkueensa muita kaivujälkiä.¹⁴⁹

Kiinteän muinaisjäännöksen alueelle oli luvattomasti kajottu. Tekijästä ei ollut raportin perusteella tietoa. Myös metalliesineet löytänyt henkilö oli kajonnut luvatta muinaisjäännökseen, sillä hän oli kaivanut löytämänsä esineet esiin maasta. Hän oli ilmoittanut niistä kuitenkin museolle, mutta oli silti kaivanut alueella luvattomasti. Asianmukainen menettelytapa selvennettiin raportin mukaan esineet löytäneelle.¹⁵⁰ Tarkastuskertomuksen perusteella vaikuttaa siltä, että alueella oli etsitty muinaisesineitä tarkoituksella.

3.2.6 Vuosi 2015; tapaukset 17-20

Vuoden 2015 aineistosta luvattomia kajoamistapauksia selvisi yhteensä neljä. Tapaus 17 sijoittui Tampereelle. Kajoamisen kohteena oli tervanpolttoon käytetty rännihauta. Kohteessa oli syksystä 2015 asti ollut muinaisjäännöskyltti Pirkanmaan maakuntamuseon toimesta. Pirkanmaan maakuntamuseo sai ilmoituksen asemakaava-alueen muinaisjäännöskartoituksen tehneeltä Mikroliitti Oy:ltä, jonka vuoden 2015 raportista kävi ilmi, että rakenteilla ollut kaukolämpö- ja sähkölinja oli tehty aivan kiinni tervärännin kaakkoislaitaan. Pirkanmaan maakuntamuseo suoritti alueella tarkastuksen 8.12.2015 yhdessä kaukolämpöyhtiön edustajien kanssa.¹⁵¹

---

¹⁴⁸ PMM, tarkastusraportti Sastamala 475/2014.

¹⁴⁹ PMM, tarkastusraportti Sastamala 475/2014.

¹⁵⁰ PMM, tarkastusraportti Sastamala 475/2014.

¹⁵¹ PMM, tarkastusraportti Tampere 8.1.2016.

Tarkastuksessa todettiin, että kaivutyöt olivat rikkoneet rännihaudan kaakkoisvallia 0,5-1 m leveydeltä ja kokonaisuudessa 1-2 m² alalta. Tervarännin itäreunalle oli myös kasattu linjalta raivattuja kantoja, jotka eivät olleet enää tarkastushetkellä paikalla. Raportissa arvioitiin, että kaikkiaan vahingot eivät olleet muinaisjäännöksen kannalta suuria. Havaitut vahingot koskivat pääasiassa muinaisjäännöksen suoja-alueetta, jolle oli tehty myös työmaatie. Muinaisjäännöksen vahingot kohdistuivat pääasiassa reunavalliin, josta osa luvattomien toimien vuoksi tuhoutui. Kaukolämpöyhtiön edustajien mukaan kirjallinen lupa rakentamiselle oli saatu ELY-keskukselta ja Tampereen kaupungilta. Hankkeen ohjausryhmään oli raportin mukaan kuulunut myös kaavoittajia.¹⁵²

Myös tapaus 18 sijoittui Tampereelle. Pirkanmaan maakuntamuseo sai kevään 2015 aikana tietoonsa, että kiinteä muinaisjäännös oli ollut maastopyöräilijöiden käytössä. Kajoamisen kohteena oli historiallinen puolustusvarustus, jonka eroosioherkimmällä alueella oli pyöräilty ja jonne oli rakennettu myös maastopyöräilyharrastukseen kuuluvia esteitä lainvastaisesti. Toiminta oli muinaisjäännökselle vahingollista. Maastopyöräilyn harrastajille välitettiin 5.6.2015 sähköposti, jossa kerrottiin kyseisellä alueella olevan suojeltu, kiinteä muinaisjäännös. Viestissä todettiin, että jäännöksen alueella maastossa oli kiellettyä pyöräillä tai rakentaa esteitä tai tehdä mitään, mikä vahingoittaisi muinaisjäännöstä. Maakuntamuseo pyysi välittämään tiedon kaikille alueen maastossa pyöräileville harrastajajäsenille.¹⁵³

Pirkanmaan maakuntamuseo teki tarkastuksen kohteeseen 12.6.2015. Sähköpostiviestin saatuaan maastopyöräily-yhdistys oli sulkenut muinaisjäännösalueelle tekemänsä pyöräilyreitit. Reittien sulkemisesta koitui yhdistykselle taloudellista vahinkoa. Yhdistys oli saanut luvan toiminnalleen Tampereen kaupungin liikuntavirastolta. Tarkastus tehtiin yhdistyksen edustajien pyynnöstä ja yhdessä heidän kanssaan. Pyöräilyreitille osui noin 20 m juoksuhaudaa. Tarkastuksessa sovittiin, että pyöräilyreitti siirretään muinaisjäännöksen ulkopuolelle.¹⁵⁴

Muinaisjäännösalueen toisessa kohdassa oli rakennettu hyppyri juoksuhaudan yli. Tämän hyppyrin annettiin jäädä, mutta sovittiin, että juoksuhautoihin tai niiden läheisyyteen ei saa rakentaa enää mitään uutta. Juoksuhaudoissa ei myöskään saa pyöräillä.¹⁵⁵ Saman muinaisjäännöksen läheisyyteen ja sen alueelle haettiin uudelleen lupaa

---

¹⁵² PMM, tarkastusraportti Tampere 8.1.2016.

¹⁵³ PMM, sähköpostiviesti Tampere 234/2015.

¹⁵⁴ PMM, sähköpostiviesti Tampere 259/2015.

¹⁵⁵ PMM, sähköpostiviesti Tampere 259/2015.

maastopyöräilytapahtumaa varten ainakin vuosina 2018 ja 2019.¹⁵⁶ Alueen ahkera käyttö niin maastopyöräilijöiden kuin kävelijöidenkin toimesta oli lisännyt alueen eroosiota ja aiheuttanut muinaisjäännökseen vaurioita. Tämän seurauksena muinaisjäännösalueen suojelun tulevaisuudesta käytiin neuvottelu 28.10.2019.¹⁵⁷

Kajoamistapaus 19 sijoittui Vesilahteen. Rautakautisen kalmiston alueella oli määrä kaivaa maakaapelilinjaa arkeologisessa valvonnassa. Museovirasto oli myöntänyt tutkimusluvan Mikroliitti Oy:lle kaivutöiden valvontaa varten. Tutkijoiden saapuessa sovitusti paikalle 9.6.2015 oli maankaivutyö alueella jo täydessä käynnissä. Ilman valvontaa kaivettuja maakaapelilinjoja oli tehty yhteensä noin 26 m matkalta. Museoviranomainen ei ollut myöntänyt lupaa kaivutöiden suorittamiseen muinaisjäännösalueella. Selvityspyyntö tapahtuneesta lähetettiin museoviranomaisen toimesta maakaapelilinjan kaivutöistä vastanneelle toimijalle.¹⁵⁸

Muinaisjäännöksen alueella kaivutöistä vastannut taho antoi selvityksensä maakuntamuseolle 18.3.2016. Kajoamisen syynä oli hänen mukaansa väärinkäsitys. Käsitys muinaisjäännöksen rajoista maastossa oli ollut virheellinen ja lisäksi toimijalla ei ollut oikeaa käsitystä valvonnassa kaivetun linjaosuuden laajuudesta. Lisäksi kaivutöistä vastannut taho ei tiennyt keneltä lisätietoja olisi voinut kaivutyöhön liittyen kysyä tai keneltä lupa kaivuun aloitukseen olisi pitänyt saada.¹⁵⁹

Mikroliitti Oy:n valvontaraportin ja tapauksen lisäselvityksen (25.2.2016) mukaan kiinteä muinaisjäännös ei todennäköisesti ole vahingoittunut ilman valvontaa tehdyissä kaivutöissä. Museoviranomaisen totesi selvityksessä, ettei tästä johtuen jatkotoimenpiteet ole tarpeellisia. Kaapelointihankkeiden toimijoita kuitenkin kehoitettiin jatkossa merkitsemään muinaisjäännösten rajat tarkemmin suunnittelukarttoihin ja maastoon väärinymmärrysten ja lainvastaisen toiminnan ja kajoamisten estämiseksi. Museoviranomaiselta tulee pyytää tarpeen mukaan maastokatselmusta ja lisäohjeistusta.¹⁶⁰

Tapaus 20 ja samalla vuoden 2015 neljäs kajoaminen sijoittui Tampereelle. Luvattoman kajoamisen kohteena oli historiallinen asuinpaikka. Pirkanmaan maakuntamuseo sai 16.11.2015 lupapyynnön, jossa pyydettiin lupaa alueelle tulevan vesihuoltolinjan putkien

---

¹⁵⁶ PMM, lausunto Tampere 24.6.2019, 410/2019.

¹⁵⁷ PMM, neuvottelumuistio Tampere 722/2019.

¹⁵⁸ PMM, selvityspyynnot Vesilahti 21/2016 ja 39/2016.

¹⁵⁹ PMM, selvitys Vesilahti 223/2016.

¹⁶⁰ PMM, selvitys Vesilahti 223/2016.

säilyttämistä varten. Putket oli tarkoitus varastoida väliaikaisesti kiinteän muinaisjäännöksen alueelle. Lupaa pyydetessä alue oli kuitenkin jo otettu varastointikäyttöön. Alueelta oli myös kuorittu pintamaata ja se oli täytetty pintamurskeella. Museo sai ilmoituksen toimenpiteistä usealta eri taholta.¹⁶¹ Toimenpiteisiin luvan antanut maanhankintapäällikkö selitti tapahtunutta sähköpostissaan 17.11.2015, ettei hän tai muut toimenpiteitä alueella tehneet olleet tietoisia kiinteästä muinaisjäännöksestä, eikä alueen tilaa ollut selvitetty tarkemmin museoviranomaiselta kiireen vuoksi. Tieto oli selvinnyt heille vasta jälkepäin.¹⁶²

Kuultuaan ilmoitukset maakuntamuseon museoviranomaiset tekivät alueella hallinnollisen tarkastuksen 9.12.2015. Tarkastuksen aikana todettiin, että ilmoituksien mukaisia toimia on tehty alueella. Kaivutyö ei kuitenkaan ulottunut kyntökerrosta syvemmälle, joten kiinteä muinaisjäännös oli todennäköisesti säilynyt vahingoittumattomana. Luvattomasta kajoamisesta ilmoitettiin asianosaisille, Museovirastoon sekä poliisille. Samalla annettiin ohjeet jatkotoimenpiteistä, joiden mukaan alue tuli ennallistaa varastoinnin päätyttyä ja pintamurske tuli poistaa arkeologin valvonnassa, jossa tulitaisiin tarkastamaan myös maanpohja ja tarvittaessa dokumentoimaan mahdolliset rakenteet. Putkien väliaikaiseen varastointiin annettiin lupa, mutta museoviranomainen kehotti vastauksessaan, että säilytyksen tulee loppua mahdollisimman nopeasti ja viimeistään 1.7.2016. Uutta varastoitavaa ainesta alueelle ei saanut enää tuoda.¹⁶³

3.2.7 Vuosi 2016; tapaus 21

Vuonna 2016 tapahtui yksi luvaton kiinteään muinaisjäännökseen kajoaminen. Tapaus 21 sijoittui Lempäälään. Kajoamisen kohteena oli uudella ajalla, tarkemmin 1800-luvun lopulla, perustettu teollisuuskohte. Teollisesta toiminnasta paikalla on säilynyt kivi- ja betonirakenteita, jotka täyttävät teollisuushistoriallisen kiinteän muinaisjäännöksen kriteerit. Tarkastusraportin mukaan muinaisjäännös ei kuitenkaan ollut kajoamishetkellä muinaisjäännösrekisterissä. Jäännös oli silti merkitty vuonna 2013 hyväksytyyn yleiskaavaan sm-merkinnällä.¹⁶⁴

Lempäälän kunnan rakennustarkastaja oli ottanut yhteyttä Pirkanmaan maakuntamuseoon 26.5.2016 ja kertonut kunnan tehneen kaivutyötä muinaisjäännöksen läheisyydessä. Alueelle

¹⁶¹ PMM, vastaus lupapyyntöön Tampere 469/2015.

¹⁶² Maanhankintapäällikön lähettämä sähköposti, Tampere 17.11.2015, 469/2015.

¹⁶³ PMM, vastaus lupapyyntöön Tampere 469/2015.

¹⁶⁴ PMM, tarkastusraportti Lempäälä 265/2016.

suunniteltiin kunnan 150-vuotisjuhlija varten esiintymislavaa, jonka perustusten kaivutöistä oli kyse. Maankaivutyön aikana esiin oli tullut maan peitossa olleita kivi- ja betonirakenteita sekä tiiliä. Esiintymislavan rakentamiselle oli myönnetty toimenpidelupa paikalla käyneen rakennustarkastajan toimesta 25.5.2016, jota oli hakenut Lempäälän kunnan tekninen toimi. Maakuntamuseo teki kohteeseen tarkastuksen 27.5.2016 rakennustarkastajalta saatujen tietojen seurauksena.¹⁶⁵

Maastossa havaittiin, että maata oli poistettu koneellisesti kiinteän muinaisjäännöksen alueella, välittömästi yleiskaavassa olevan sm-merkinnän vierestä. Paikalle tehty kaivanto oli laajuudeltaan noin 4 x 6 m ja syvyydeltään noin 30 cm. Kaivannossa näkyi betoni- ja kivirakenne. Kaivettu maa oli kasattu uudelleen kaivantoon ja kasatussa maassa näkyi irtonaisia tiilen ja betonin paloja. Maan alta paljastuneissa rakenteissa oli nähtävillä vähäisiä kaivutyöstä aiheutuneita vaurioita. Lisäksi irtonaiset tiilen ja betonin palat indikoivat siitä, että rakenteita oli kaivun aikana rikottu. Kaivannon kaakkoispuolella, alle 10 m päässä oleviin kivisiin rakennuksen perustuksiin ei ollut kuitenkaan kajottu.¹⁶⁶

Tarkastuksen yhteydessä rakennustarkastajalle kerrottiin, ettei kaivutyötä saa jatkaa eikä esiintymislavaa saa pystyttää maasta esiin tulleiden teollisuushistoriallisten jäännösten päälle, kaavaan merkitylle sm-merkitylle alueelle tai sen välittömään läheisyyteen. Esiintymislavaa koskevat suunnitelmat ja toimenpidelupahakemus neuvottiin toimittamaan maakuntamuseolle, joka antaisi lausunnon asiasta ja tarvittavat ehdot sekä ohjeet mahdolliseen rakennustyöhön. Paljastuneet rakenteet tulisi myös dokumentoida ennen niiden peittämistä ja tästä maakuntamuseo tulisi antamaan vielä tarkemmat ohjeet heinäkuun alussa. Rakenteet tulisi nyt peittää pressulla ja kaivanto aidata ennen ohjeistettuja toimenpiteitä. Tarkastuksen jälkeen maastossa arvioitiin mahdollisia esiintymislavan rakennuspaikkoja rakennustarkastajan kanssa. Esiintymislavaa koskeva toimenpidelupahakemus saapui maakuntamuseolle lausuntoa varten 6.7.2016. Tarkastusraportissa todetaan kuitenkin, että Pirkanmaan maakuntamuseo sai johtavalta rakennustarkastajalta myöhemmin 5.7.2016 tiedon, että esiintymislava oli pystytetty tarkastuksen jälkeen maakuntamuseon ohjeiden ja ehtojen vastaisesti maasta paljastuneiden rakenteiden päälle.¹⁶⁷

---

¹⁶⁵ PMM, tarkastusraportti Lempäälä 265/2016.

¹⁶⁶ PMM, tarkastusraportti Lempäälä 265/2016.

¹⁶⁷ PMM, tarkastusraportti Lempäälä 265/2016.

Pirkanmaan maakuntamuseo teki uuden tarkastuksen ja rakenteiden dokumentoinnin 12.6.2017. Raportista käy ilmi, että museo oli edellyttänyt lavarakenteiden purkamista. Tarkastuksen aikana havainnoitiin, että uutta esiintymislavaa oli alettu rakentaa museon aiemmin hyväksymään paikkaan.¹⁶⁸

3.2.8 Vuosi 2017; tapaukset 22-24

Vuonna 2017 tapahtui kolme luvatonta kajoamista. Tapaus 22 sijoittui Pirkkalaan. Pirkanmaan maakuntamuseo sai lausuntopyyntön 25.10.2017 koskien kuntaan suunniteltua maakaapelointihanketta. Museoviranomainen antoi lausunnon 18.12.2017, jossa todettiin suunnitelma-alueella ja sen läheisyydessä olevan kolmetoista kiinteää muinaisjäännöstä. Museon asiantuntijat ohjeistivat toimintatavoista lausunnossa yksityiskohtaisesti kunkin muinaisjäännöksen kannalta ja ottivat kantaa, miten hanke tulee toteuttaa. Erytishuomiota hankkeen toteuttamisessa tuli kiinnittää kiinteisiin muinaisjäännöksiin, joiden tarkoista rajoista ei ollut vielä tietoa. Alueen kiinteät muinaisjäännökset ovat sekä historiallisia että esihistoriallisia. Lisäksi hankealue sijoittui maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuurimaisemakokonaisuuteen.¹⁶⁹

Mikroliitti Oy oli selvityspyynnön mukaan ollut valvomassa maakaapelointihankkeen kaivutöitä. Kaksi kaapelilinjaa oli kuitenkin Mikroliitin antaman raportin mukaan jo kaivettu ilman aiemmin lausunnossa edellytettyä valvontaa ja mahdollisia koekaivaustutkimuksia. Maakuntamuseo oli esittänyt myös toisen maakaapelilinjan siirtämistä eri paikkaan niin, ettei mahdollinen muinaisjäännös vahingoittuisi. Museoviranomainen oli lausunnossaan pyytänyt myös tarkemmat suunnitelmat nähtäväksi etukäteen museolle kyseisen kaivulinjan osalta. Näin ei kuitenkaan toimittu. Maakuntamuseo lähetti selvityspyynnön tapahtuneesta 28.3.2019 hankkeesta ja maankaivutyöstä vastanneelle taholle.¹⁷⁰

Pirkanmaan maakuntamuseo sai selvityksen tapahtuneesta 30.4.2019 hanketta johtaneelta projektipäälliköltä. Hän myönsi, että museoviranomaisen antamasta ohjeistuksesta oli poikettu hankkeen aikana kolmessa kohtaa. Projektipäällikkö kertoi selvityksessä, että kyseiset kolme kaapelilinjaa olivat pääosin sijoitettu lähelle tai suoraa sellaisiin kohtiin, joissa oli jo ollut entuudestaan muita kaapeleita ja maan oli katsottu olleen jo sekoittunutta niiltä osin. Lisäksi hän sanoo syyksi informaatiokatkoksen, joka oli tapahtunut työmaasta vastuussa

¹⁶⁸ PMM, tarkastus- ja dokumentointiraportti Lempäälä 12.6.2017.

¹⁶⁹ PMM, lausunto Pirkkala 505/2017.

¹⁷⁰ PMM, selvityspyyntö Pirkkala 690/2018.

olleiden osapuolien eli urakoitsijan ja aliurakoitsijan välillä. Hankkeen vastuuhenkilöstö oli vaihtunut suurelta osin vuoden 2018 aikana, minkä vuoksi tieto muinaisjäännöksistä ja museon edellyttämistä toimintatavoista ei ollut siirtynyt eteenpäin kaikille osapuolille projektin edetessä.¹⁷¹

Tapaus 23 sijoittui myös Pirkkalaan. Luvaton kajoaminen tapahtui samalla alueella kuin tapaus 13. Kajoamisen kohteena oli laaja moniperiodinen asuinpaikkakokonaisuus. Pirkanmaan maakuntamuseo sai 27.5.2017 yleisöilmoituksia, joiden mukaan muinaisjäännösalueella oli käynnissä maankaivutyöt. Museoviranomainen teki maastokäynnin alueella samana päivänä ja tapasi maanomistajan. Kaivutyöt oli jo tuolloin lopetettu. Museo järjesti alustavan tarkastuksen vahingoista 2.5.2017 ja varsinainen tarkastus tapahtui alueella 16.6.2017.¹⁷²

Paikalla oli kaivettu maata useassa kohtaa ja kaivaus ulottui monin paikoin pohjasaveen ja syvemmälle. Kaivannot olivat salaojia tai ojia. Kaivutyöt oli alueella tehty ilman koetutkimuksia ja valvontaa, minkä vuoksi maakerrosten mahdolliset jäänteet olivat voineet tuhoutua. Raportissa todetaan, että mahdolliset vahingot saataisiin selville koekaivausten avulla. Muinaisjäännösalueella oli myös peitetty. Alueelle oli kasattu maa- ja sepelikasoja. Muinaisjäännösalueella maaperään oli kajottu tai muinaisjäännöstä oli peitetty yhdeksässä eri kohdassa.¹⁷³

Läheiselle omakotitalolle ja talousrakennukselle oli myönnetty rakennuslupa 24.11.2011 ja muutokset siihen hyväksytyt 18.2.2016. Myönnetyn rakennusluvun yhtenä ehtona oli ollut Pirkanmaan maakuntamuseon lausunnon (diar. 355/2010) vaatimusten huomiointi eli pihatien ja vesihuollon järjestämiseen liittyvien kaivutöiden tekeminen arkeologin valvonnassa. Rakennuspaikalla oli tehty koekaivaukset vuonna 2001 Museoviraston toimesta. Vesihuoltolinjat kaivettiin maakuntamuseon valvonnassa alueen länsi- ja itäreunoilla sekä pohjoispuolella vuonna 2015. Tutkimuksissa ei löytynyt merkkiä kiinteästä muinaisjäännöksestä. Rakennusvalvontaan 4.1.2017 saapuneessa lupaan liittyneessä asemapiirroksessa tai LVI-asemapiirroksessa ei ollut merkitty muita kaivutöitä vaativia toimenpiteitä, joiden jälkiä tarkastettiin alueella 16.6.2017.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ Projektipäällikön vastine PMM:n selvityspyyntöön, Pirkkala (690/2018) 30.4.2019.

¹⁷² PMM, tarkastusraportti Pirkkala 22.6.2017.

¹⁷³ PMM, tarkastusraportti Pirkkala 22.6.2017.

¹⁷⁴ PMM, tarkastusraportti Pirkkala 22.6.2017.

Tarkastuksen aikana maanomistajaa kehoitettiin siirtämään maa- ja sepelikasat ainakin alueen itäosasta. Kasojen siirrossa tuli huomioida maakuntamuseon ohjeistus ja ettei maanpinta rikkoutuisi. Alueen maantäyttö tuli suorittaa niin, että sen vaikutukset olisivat maisemallisesti minimaaliset. Lisäksi alueelle uuden siltarummun eli putken laitto pääojan suuhun tulisi tehdä arkeologin valvonnassa. Maanomistajaa myös informoitiin muinaismuistolaista ja kehoitettiin toimimaan sen mukaisesti tulevaisuudessa.¹⁷⁵

Tapaus 24 sijoittui Valkeakoskelle. Luvaton kajoaminen kävi ilmi 23.9.2020 päiväystä maastokatselmuksesta tehdystä muistiosta. Katselmus oli tehty muinaisjäännösalueella, sillä paikalle oli suunnitteilla sähkökaapeli- ja vesihuoltolinjoja. Kajoamisen kohteena oli laaja kiviröykkiökokonaisuus. Muistion tietojen mukaan alueelle oli tehty luvatta katselmuksen ajankohdasta kolme vuotta aiemmin vesikaivo ilman muinaismuistolain mukaista lupaa. Kajoaminen oli siis tapahtunut oletettavasti vuonna 2017.¹⁷⁶

Maanomistajalta oli ilmeisesti tiedusteltu tapahtuneesta katselmuksen aikana ja hän sanoi, että kaivon rakentajilla ei ollut tietoa luvan tarpeellisuudesta, eikä kaivon paikalla ollut havaittavissa kiviröykkiötä. Kaivutyössä nostettuja kiviä oli kasattu kaivon eteläpuoleisen kivivallin reunaan ja osittain sen päälle. Kivet olivat tarvittaessa siirrettävissä pois muistion tietojen mukaan.¹⁷⁷ Tapauksesta ei ollut saatavilla enempää tietoa.

3.2.9 Vuosi 2018; tapaukset 25-28

Vuonna 2018 luvattomia kajoamistapauksia oli yhteensä neljä. Tapaus 25 sijoittui Pirkkalaan. Pirkanmaan maakuntamuseo teki tarkastuksen 19.12.2018 kivikautiselle asuinpaikalle, jonka alueella sijaitsee myös asuintila. Maanomistaja otti itse yhteyttä maakuntamuseoon ja pyysi lausuntoa 21.11.2018. Kajoaminen tapahtui ranta-asemakaavaan sm-kaavamerkillä merkitylle muinaisjäännösalueelle. Alueelle oli kaivettu 9 x 6 m kokoinen ja 0,3-0,5 m syvä perustuskuoppa grillirakennelmalle. Kuoppaan oli tehty myös 7 x 4 x 0,4 m kokoinen betonilaatta. Toimenpiteet oli tehty paikalla ilman muinaismuistolaissa säädettyä kajoamislupaa. Maanomistaja oli kertomansa mukaan saanut suullisen ohjeen kunnan rakennusvalvonnasta, ettei rakennelman tekemiselle tarvinnut hakea lupaa. Maanomistajalle oli selvinnyt vasta kaivu- ja perustustöiden teon jälkeen, että grillin perustukset sijaitsivat muinaisjäännösalueella ja sitä koskee asemakaavan sm-merkintä määräyksineen.

¹⁷⁵ PMM, tarkastusraportti Pirkkala 22.6.2017.

¹⁷⁶ PMM, muistio maastokatselmuksesta Valkeakoski 602/2020.

¹⁷⁷ PMM, muistio maastokatselmuksesta Valkeakoski 602/2020.

Tarkastusraporttiin oli kirjattu, että kaavoittajan mukaan rakennelma olisi vaatinut poikkeamislupaa. Rakennustarkastaja oli sähköpostitse kertonut, että myös toimenpidelupaa olisi toimiin tarvittu.¹⁷⁸ Pirkanmaan maakuntamuseo lähetti lupamenettelystä selvityspyynnön kunnan rakennusvalvontaan 7.3.2019.¹⁷⁹

Pirkanmaan maakuntamuseolta pyydettiin 3.6.2019 lausuntoa ja ohjeita jatkotoimenpiteistä sekä mahdollisuudesta jatkaa grillirakennelman rakentaminen loppuun. Pirkkalan kunnan rakennustarkastaja oli vastannut selvityspyyntöön 3.4.2019 ja kertonut, että maanomistajalle oli annettu puhelimitse yleisluontoista neuvontaa, eikä puhelun aikana käynyt selville, että rakennuspaikka sijaitsi muinaisjäännösalueella. Rakennustarkastajan saaman käsityksen mukaan maanomistaja ei ole ollut myöskään tietoinen ranta-asemakaavan tai kunnan rakennusjärjestyksen määräyksistä ja tästä johtuen toiminut tiedostamattaan määräyksiä vastaan.¹⁸⁰

Maakuntamuseon viranomaiset hyväksyivät rakennusprojektin jatkamisen suunnitelmien mukaan sillä ehdolla, että muinaisjäännökseen ei enää kajottaisi lisää. Vastauksessa tuotiin myös esille, että maakuntamuseo tulisi tekemään rakennelman valmistuttua alueelle maastokatselmuksen. Paikalla 19.12.2018 tehdyn tarkastuksen aikana ei saatu havaintoja siitä, että asuinpaikkaan kuuluvia rakenteita tai kulttuurikerrosta olisi vahingoittunut, joten todettiin, ettei asia etene poliisitutkintaan.¹⁸¹

Tapaus 26 puolestaan sijoittui Ruovedelle. Luvattoman kajoamisen kohteena oli historiallinen puolustusvarustusalue, josta oli tiedossa alueita ennen kajoamista ja ennestään tuntematon muinaisjäännös löytyi alueella tehdyn katselmuksen aikana. Alueelle pyydettiin maisematyölupaa maakuntamuseolta suunnitellun avohakkuun vuoksi 22.2.2018. Paikalla tehtiin tarkastus 24.5.2018, jonka perusteella todettiin, että alueella voitaisiin tehdä hakkuut sillä ehdolla, että kiinteä muinaisjäännös ei vahingoittuisi ja suoja-alueen (5 m) maanpinta pysyisi mahdollisimman ehjänä.¹⁸²

Samalla tilalla oli tehty päätehakkuu 2017–2018 vuodenvaihteessa. Kyseisestä hakkuusuunnitelmasta oli tehty metsänkäyttöilmoitus, mutta toimenpiteet eivät sisältyneet em. maisematyölupanaan. Tarkastuksessa havaittiin, että päätehakkuuta tehdyllä alueella oli

---

¹⁷⁸ PMM, tarkastusraportti Pirkkala 19.12.2018.

¹⁷⁹ PMM, selvityspyyntö Pirkkala 144/2019.

¹⁸⁰ PMM, vastaus sähköpostikirjeeseen Pirkkala 346/2019.

¹⁸¹ PMM, vastaus sähköpostikirjeeseen Pirkkala 346/2019.

¹⁸² PMM, vastaus maisematyöluhahakemukseen Ruovesi 229/2018.

puolustusvarustuskokonaisuuteen kuuluva taisteluhauta, joka halkoi hakkuualuetta. Koska nämä muinaisjäännökset olivat entuudestaan tuntemattomia, metsänkäyttöilmoitusta ei ollut lähetetty suojelusta vastaavalle museoviranomaiselle. Taisteluhaudan yli oli vuodenvaihteessa kuljettu metsätyökoneella, mikä oli rikkonut osittain haudan reunoja. Maakuntamuseo ei kuitenkaan katsonut vahinkojen olleen laajamittaisia ja hautojen seinämät olivat pysyneet ehjinä. Tällä alueella muinaisjäännöstä oli luvattomasti kajottu, eikä töitä myöskään ollut lain mukaan keskeytetty tai asiasta ilmoitettu, vaikka ennestään tuntematon muinaisjäännös oli maastosta löytynyt toimenpiteiden aikana.¹⁸³ Myöhemmin tehdyssä tarkastusraportissa todettiin myös, että koska hakkuu oli suunniteltu talviaikaan, ei kaivantoihin ollut kiinnitetty huomiota lumisessa maastossa.¹⁸⁴

Tapaus 27 sijoittui Sastamalaan. Arkeologi ilmoitti 24.10.2018 Pirkanmaan maakuntamuseolle havainneensa muinaisjäännösalueella tehdyn kaivutyötä. Työt alueella eivät olleet enää ilmoitushetkellä käynnissä. Luvattoman kajoamisen kohteena oli laaja rautakautinen röykkiökalmisto, jonka kohdalla maastokartassa luki tapahtumahetkellä ”muinaishauta”. Samaa muinaisjäännösaluetta oli kajottu myös vuosina 2013 ja 2014 (tapaukset 11 ja 15). Maakuntamuseo suoritti alueella tarkastuksen 30.11.2018. Maanomistajaa ei tavoitettu sähköpostilla eikä puhelimitse.¹⁸⁵

Maastossa havaittiin, että kaksi entuudestaan tunnettua röykkiötä oli peitetty maa- ja kivimassoilla. Yhtä tai kahta röykkiötä oli myös osittain rikottu. Peitettyjen röykkiöiden kunnosta ei ollut mahdollista saada tarkastuksen yhteydessä varmaa tietoa. Lisäksi muinaisjäännösalueella, röykkiöiden väliin jäävässä maastossa oli tehty kaivutyötä sekä maakerroksen yläosan poistamista noin 400 m² alueella sekä maantäyttöä, -tasoitusta ja -luiskausta noin 700 m² laajuisella alueella. Paikalla oli maa-aineksen lisäksi siirretty ja kasattu kiviä. Kaikki em. toimenpiteet oli tehty alueella ilman koetutkimuksia ja valvontaa. Mikäli muokatulla alueella oli ollut muinaisjäännökseen kuuluneita maakerroksia, rakenteita tai löytöjä, olivat ne todennäköisimmin pääosin tuhoutuneet.¹⁸⁶

Tapaus 28 sijoittui Pirkkalaan, moniperiodiselle asuinpaikalle. Saman kiinteän muinaisjäännöksen alueella oli tapahtunut luvattomia kajoamisia myös vuosina 2014 ja 2017 (tapaukset 13 ja 23). Kajoaminen kävi ilmi selvityspyynnöstä, jonka Pirkanmaan

---

¹⁸³ PMM, vastaus maisematyölupahakemukseen Ruovesi 229/2018.

¹⁸⁴ PMM, tarkastusraportti Ruovesi 3.5.2018.

¹⁸⁵ PMM, tarkastusraportti Sastamala 74/2019.

¹⁸⁶ PMM, tarkastusraportti Sastamala 74/2019.

maakuntamuseo oli lähettänyt 11.11.2019 muinaisjäännösalueella kaivaneelle sähkö- ja tietoliikenneverkkoja rakentaneelle taholle. Kyseinen toimija oli lähettänyt maakuntamuseolle 12.1.2018 maakaapelilinjasuunnitelman, jonka museo oli hyväksynyt sillä ehdolla, että kaapeli asennetaan jo aiemmin arkeologisessa valvonnassa vuonna 2013 tehtyyn kaapelikaivantoon. Kaivantoon asetetun suodatinkankaan alapuoleisiin, tutkimattomiin maakerroksiin ei olisi saanut kajota. Alueella töitä valvoneen Mikroliitti Oy:n mukaan kaivutyöt eivät olleet edenneet paikalla ohjeistuksen mukaan 4.6.2019. Osa kaapelireitistä oli kaivettu luvattomasti tutkimattomaan osaan kiinteää muinaisjäännöstä. Valvontaa kaivutyön aikana tehnyt arkeologi oli havainnut kaivannossa merkkejä kulttuurikerroksesta.¹⁸⁷

Sähkö- ja tietoliikenneverkkoja rakentava yhtiö oli lähettänyt maakuntamuseolle 27.9.2018 myös alitussuunnitelman koskien läheistä tietä. Suunnitelman mukaan tie aiottiin alittaa poraamalla 140 mm kokoinen kaapeliputkireitti ilman aloitus- ja lopetuskaivantoja. Maakuntamuseon saamien tietojen mukaan toimenpiteisiin ei pitänyt liittyä lainkaan kaivamista ja suunnitelma oli hyväksytty museon toimesta. Kuitenkin alueelle 9.10.2019 tehdyssä maastotarkastuksessa havaittiin, että alueelle oli kaivettu luvatta noin 4 x 3,5 m kokoinen ja 1,4 m syvä kuoppa. Kyseisistä toimista johtuen alueella toimineelle taholle lähetettiin selvityspyyntö tapahtuneista toimenpiteistä ja kerrottiin muinaismuistolain mukaisesta menettelystä.¹⁸⁸

3.2.10 Vuosi 2019; tapaus 29

Vuonna 2019 tapahtui yksi luvaton kajoamistapaus. Tapaus 29 sijoittui Tampereelle. Kajoaminen kohdistui 1800-luvun teollisuuskohteeseen. Pirkanmaan maakuntamuseon tutkija huomasi 24.9.2019 kohteen ohi kulkiessaan, että kyseisellä muinaisjäännösalueella oli kaivinkone ja työmiehiä. Alueen vastaava arkeologi oli mennyt paikalle heti samana päivänä kuultuaan ilmoituksen havainnoista. Tutkijan saavuttua paikalle havaittiin, että muinaisjäännösalueelle oli tehty kaivanto, jonka pohjalla oli betoninen jakokaapin perustus ja kaapeleiden asentamiseen käytettäviä välineitä. Paikalla oli edelleen kaivutyön tehneitä työmiehiä ja toimenpiteistä vastannut tiimipäällikkö. Jakokaapin pystytys liittyi alueella olevaan valaistuksen kehityshankkeeseen. Suunnitelma aluetta koskevasta maisemavalaitushankkeesta oli lähetetty Pirkanmaan maakuntamuseolle 19.3.2019, mutta siitä ei käynyt ilmi, että hankkeeseen liittyisi maahan kajoavia toimenpiteitä. Kajotun kiinteän

¹⁸⁷ PMM, selvityspyyntö Pirkkala 727/2019.

¹⁸⁸ PMM, selvityspyyntö Pirkkala 727/2019.

muinaisjäännöksen vieressä on myös informaatiokyltti, joka kertoo paikalla olevan historiallisen teollisuuskohteen jäänteet.¹⁸⁹

Kaivanto oli kooltaan 1,4 x 1 m ja se oli 70 cm syvä. Merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä ei havaittu kaivannossa. Maakuntamuseon arkeologi pysäytti työt paikalla 24.9.2019 ja pyysi hankkeeseen liittyneet suunnitelmat lausunnolle. Selvityspyyntö lähetettiin toimijoille 26.9.2019 (diar. 619/2019). Hankkeen johtaja ja projektipäällikkö kertoivat maakuntamuseolle 11.10.2019 lähettämässään vastauksessa (TRE:6665/11.04.01/2019), että työn tilaaja ja työn toteuttaja ovat olleet siinä käsityksessä, että lupa työn tekemiseen oli olemassa ja lisäksi Tampereen kaupungin katutilavalvonnasta oli saatu kaivulupa. Kaivureittiä ei kuitenkaan ollut maakuntamuseolle saapuneissa suunnitelmissa korostettu, ja siten museoviranomaisella ei ollut mahdollisuutta ottaa kantaa hankkeeseen kaivamisen osalta. Kohteessa järjestettiin myöhemmin vielä uusi tarkastus asianosaisten kanssa 13.11.2019.¹⁹⁰

3.3 Rajatapaukset - esimerkkejä kajoamistapausten määrittelyn ongelmallisuudesta

Aina luvattomien kajoamisten määrittely ei ole täysin yksiselitteistä. Ongelmallisuuksia aiheuttavat etenkin kiinteät muinaisjäännökset, joiden rajat eivät ole tarkasti tiedossa. Suurin osa kiinteistä muinaisjäännöksistä Pirkanmaalla on rajattu alustavasti arkeologisten inventointien ja tarkastusten perusteella.¹⁹¹

Tällaisissa tapauksissa myös erilaisten hankkeiden toimijoiden voi olla vaikea tietää, mikä alue on lain nojalla rauhoitettua ja mikä ei. Tästäkin syystä on tarpeellista ja välttämätöntä konsultoida etukäteen museoviranomaista muinaisjäännösten ajankohtaisesta tilanteesta ja ohjeista, miten mahdolliset kajoamiset voitaisiin kohteissa välttää. Asiantuntijoiden apu ja lainmukainen menettely suojelee muinaisjäännöksiä, mutta myös alueen maankäyttäjän tai maankäyttäjien oikeusturvaa, oli sitten kyseessä yksityinen tai yleinen työhanke.

Muinaisjäännösten tarkat rajat voidaan määrittellä riittävien arkeologisten koetutkimusten perusteella. Tarkemmin rajaamattomien kiinteiden muinaisjäännösten suojelussa

---

¹⁸⁹ PMM, tarkastusraportti Tampere 793/2019.

¹⁹⁰ PMM, tarkastusraportti Tampere 793/2019.

¹⁹¹ Lähdesmäki 2018, 66.

vakiintuneena käytäntönä on, että museoviranomainen voi perustellusti edellyttää maankaivun valvontaa tai koekaivauksia ennen varsinaisen kaivutyön alkamista.¹⁹²

Voiko luvatonta kajoamista siis olla esimerkiksi kaivutyö muinaisjäännösalueen rajan välittömässä läheisyydessä, jos kyseessä on kohde, jonka tarkkaa rajausta ei vielä tiedetä? Entä kaivuu, jota on tehty alueella, jossa ei tiedettävästi ole muinaisjäännöstä, mutta sitten sellainen tulee yllättäen vastaan? Entä, jos museoviranomaista on etukäteen konsultoitu ja alueella tulisi järjestää arkeologinen valvonta kaivutyön aikana, mutta tätä vaatimusta jostain syystä laiminlyödään? Kohteeseen vaaditun arkeologisen valvonnan järjestämisen laiminlyönti kasvattaa aina riskiä siihen, että luvaton kajoaminen saattaa todennäköisemmin kohteessa tapahtua.

Välittömästi kiinteän muinaisjäännöksen alustavan rajauksen läheisyydessä tehtyjä maanmuokkaustöitä oli tutkittavan aikavälin aineistossa useita. Osassa tapauksista museoviranomaista oli etukäteen konsultoitu ja joissakin puolestaan ei ollenkaan. Nostan seuraavaksi esiin tyypillisen esimerkkitapauksen, joka selventää kyseisten rajatapausten yleistä luonnetta ja kertoo tällaisten tapauksien ongelmallisuudesta. Tämänkaltaisia tapauksia oli vuosien 2010–2019 välillä useita. Rajaamattomien muinaisjäännösten välittömässä läheisyydessä kaivaminen aiheuttaa aina riskin kiinteän muinaisjäännöksen vahingoittumiselle.

Esimerkkitapaus tapahtui vuonna 2018 Tampereella. Kyseessä oli yleinen työhanke, jonka tavoitteena oli kunnostaa paikallista sähköverkkoa. Kunnostukseen liittyen kaivettiin sähköpylvään harusta varten kuoppa, joka sijaitsi aivan kiinteän muinaisjäännösalueen reunassa. Muinaisjäännös on valtakunnallisesti merkittävä rautakautinen kalmisto, jonka rajaus oli hankkeen toteuttamishetkellä vielä alustava. Tarkkaa maanalaista laajuutta ja säilyneisyyttä ei siis vielä tiedetty. Pirkanmaan maakuntamuseolle ilmoitettiin asiasta elokuun lopussa, jolloin kaivutyö oli jo tehty. Kyseessä oli yleinen työhanke, jonka toteutuksen suunnittelusta olisi pitänyt muinaismuistolain mukaan olla yhteydessä museoviranomaiseen ja selvittää, tuleeko hanke koskemaan kiinteää muinaisjäännöstä. Tämänkaltaisen kaivutyö olisi museoviranomaisen mukaan edellyttänyt koekaivausta tai vähintään arkeologista valvontaa

---

¹⁹² PMM Pyydetty selvitys muinaismuistolain säännöksistä 275/2011.

kohteessa. Myös maastokatselmuksen avulla olisi voitu arvioida maastossa etukäteen muinaisjäännöksen suojelun kannalta suotuisampaa paikkaa haruksen kaivamiselle.¹⁹³

Virheellisen toiminnan takana voi olla kyse useista eri toimijoista hankkeessa, tietämättömyydestä tai kiireisestä työaikataulusta. Voi myös olla, ettei osata nähdä kajoamisen vaaraa siinä, jos kartan ja kaavan mukainen muinaisjäännös kierretään ja maata muokataan merkityn alueen ulkopuolella. Tämä voi joissakin tapauksissa selittyä myös huolimattomuudella tai välinpitämättömyydellä, mutta joskus ero voi olla häilyvä ja vaikea tulkita. Moni toimija haluaa varmasti lähtökohtaisesti toimia oikein, mutta kyseenalaista toimintaa silti tapahtuu, sillä hankkeessa eri toimijat toimivat usein tietämättömyydessä. Museoviranomaisten ja maankäyttäjien eroavat käsitykset korostuvat etenkin hankkeissa, jotka koskevat rajaamattomia muinaisjäännöksiä.

Rajaamattomien muinaisjäännösten lisäksi on myös muita tekijöitä, jotka hankaloittavat luvattomien kajoamistapausten määrittelyä. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi tietokatkokset, mikä tarkoittaa, että viranomaisella voi olla tieto jostakin muinaisjäännöksestä, mutta tietoa ei ole vielä ennätetty päivittää rekisteriin ja ajankohtainen tieto saattaa erota myös vallitsevien karttojen ja kaavoitusten merkinnöistä, vaikka digitointityötä ja tietojen päivittämistä tehdään jatkuvasti.

Esimerkki tietokatkosten aiheuttamista ongelmallisuuksista kajoamistapauksissa käy ilmi vuoden 2015 Kangasalan epäsuorassa kajoamistapauksessa. Pirkanmaan maakuntamuseon tutkija teki maastotarkastuksen 23.9.2015 metsäiselle muinaisjäännösalueelle, jossa kiinteä muinaisjäännös oli keittokuopaksi tulkittu rakenne. Museoon oli oltu yhteydessä, koska muinaisjäännöksen tilasta oli oltu huolissaan alueella olleen puunhakkuun vuoksi. Kohde oli todettu Mikroliitti Oy:n inventoinnissa jo vuonna 2007 ja alueelle oli tehty metsänkäyttöilmoitus samana vuonna. Inventointitieto alueen kiinteästä muinaisjäännöksestä ei kuitenkaan ollut päivittynyt muinaisjäännösrekisteriin, joten tietoa hakkuualueen suojellusta muinaisjäännöksestä ei saatu metsänkäyttöilmoituksen yhteydessä. Paikalla oli tehty vuonna 2013 päätehakkuu, jonka osittain maatuneita korjuutyön jälkiä oli edelleen nähtävissä.¹⁹⁴

---

¹⁹³ PMM, lausunto Tampere 473/2018.

¹⁹⁴ PMM, tarkastusraportti Kangasala 23.9.2015.

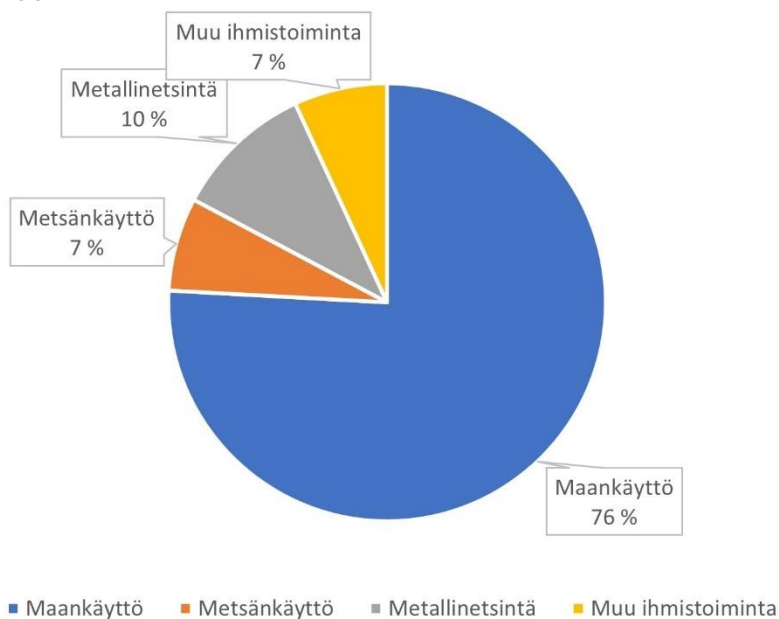

4 Tutkimusaineiston analyysi

4.1 Aineiston luokittelu

Tutkimusaineistosta selvisi yhteensä 29 luvattonta kajoamistapausta kiinteään muinaisjäännökseen.¹⁹⁵ Kajoamistapauksista suurin osa tapahtui maankäytöllisissä hankkeissa, osa metsänkäytössä, osa metallinetsinnässä ja muutama myös muun ihmistoiminnan seurauksena. Muinaismuistolain mukaisen toimintatavan ja viranomaisten ohjeistuksien sekä vaatimusten laiminlyöntiä on aineiston mukaan tapahtunut niin yksittäisten yksityishenkilöiden kuin myös erilaisten suurempien ja yleisten toimijaryhmien, kuten yritysten ja kuntien edustajien toimesta. Kajoamistapauksista 76 % eli 22 tapausta, liittyi maankäyttöhankeisiin, 10 % eli 3 kajoamista tapahtui metallinetsinnän seurauksena, 7 % eli 2 tapausta metsänkäyttöön liittyvien hankkeiden seurauksena ja 7 % eli 2 tapausta liittyen muuhun ihmistoimintaan.¹⁹⁶

Luvattomien kajoamisten syyt

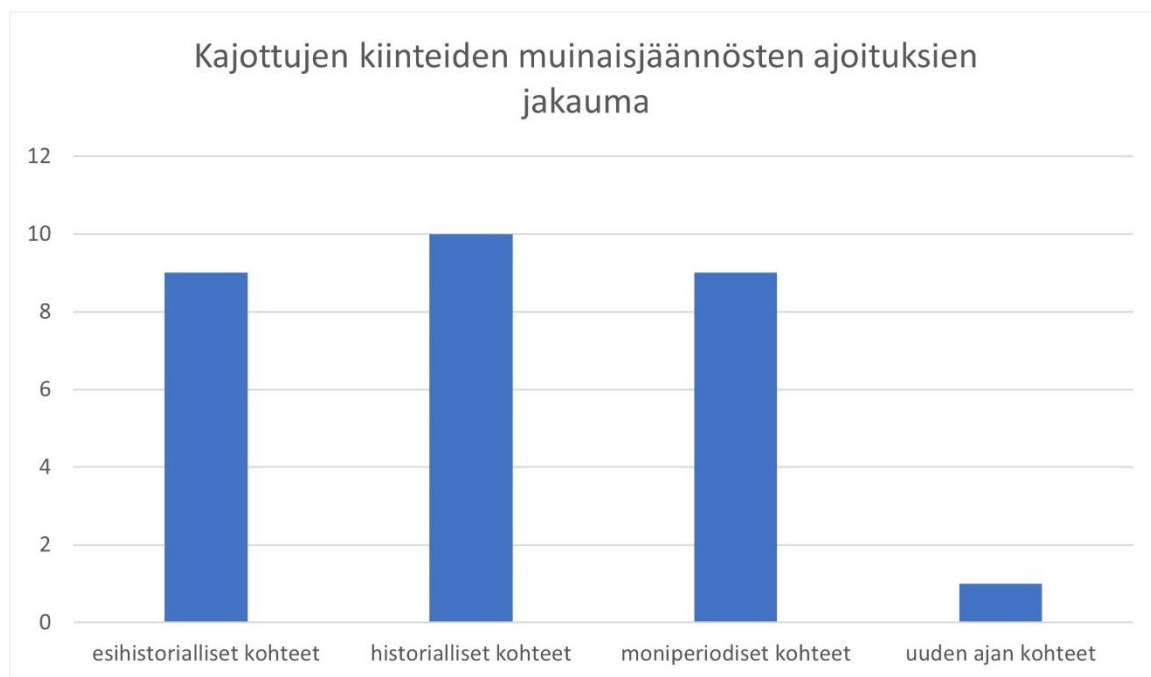

Kuva 1. Kaavio esittää Pirkanmaalla vuosien 2010-2019 välillä tapahtuneiden luvattomien kajoamistapausten syiden prosentuaalista jakautumista suhteessa toisiinsa. Tapauksista 76%, eli valtaosa, liittyi maankäyttöhankeisiin, 10% metallinetsintään, 7% metsänkäyttöhankeisiin ja 7% muuhun ihmistoimintaan. Kaavio: Helen Mettälä.

¹⁹⁵ Ks. Luvattomat kajoamiset vuosina 2010–2019 Pirkanmaalla -taulukko, liite 1.

¹⁹⁶ Ks. kuva 1.

Luvottomasti kajottujen kiinteiden muinaisjäännösten joukossa oli 10 historiallista-, 9 esihistoriallista- ja 9 moniperiodista kohdetta sekä 1 uuden ajan kohde.¹⁹⁷ Vaikka kiinteät muinaisjäännökset ovatkin rauhoitettuja ja näin ollen suojelukohteita, sijaitsevat ne usein alueilla, joiden muut funktiot vaikuttavat niiden säilymiseen merkittävästi. Muinaisjäännökset voivat sijaita esimerkiksi talousmetsissä, pelloilla, pihapiireissä, maatilojen talouskeskuksissa, joutomailla, puistoissa tai muissa vastaavissa. Sijainnilla ja ympäristöllä on yhteys kiinteän muinaisjäännöksen tai muun arkeologisen kohteen arvottamiseen ja näin ollen myös sen säilymiseen.¹⁹⁸

Kuva 2. Kaavio esittää Pirkanmaalla vuosien 2010-2019 välisenä aikana luvottomasti kajottujen kiinteiden muinaisjäännösten ajoitusten jakaumaa suhteessa toisiinsa. Kaavio: Helen Mettälä.

Tapaustutkimuksellinen lähestymistapa avaa luvottomien kajoamistapausten luonnetta ja selvittää, mitä kajoamistapauksissa on konkreettisesti tapahtunut. Tapahtumaketjujen seuraaminen osoittaa viitteitä siihen, miksi ja millaisissa yhteyksissä kajoamisia tapahtuu Pirkanmaalla ja mistä luvottomissa kajoamisissa on laajemmin ilmiönä kyse. Tapahtumaketjut osoittavat osaltaan myös sitä vastuuta ja osallisuutta, joka jokaista ihmistä ja toimijaa koskee muinaisjäännösten sekä kulttuuriperinnön vaalimista kohtaan. Museoviranomaiset eivät yksin

¹⁹⁷ Ks. kuva 2.

¹⁹⁸ Lähdesmäki 2018, 138-142.

suojele muinaisjäännöksiä, vaan kaikki ovat näin ollen siitä vastuussa myös omalla toiminnallaan.

Maankäytöllisiä hankkeita on tapauksista valtaosa. Tapaukset 1-4, 6-11, 13, 15, 17, 19, 21-25 ja 27-29 liittyivät maankäyttöön. Näihin sisältyy erilaiset teiden sekä sähkö-, teleliikenne- ja vesiverkoston parantamiset, rakennuksien rakentamiset sekä maanpinnan muokkaus-, tasoitus- ja peittämistoimenpiteet. Tapaukset olivat osittain niin yksityisten maanomistajien kuin infrasta ja maankäytöstä vastaavien yritysten sekä kuntien henkilökunnankin vastuulla.

Metsänkätöhankeita on luvattomien kajoamisten joukossa kaksi. Tapaukset 5 ja 26 liittyivät metsänkäyttöön. Molemmissa tapauksissa oli kyseessä metsähakkuu, jonka seurauksena alueella olleet muinaisjäännökset ovat vahingoittuneet. Tapauksissa myös metsäinen maasto on voinut vaikuttaa muinaisjäännösten hahmottamiseen sitä heikentävästi. Lisäksi tapauksen 26 kajoamisen aikana oli talvi, ja lumi on voinut vaikuttaa näkyvyyteen hakkuun aikana, jolloin suurempaan puolustusvarustukseen kuulunut ennestään tuntematon taisteluhauta ei välttämättä ole erottunut selkeästi maastosta.

Metallinilmaisimen käyttöön liitettyjä tapauksia aineistosta löytyi kolme. Tapaukset 12, 14 ja 16 ovat kaikki tapahtuneet tunnettujen moniperiodisten ja rautakautisten muinaisjäännösten alueella sekä niiden välittömässä läheisyydessä. Tapaukset 12 ja 14 vaikuttavat olleen tahallista kajoamista tunnettuihin kohteisiin ja tapaus 14 oli edennyt poliisitutkintaan asti. Myös tapauksessa 16 muinaisesineitä vaikuttaa etsityn tarkoituksella, vaikka miekan katkelmat löytänyt henkilö oli ottanut yhteyttä museoon. Katkelmista ilmoittanut oli kertomansa mukaan ollut tietämätön muinaisjäännösalueesta ja alueen muista kaivetuista kuopista.

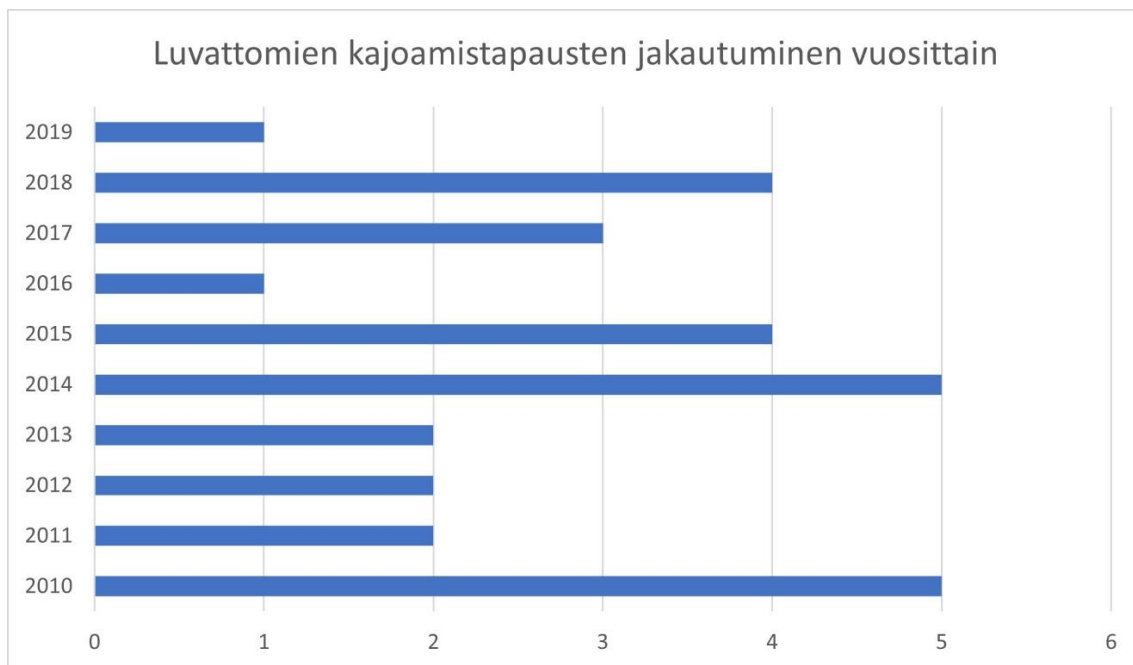
Etsijät ovat ehkä saattaneet saada mukaansa jotakin, mutta museoviranomaiseen ei ole oltu yhteydessä. Tämänkaltainen toiminta on erittäin vahingollista muinaisjäännöksiä säilyttämisen ja myös niihin liittyvän kokonaisvaltaisen tutkimuksen kannalta. Metallinetsijöitä on myös vaikea saada kiinni niin, että he saisivat teoistaan asianmukaisen rangaistuksen. Vaikka tapaus etenisi poliisitutkintaan asti, on vaikea löytää riittävästi tietoa tekijästä, kuten tapauksen 14 kanssa oli käynyt. Metallinetsintä voi myös olla positiivinen asia, jos se tehdään museoviranomaisten antamien ohjeiden mukaan ja yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa.

Muuhun ihmistoimintaan liittyviä tapauksia selvisi tutkimusaineistosta kaksi. Tapauksessa 18 kiinteä muinaisjäännös vahingoittui maastopyöräilyn seurauksena. Tapauksessa 20 puolestaan

muinaisjäännökselle oli varastoitu vesihuoltolinjan putkia ja tätä varten oli alueella tasoitettu maata sekä levitetty mursketta.

Pirkanmaan maakuntamuseon arkeologit korostivat, että mitä enemmän tehdään arkeologisia inventointeja, sitä enemmän myös kajoamistapauksia tulee ilmi. Sekin vaikuttaa osaltaan siihen, miten kajoamistapaukset vaihtelevat määrällisesti ja alueellisesti vuosien välillä. Myös metsänkäyttöilmoitusten käyttöönotto on auttanut alueellista vastuumuseota valvomaan metsissä sijaitsevien muinaisjäännösten tilaa ja huomaamaan metsänkäyttöhankkeiden aiheuttamat vaikutukset muinaisjäännöksille. Lisäksi metsänkäytössä hyödynnetään nykyään suurempia työkoneita kuin esimerkiksi 20-30 vuotta sitten, mikä myös osaltaan myötävaikuttaa vahinkojen syntymiseen herkemmin maastossa.¹⁹⁹

Lisäksi maankäyttö on arkeologien mukaan vilkastunut ja esimerkiksi kaapelointihankkeita on ollut viime vuosina runsaasti Pirkanmaalla, jolloin myös luvattomia kajoamisia on ollut enemmän niiden osalta. Luvattomia kajoamistapauksia huomataan nykyään helpommin, koska laajoja ja mittavia, yleisiä hankkeita on ollut paljon. Niitä on seurattu museoviranomaisten toimesta ja niiden ansiosta inventointeja on myös tehty enemmän, jolloin tietoa kiinteiden muinaisjäännösten tilasta on tullut lisää.²⁰⁰

Kuva 3. Kaavio havainnollistaa luvattomien kajoamistapausten vuosittaista jakautumista Pirkanmaalla vuosina 2010–2019. Kaavio: Helen Mettälä.

¹⁹⁹ Suullinen tiedonanto Vadim Adel, Kreetta Lesell ja Kirsi Luoto 5.11.2021.

²⁰⁰ Suullinen tiedonanto Vadim Adel, Kreetta Lesell ja Kirsi Luoto 5.11.2021.

Pirkanmaalla luvattomia kajoamisia on ollut eniten vuosina 2010 ja 2014, jolloin molempien vuosien aikana tapahtui viisi kajoamista kiinteään muinaisjäännökseen. Vuosina 2016 ja 2019 tapahtui puolestaan vähiten kajoamisia ja molempina vuosina tapauksia oli yksi. Tarkastellun ajanjakson alkupuolella 2010–2014 on tapahtunut yhteensä 16 kajoamistapausta ja loppupuolella 2015–2019 on puolestaan tapahtunut 13 kajoamistapausta. Ero ei ole merkittävä, mutta näin ollen tutkimusaikavälin alkupuolella on tapahtunut enemmän luvattomia kajoamisia kuin tarkasteluvälin loppupuolella.²⁰¹

Museoviraston vuonna 2020 julkaisemassa loppuraportissa kerrotaan koko Suomen kajoamistilanteesta vuosien 2010–2019 aikana. Päivi Maarasen kokoamien tietojen mukaan koko Suomen alueella maalla olevia kiinteitä muinaisjäännöksiä on vahingoittunut ainakin 216 ja näihin johtaneita kajoamistapauksia on ollut hänen mukaansa ainakin 233. Maarasen mukaan eniten muinaisjäännöksiä vaurioitui maan- ja metsänkäytön yhteydessä. Hän on listannut syiksi myös runsaan metallinetsinnän sekä muun ihmistoiminnan. Maaranen kertoo, että tarkasteltavalla aikavälillä kokonaan tuhoutui ainakin 21 kiinteää muinaisjäännöstä. Suurin osa kajoamistapauksista vaikuttaa tapahtuneen hänen mukaansa vuosina 2014–2015.²⁰² Luvatonta kajoamista tapahtui tutkimusjakson aikana eniten Uudellamaalla ja Pohjanmaalla.²⁰³

Jos vertaa Pirkanmaan tilannetta koko Suomen tilanteeseen, on luvattomien kajoamisten syyt selkeästi samankaltaisia niin Pirkanmaalla kuin myös muualla Suomessa. Lukumäärällisesti Pirkanmaan kajoamistapaukset eivät ole Päivi Maarasen raportin mukaan Suomen korkeimmat, mutta hän on tutkimuksessaan nostanut esiin, että kiinteitä muinaisjäännöksiä on vahingoittunut eniten Pirkanmaalla tutkitulla aikavälillä maankäytön seurauksena kuin missään muualla Suomessa.²⁰⁴ Sama maankäyttöhankkeiden aiheuttama uhka Pirkanmaan muinaisjäännöskannan säilymiselle käy ilmi myös analysoimastani tutkimusaineistosta ja siitä ilmenneistä luvattomista kajoamistapauksista.

Ulla Lähdesmäen väitöskirjan (2018) tutkimustuloksista ilmenee, että vuosina 2000–2010 luvattomia kiinteisiin muinaisjäännöksiin kajoamisia tuli museoviranomaisen tietoon yhteensä 33 Pirkanmaan alueelta, joista yksi oli vedenalainen kohde. Luvattomista kajoamisista seitsemän oli tapahtunut selkeästi tutkimusaikaväliä ennen. Väitöskirjan tutkimusajanjaksolta

---

²⁰¹ Ks. kuva 3.

²⁰² Maaranen 2020, 22-23.

²⁰³ Maaranen 2020, 37.

²⁰⁴ Maaranen 2020, 13-14.

tapauksia siis ilmeni yhteensä 26. Kyseiset luvattomat kajoamistapaukset ovat tapahtuneet alueidenkäytön seurauksena. Muu vahingollinen ihmistoiminta oli rajattu väitöskirjassa tutkimusnäkökulman ulkopuolelle.²⁰⁵ Ihmistoiminnan aiheuttamien luvattomien kajoamisten kokonaismäärä on siis saattanut todellisuudessa olla vuosien 2000–2010 välillä vielä todettua suurempi.

Lukumäärällisesti kuitenkin merkittävää eroa tai muutosta luvattomissa kajoamisissa ei ole tapahtunut verrattaessa Lähdesmäen tutkimusajankohtaa vuosien 2010–2019 kajoamistapauksiin. Lukumäärällisesti kajoamisilmiö on pysynyt alueidenkäytön osalta lähes samana. Alueidenkäytön aktiivisuuden vaihtelu voi vaikuttaa myös osaltaan lukumääriin vuosien välillä. Vuosina 2010–2019 maankäyttöhankeista aiheutuneita tapauksia ilmeni 22 ja metsänkäyttöhankeista johtuen kaksi. Tutkimustulokset eivät ole verrattavissa kokonaismäärällisesti keskenään, sillä tutkimusnäkökulmat ja tutkimusaiheiden rajaukset ovat olleet erilaiset, mutta niihin perustuen voidaan kuitenkin todeta, että kajoamisilmiö on jatkunut uuden vuosikymmenen aikana ja maankäyttö on edelleen merkittävä luvattomien kajoamisten aiheuttaja Pirkanmaalla.

4.2 Luvattomien kajoamisten motiivit

Jokainen luvaton kajoamistapaus on yksilöllinen, sillä kiinteät muinaisjäännökset ovat erilaisia ja niiden sijainnit ja piirteet vaihtelevat toisistaan. Esimerkiksi osittain maan pinnalle ulottuva muinaisjäännös voi olla helpompi tunnistaa ja nähdä sekä näin ollen myös ottaa huomioon maanmuokkaus- ja metsähankkeissa. Lisäksi rakentamista ja maankäyttöä tehdään nyky-yhteiskunnassa runsaasti, mikä lisää osaltaan riskiä muinaisjäännösten vahingoittumiselle. Rakennustoiminnan aktiivisuus vaihtelee alueellisesti, mikä aiheuttaa kunkin alueen kiinteille muinaisjäännöksille erilaisen uhan tulla kajotuksi.

Vaikka jokainen kajoamistapaus on erilainen, tutkimusaineiston tapauksista on selkeästi nähtävillä myös säännönmukaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Alaluvussa 3.3 käsittelin joidenkin kajoamistilanteiden ongelmallisuutta ja arvioin, että näiden tapausten kohdalla virheellisten toimintatapojen syynä voi olla useita erilaisia tekijöitä. Sama pätee myös varsinaisiin 29 luvattomaan kajoamistapaukseen. Kajoamiseen johtaneita tekijöitä ja syitä voi olla tilanteista riippuen erilaisia. Joissakin tapauksissa voi olla haastavaa tehdä varmaa tulkintaa siitä, onko toiminta ollut tahallista vai tahatonta. Tai esimerkiksi onko kyseessä ollut

---

²⁰⁵ Lähdesmäki 2018, 269-270.

vilpittönty tietämättömyyttä vai harkittua välinpitämättömyyttä. Joidenkin tapausten kohdalla on vaikea ymmärtää, miten esimerkiksi maanmuokkaajat tai rakennusvalvonnan henkilökunta eivät päivittäisen työnsä puolesta tietäisi, miten muinaisjäännösten kanssa tulisi lain mukaan toimia. Tai esimerkiksi yksityishenkilö, jonka tontilla sijaitsee kiinteä muinaisjäännös ja hän ei ole siitä tietoinen suunnitellessaan pihalleen kunnostus- tai rakennustoimia. Kyseiset tapaukset voivat selittyä tiedonkulun katkeamisella. Jos hankkeessa on useampi toimija tai vastaavat toimijat ovat vaihtuneet kesken hankkeen, niin välttämättä tieto kiinteästä muinaisjäännöksestä hankealueella, asianmukaiset tavat toimia kohteessa tai museoviranomaisen antamat ohjeistukset sekä vaatimukset eivät ole tavoittaneet jostain syystä kaikkia hankkeeseen osallistuneita osapuolia. Myöskään yksityishenkilö ei välttämättä ole tietoinen tontillaan sijaitsevasta muinaisjäännöksestä, mikäli se ei ole maanpinnalla näkyvissä ja tieto siitä ei ole välittynyt esimerkiksi tontin tai sillä sijaitsevan asuinpaikan omistajan vaihtuessa.

Oletettuja väärinkäsityksiä ja väärinmenettelyjä on aineistosta selvinneiden luvattomien kajoamistapausten joukossa useita. Joidenkin kiinteiden muinaisjäännösten kohdalla kajoamisia on tapahtunut useamman kerran samassa kohteessa tutkimusajankohtana. Kysymyksiä herättävät etenkin kohteet, jotka ovat merkittävyydeltään oletetun yleiskäsityksen mukaan tunnettuja Pirkanmaalla. Joidenkin luvattomasti kajottujen muinaisjäännösten läheisyydessä on myös kajoamisajankohtana ollut muinaisjäännöksestä kertova informaatiokyltti.

Pohtiessa luvattomiin kajoamisiin ajavia motiiveja törmätään väistämättä arvokysymyksiin. Kuinka paljon muinaisjäännöksen arvo merkitsee nyky-yhteiskunnassa verrattuna esimerkiksi maankäytöllisen hankkeen kiireiseen aikatauluun ja budjettiin nähden? Onko joissakin tilanteissa helpompaa olla tai esittää olevansa epätietoinen asianmukaisesta ja muinaismuistolain mukaisesta menettelytavasta, jotta suunniteltu työhanke saataisiin hoidettua ongelmitta. Varmasti jokainen taho ja yksityishenkilö haluaa lähtökohtaisesti toimia oikein, mutta kajoamistapaukset herättävät väistämättä tämänkaltaisia kysymyksiä. Arvottaminen on usein subjektiivinen kokemus, vaikka kiinteät muinaisjäännökset ovatkin jo valmiiksi viranomaisten arvottamia ja sen mukaan myös lain mukaan suojeltuja. Kuinka monessa tilanteessa silti muinaisjäännösten arvo ohittaa taloudelliset ja yhteiskunnalliset arvot?

Pirkanmaan maakuntamuseon arkeologit arvelivat tietämättömyyden ja informaatioketjun katkosten olevan yleisimpiä syitä kajoamistapauksiin. Tämä on havaittavissa myös tutkimusaineistosta selvinneistä kajoamistapauksista. Arkeologien mukaan esimerkiksi laajoissa hankkeissa tieto kiinteästä muinaisjäännöksestä tai museoviranomaisen antamista ohjeista ei siirry tarpeeksi tehokkaasti kaikille hankkeessa työskenteleville. Tietoketju siis usein katkeaa niin, ettei tietoa hanketta johtavilta henkilöiltä saada välitettyä maastossa työtä konkreettisesti tekeville toimijoille. Pyrkimys ja halu tiedon siirtämiseen on, mutta nykyisellään se ei ole toiminut tarpeeksi tehokkaasti. Tämä voi johtua myös esimerkiksi siitä, että hankkeessa toiminut henkilökunta on sen edetessä vaihtunut.²⁰⁶

Adel, Lesell ja Luoto kertovat myös, että heidän mielestään useimmin tapaukset ovat tapahtuneet tahattomasti. Joko tietämättömyydestä, huolimattomuudesta tai ehkä välinpitämättömyydestä. Motiiveja on silti vaikea heidän mukaansa arvioida. Kyseenalaiseksi toiminnaksi he mainitsevat esimerkiksi sellaiset tilanteet, joissa arkeologin on sovittu tulevan paikalle valvomaan tiettyä ajankohtana, mutta tutkijan saapuessa paikalle onkin hankkeen vaatimat toimenpiteet, kuten maankaivutyö jo tehty. Tällaiset tapaukset vaikuttaisivat tapahtuvan tilanteissa, joissa joko ei ymmärretä muinaisjäännösten suojeluun liittyvää toimintaprosessia, ollaan piittaamattomia tai toimitaan tahallaan. Myös tietynlaista välinpitämättömyyden suhtautumista saattaa arkeologisiin kohteisiin ja yleisiin suojelutoiminnan prosesseihin liittyä.²⁰⁷

Tietämättömyys voi myös johtaa joissakin tapauksissa väärinymmärryksiin tai virheellisiin käsityksiin muinaismuistolaista tai museoviranomaisten toiminnasta, joka voi vaikuttaa myös osaltaan asenteisiin ja käyttäytymiseen kiinteitä muinaisjäännöksiä kohtaan. Ulla Moilanen, Heli Etu-Sihvola ja Sami Raninen nostavat esiin kyseisiä näkemyksiä artikkelissaan, jossa he purkavat yleiseksi luonnehtimiaan asenteita ja harhakäsityksiä kulttuuriympäristöön ja arkeologien toimintaan liittyen. Kirjoituksen mukaan tällaisia vallitsevia harhakäsityksiä ovat: ”1. Jos omilta mailta löytyy muinaisjäännös, siitä ei kannata ilmoittaa, koska se tullaan heti kaivamaan ja tutkimaan pois; 2. Pelto menee viljelykieltoon, jos sieltä löytyy muinaisjäännös; 3. Omille maille ei enää saa rakentaa, jos siellä sijaitsee muinaisjäännös; 4. Maanomistaja joutuu maksumieheksi, jos omille maille tulee arkeologinen kaivaus; 5. Löydetyt esineet on parempi myydä pois kuin toimittaa Museovirastolle, koska sieltä ei saa löydöistä kuitenkaan

---

²⁰⁶ Suullinen tiedonanto Vadim Adel, Kreetta Lesell ja Kirsi Luoto 5.11.2021.

²⁰⁷ Suullinen tiedonanto Vadim Adel, Kreetta Lesell ja Kirsi Luoto 5.11.2021.

tarpeeksi rahaa ja 6. Löydettyjä esineitä ei kannata ilmoittaa, koska ne otetaan kuitenkin pois ja päätyvät varastoon, jossa kukaan ei niitä koskaan enää näe.”²⁰⁸

Väitteistä nousee esiin näkökulma, jonka mukaan muinaisjäännöksiin tai esineisiin liittyviä havaintoja ei kannata kevyin perustein ilmoittaa museoviranomaiselle, sillä siitä seuraisi yksityiselle henkilölle vain hankaluuksia. Kuten Moilanen et al. toteavat, ei museoviranomaisetkaan suorita kaivauksia ilman pätevää ja perusteltua syytä tutkia. Myös tutkijat tarvitsevat tutkimusluvan ja rahoituksen tutkimuksilleen.²⁰⁹

Julkaisussa kirjetetuista väittämistä käy ilmi, että maanomistajilla voi olla joissakin tapauksissa pelko siitä, että heidän omistusoikeutensa tai oikeus toimia tai rakentaa omalla maallaan kärsii tai ainakin vähenee, jos museoviranomainen on tietoinen, että kyseisellä alueella sijaitsee kiinteä muinaisjäännös. Voi olla vaikea ymmärtää omia oikeuksia ja velvollisuuksia tilanteessa, jossa omalla maalla sijaitsee muinaisjäännös. Tähän liittyy varmasti myös virheellinen käsitys siitä, että suunnitelmat toimenpiteistä tyystin kumottaisiin ja maanomistaja joutuisi kustantamaan arkeologiset tutkimukset. Yksityisten henkilöiden pienissä työhankkeissa tutkimuksista vastaa useimmin Museoviraston koekaivausryhmä ja kustannuksista vastaa valtio.²¹⁰

Moilanen et al. kirjoittavat myös, että myös vallitsevan maankäytön kieltämisestä pelätään. Vaikka kiinteisiin muinaisjäännöksiin ei saa luvattomasti kajota, vallitsevat maankäyttötoimenpiteet, kuten peltoviljely, tietyt metsänhoidolliset toimenpiteet ja puutarhan hoitaminen ovat silti sallittuja. Toimenpiteiden toteutus tulee tehdä kuitenkin muinaisjäännöksen rauhoitus huomioiden.²¹¹

Esinelöytöjen ilmoituksiin liittyvistä näkökulmista välittyi kulttuuriperinnön arvostuksen puute ja myös ymmärtämättömyys esineiden tuomasta tutkimusarvosta. Näkökulmat ovat mielenkiintoisia myös siksi, että esineen ilmoittamatta jättäminen ja myyminen ovat lainvastaista toimintaa, mutta sitä ei nähdä kuitenkaan järkeväksi, koska ilmoituksen tekijä ei hyötyisi ilmoittamisesta merkittävästi rahallisesti. Toimiminen lainvastaisesti nähdään

---

²⁰⁸ Moilanen, Etu-Sihvola ja Raninen 2020, Kalmistopiiri 28.10.2020 [<https://kalmistopiiri.fi/2020/10/28/ei-kannata-ilmoittaa-muinaismuistolakiin-ja-arkeologien-toimintaan-liittyvat-sitkeat-myytit/>]

²⁰⁹ Moilanen, Etu-Sihvola ja Raninen 2020, Kalmistopiiri 28.10.2020 [<https://kalmistopiiri.fi/2020/10/28/ei-kannata-ilmoittaa-muinaismuistolakiin-ja-arkeologien-toimintaan-liittyvat-sitkeat-myytit/>]

²¹⁰ Moilanen, Etu-Sihvola ja Raninen 2020, Kalmistopiiri 28.10.2020 [<https://kalmistopiiri.fi/2020/10/28/ei-kannata-ilmoittaa-muinaismuistolakiin-ja-arkeologien-toimintaan-liittyvat-sitkeat-myytit/>]

²¹¹ Moilanen, Etu-Sihvola ja Raninen 2020, Kalmistopiiri 28.10.2020 [<https://kalmistopiiri.fi/2020/10/28/ei-kannata-ilmoittaa-muinaismuistolakiin-ja-arkeologien-toimintaan-liittyvat-sitkeat-myytit/>]

väitteessä täysin toissijaisena. Esineen joutuminen osaksi arkistokokoelmia ei myöskään tunnu väitteen mukaan merkitykselliseltä, vaikka sitä todennäköisesti hyödynnettäisiin osana tutkimusta ja näyttelytoimintaa tulevaisuudessa.²¹²

Asenteiden ja arvottamisen pohtiminen kuuluu osaksi kulttuuriperinnöstä käytävää keskustelua. Jotta osattaisiin välittää informaatiota oikealla tavalla myös ammattiryhmän ulkopuolelle ja korjata virheellisiä käsityksiä, mutta myös lisätä ymmärrystä arkeologiseen kulttuuriympäristöön liittyen, tulisi asioita lähestyä myös ei-ammattillisesta näkökulmasta. Immonen ja Kinnunen pohtivat normatiivisen lähestymistavan toimivuutta kulttuurisen kestävyiden kehityksen toteutumisen lähtökohdista käsin tarkastelemalla metallinilmaisinharrastuksen ja kulttuuriperintöhallinnon suhdetta.²¹³ Aihetta voidaan kuitenkin analysoida myös kokonaisvaltaisesti yleisellä yhteiskunnallisella tasolla. Immonen ja Kinnunen toteavat tutkimuksessaan, että yhteisöllisyyden ja vastavuoroisuuden kasvattaminen auttaisi myös kulttuuriperinnön suojelua ja näin ollen kulttuurisen kestävyiden tavoitteiden toteutumista.²¹⁴ Tämä kävi ilmi heidän tekemistään kyselytutkimuksista, joita vertailemalla havaittiin, että harrastajien sitouttaminen arkeologiseen kulttuuriperintö- ja tutkimustyöhön esimerkiksi erilaisilla tapahtumilla ja yhteisprojekteilla, edistää kulttuuriperintöä kunnioittavaa metallinilmaisinharrastusta. Immonen ja Kinnunen toteavat, että vastavuoroisuutta tulisi lisätä, jotta kulttuurisen kestävä kehityksen periaatteet, yhteisöllisyys, moninaisuus ja jatkuvuus, toteutuisivat tulevaisuudessa paremmin. Näiden periaatteiden toteutuminen vahvistaisi puolestaan yhteisiä merkityksiä ja arvoja, joiden avulla kulttuuriperinnön suojelua voitaisiin kehittää.²¹⁵

4.3 Millä luvattomiin kajoamisiin voitaisiin vaikuttaa?

Luvattomien kajoamistapausten lukumäärä ei vaikuta suurelta, mutta kulttuuriperinnön suojelun kannalta määrä vaikuttaa kuitenkin huolestuttavalta ja suurelta siihen nähden, että Suomessa on laki, jonka pitäisi estää kiinteiden muinaisjäännösten vahingoittumista. Mitä enemmän muinaisjäännökset vahingoittuvat, sitä vähemmän säilyy tietoa ja muistoja menneisyydestä. Ilman kehittyntä ja tehokasta kulttuuriympäristön suojelutyötä luku olisi silti varmasti suurempi. Täysin varmaa tietoa kuitenkin kaikista Pirkanmaan luvattomista

---

²¹² Moilanen, Etu-Sihvola ja Raninen 2020, Kalmistopiiri 28.10.2020 [<https://kalmistopiiri.fi/2020/10/28/ei-kannata-ilmoittaa-muinaismuistolakiin-ja-arkeologien-toimintaan-liittyvat-sitkeat-myytit/>]

²¹³ Immonen & Kinnunen 2020, 2.

²¹⁴ Immonen & Kinnunen 2020, 5.

²¹⁵ Immonen & Kinnunen 2020, 18-19.

kajoamisista ei ole, sillä osa niistä voi olla vielä huomaamatta tai tutkimuksessa tarkastellulta ajanjaksolta on voinut tulla tietoon uusia tapauksia viime vuosien aikana.

Muinaismuistolain rikkomisen seurauksena voi olla sakko- tai jopa vankeusrangaistus. Silti esimerkiksi viranomaisten antamia vaatimuksia arkeologisista valvonnoista tai koekaivauksista laiminlyödään melko useasti. Kyseisissä tapauksissa otetaan riskejä, jotka saattaisivat johtaa poliisitutkintaan ja rangaistuksiin asti. Riskialttiin käyttäytymisen takana voi olla kyse väärinymmärryksestä tai tietoketjun katkoksesta toimijoiden välillä, mutta on myös tarpeellista pohtia, onko muinaismuistolaki nykyisellään täysin toimiva. Estääkö se kajoamisten tapahtumista? Muinaismuistolakia ollaan parhaillaan uudistamassa ja sen päivittäminen onkin tulevaisuuden suojelutyön kannalta tarpeellista. Lain uudistamisesta on ollut jo pitkään keskustelua. Samalla voitaisiin myös pohtia rangaistuksien tehokkuutta, sillä tällä hetkellä ne eivät vaikuta toimivan tarpeeksi suurena pelotteena ainakaan yksinään siihen, että lainmukainen menettelytapa olisi kaikilla tiedossa tai siitä otettaisiin selvää.

Anu Lempiäinen nostaa esiin pro gradu -tutkielmassaan *Muinaisjäännösrikokset* syitä vuosien 2010–2014 aikana tapahtuneisiin muinaismuistorikoksiin liittyen. Hänen mukaansa aikavälillä tapahtuneet rikokset ovat olleet seurausta kaavojen huolimattomasta tarkastelusta tai niiden sisältämien merkintöjen tunnistamattomuudesta, eikä niistä myöskään ole otettu selvää. Lisäksi kartta-aineistoja on hyödynnetty vajavaisesti, eikä muinaisjäännösrekisterin tietoja ole otettu huomioon lupaharkinnassa tai suunnitelmia laadittaessa. Hän toteaa, että muinaisjäännösrekisterin tietojen tarkistus pitäisi olla kaikkien hankkeiden edellytys. Vastuullisina Lempiäisen tarkastelemissa tapauksissa ovat olleet useimmiten kunnan rakennuslupia käsittelevät viranomaiset tai metsäsuunnitelmien laatijat. Rangaistuksena kyseisissä tapauksissa on ollut sakko. Lempiäinen on huolissaan muinaisjäännösrikosten rangaistuskäytäntöjen muotoutumisesta liian lieviksi verrattuna muihin saman rangaistusasteikon kriminalisointeihin. Hän ehdottaakin ympäristönsuojelulain²¹⁶ selvilläolovelvollisuuden korostamista, jonka mukaan toiminnanharjoittajan on oltava tietoinen hänen toiminnastaan koituvista vaikutuksista ja riskeistä ympäristölle sekä ymmärrys niiden hallinnasta. Lisäksi on oltava tietoinen haitallisten vaikutusten vähentämismahdollisuudesta. Velvollisuutta pitäisi korostaa etenkin niiltä toimijoilta, jotka osallistuvat maaperän kajoamiseen. Näkökulman mukaan kiinteitä muinaisjäännöksiä

---

²¹⁶ Ympäristönsuojelulaki 527/2014.

voitaisiin suojella osana ympäristönsuojelua ja soveltaa näin ollen myös ympäristöoikeudellisia periaatteita.²¹⁷

Lempiäisen kehitysehdotukset voidaan nähdä toimiviksi. Moni toimija ei siis välttämättä uskaltaisi ottaa riskejä muinaisjäännösten kanssa, jos kajoamisesta saatavat sanktiot olisivat suurempia ja niiden saaminen olisi nykyistä todennäköisempää. Joissakin tapauksissa tekijöistä ja tapahtumista ei ole täysin varmaa tietoa ja usein tapausten selvittely on tulkinnanvaraista, minkä vuoksi tahallisuutta voi olla vaikea arvioida ja sen perusteella myös rangaistusta antaa. Kajoamisten ennaltaehkäisy voisikin olla tästä näkökulmasta ajateltuna siksi tehokkaampi keino. Kokonaisvaltaisesti luvattomien kajoamistapausten vähentämisessä tulisi kuitenkin huomioida sekä tehokas ennaltaehkäisy että toimivat rangaistusmenettelyt. Luvattomia kajoamisia ennaltaehkäiseviä keinoja voisi olla hedelmällistä tutkia ja työstää tulevaisuudessa museoviranomaisten sekä oikeustieteen ja ympäristöoikeuden asiantuntijoiden yhteistyössä.

Muinaisjäännösrikoksiin liittyy erilaista ongelmallisuutta verrattuna muihin lailla tuomittaviin rikkeisiin tai rikoksiin. On jollain tapaa yleisesti hyväksyttyä, ettei muinaisjäännöksiä tunnusteta tai niihin liittyviä toimintatapoja ja näin ollen myös lakia, joka niiden suojelusta säätelee. Sen vuoksi ehkä toimijoiden vastaukset selvityspyyntöihin erinäisistä sekaannuksista kajoamistilanteisiin liittyen saatetaan ymmärtää helpommin. On myös selvää, että luvattomia kajoamisia on vakavuudeltaan erilaisia ja niistä kaikki eivät ole rangaistavia tekoja. Vastuussa olevia tekijöitä on myös vaikea jäljittää, kuten esimerkiksi metallinilmaisimen käyttöön liittyvissä tapauksissa. Lisäksi toimijoiden todellisia motiiveja ja tietoisuutta vallitsevista käytännöistä voi olla todella vaikea arvioida, sillä osa kajoamisista tapahtuu luultavasti inhimillisen erehdyksen, sekaannuksen tai tietämättömyyden seurauksena. Toisaalta osassa tapauksissa voidaan puolestaan epätietoisuuden varjolla päästä pälkähästä helpostikin.

Yleisen tietoisuuden lisääminen on ajateltu olevan yksi keino muinaisjäännösten suojelun kannalta. Ennaltaehkäisevä ote voisi olla muinaisjäännösten säilymisen kannalta tehokkaampi verrattuna kovennettuihin rangaistuksiin ja kevyemmin langetettuihin tuomioihin.

Kokonaisvaltaisen suojelutyön kannalta olisi hyödyllistä, jos muinaisjäännösten olemassaolo ja tärkeys tiedostettaisiin paremmin sekä ne osattaisiin tunnistaa helpommin. Yksi konkreettinen tapa lisätä tietoa kiinteistä muinaisjäännöksistä ja niiden sijainneista on

---

²¹⁷ Lempiäinen 2015, 87-88.

informaatiokylttien²¹⁸ pystyttäminen maastoon jäännösten läheisyyteen. Kylttien avulla voidaan kertoa alueella kulkeville kiinteän muinaisjäännöksen rauhoituksesta.

Lisääntyneen ymmärryksen myötä opittaisiin ehkä tarkemmin noudattamaan myös arkeologista kulttuuriperinnön suojelua koskevaa lainsäädäntöä, mikä koskettaa kaikkia. Tulevaisuuden maanmuokkaus- ja metsähankkeita tekeville pitäisi mielestäni myös lisätä tietoisuutta ja oppia muinaisjäännöksiin liittyen niin, että kaikki hankkeissa toimivat tiedostavat kajoamisriskit sekä asianmukaisen toimintamallin muinaisjäännösalueilla jo entuudestaan. Kulttuuriperinnön suojelutyö hyötyisi tulevaisuudessa myös SKAIK-projektin kaltaisista, tietoisuutta lisäävistä ja viranomaisyhteistyötä tehostavista hankkeista. Lisäksi tiedonkulkua toimijalta ja taholta toiselle sekä edelleen yksityishenkilöille pitäisi parantaa ja tehostaa merkittävästi.

Myös Pirkanmaan maakuntamuseon arkeologien mukaan tietoisuuden lisääminen olisi yksi toimiva keino tulevaisuuden luvattomien kajoamistapausten ennaltaehkäisyyn. Maanomistajille olisi heidän mukaansa hyvä saada lähetettyä rauhoitusilmoituksia tonteilla sijaitsevista kiinteistä muinaisjäännöksistä. Rauhoitusilmoituksia ei ole enää Museovirastolta lähtenyt viime vuosina huonontuneen resurssitilanteen takia. Ilmoituksilla suojeltaisiin muinaisjäännösten lisäksi myös maanomistajien oikeusturvaa. Arkeologien mukaan on ollut paljon keskustelua siitä, että viranomaisen pitäisi välittää tieto rauhoitetusta muinaisjäännöksestä maanomistajalle. Maakuntamuseon arkeologit ehdottavatkin, että muinaisjäännösrekisterin linkittäminen kiinteistörekisteriin voisi olla yksi vaihtoehto, sillä maanomistajan pitäisi saada tieto muinaisjäännöksestä jo kaupanteon hetkellä. Tiedon välittäminen pitäisi heidän mukaansa olla helppoa ja automatisoitua. Museoviraston tarjoamista tietopalveluista ja muinaisjäännösrekisteristä pitäisi ainakin lisätä informaatiota niin, että maanomistajien keskuudessa tiedettäisiin, että sellainen tietokanta on olemassa ja sinne osattaisiin mennä.²¹⁹

Lisäksi arkeologien mukaan tulisi viedä voimakas viesti erilaisista hankkeista vastaaville tahoille, että tarpeelliset tiedot muinaismuistolain mukaisista menettelytavoista ja alueella sijaitsevista kiinteistä muinaisjäännöksistä tulee välittyä ihan jokaiselle toimijalle työprojekteissa. Vastuu tiedon välittämisestä voitaisiin lisätä myös mahdollisesti osaksi muinaismuistolakia. Muinaisjäännösten rauhoituksesta kertovien informaatiokylttien määrän

---

²¹⁸ Ks. kuva 4.

²¹⁹ Suullinen tiedonanto Vadim Adel, Kreetta Lesell ja Kirsi Luoto 5.11.2021.

lisääminen, yhtenevät ja selkeät merkinnät maastossa sekä viranomaisten toimintaohjeiden selkeyttäminen parantaisivat arkeologien mukaan vallitsevaa tilannetta merkittävästi.²²⁰

Kokemusta arkeologisten kohteiden, esineiden ja niiden suojelun merkityksellisyydestä pitäisi saada lisättyä metallinilmaisinharrastajien keskuudessa, mikä auttaisi tulevaisuudessa vähentämään luvattomia kajoamisia metallinetsintään liittyen.²²¹ Metallinilmaisinharrastajien kanssa on tehty Pirkanmaan maakuntamuseon toimesta hyvää ja hedelmällistä yhteistyötä esimerkiksi koulutustapahtumissa, joissa asianmukaista menettelyä on haluttu opettaa harrastukseen liittyen ja kannustettu toimimaan yhteistyössä museoviranomaisten kanssa. Tämänkaltaista työtä olisi mielestäni merkityksellistä jatkaa sekä Pirkanmaalla että myös muualla Suomessa. Metallinilmaisinharrastajien avustuksella voidaan esimerkiksi löytää ennestään tuntemattomia arkeologisia kohteita ja tehdä uusia esinelöytöjä.

Metallinilmaisimen käytöstä maakuntamuseon arkeologit toteavat, että uhkaavinta ovat harrastajat, jotka ajattelevat tekevänsä hyvää tutkiessaan niin sanotulla ”harmaalla alueella” muinaisjäännösten läheisyydessä. Tällaisissa tapauksissa usein lähestytään muinaisjäännöstä eri puolilta, mutta ei varsinaisesti kajoa kiinteään muinaisjäännökseen. Kulttuuriympäristöä kunnioittava metallinetsintä voi olla hyväksi ja palvella tutkimusta, mutta sillä voi olla myös negatiivisia vaikutuksia. Tähän ratkaisuksi arkeologit näkisivät myös informaation jakamisen ja harrastajien kouluttamisen. Ymmärrys siitä, mitä metallinetsintä saa maastossa tehdä, ei ole osalle harrastajista selvää. He myös pohtivat, että metallinilmaisimen käytön olisi ehkä parempi olla tulevaisuudessa luvanvaraista ja ennen luvan myöntämistä pitäisi suorittaa koulutus välineen asianmukaisesta käytöstä. Jos epäilyttävää käyttöä tai kajoamista tapahtuisi, päästäisiin helpommin tekijän jäljille ja voitaisiin hänen lupansa tällaisessa tilanteessa evätä. Jo luvan hakeminen itsessään voisi lisätä kynnystä ja karsia väärinkäyttäjiä. Luvan hakemisen yhteydessä voitaisiin harrastajille jakaa tietoutta siitä, mitä pitää ottaa maastossa huomioon muinaisjäännösten kannalta.²²²

Myös kiinteiden muinaisjäännösten arkeologinen tutkimustyö ja esimerkiksi muinaisjäännösten rajojen ajankohtaisten tietojen päivitys muinaisjäännösrekisteriin ja karttoihin sekä kaavoihin auttaa osaltaan ymmärtämään, missä kaikkialla muinaisjäännösalueita on. Tietysti tarjolla olevaa tietoa voidaan myös käyttää väärin ja

---

²²⁰ Suullinen tiedonanto Vadim Adel, Kreetta Lesell ja Kirsi Luoto 5.11.2021.

²²¹ Immonen & Kinnunen 2017, 17.

²²² Suullinen tiedonanto Vadim Adel, Kreetta Lesell ja Kirsi Luoto 5.11.2021.

esimerkiksi johdattaa metallinilmaisimella muinaisesineitä etsivät muinaisjäännöskohteisiin helpommin. Ongelmallisuutta luvattomiin kajoamisiin ja niiden suojelutyöhön liittyy näin ollen runsaasti. Tehokas museoviranomaisten suojelu- ja ohjaustyö tai muut ehkäisykeinot eivät yksinään riitä niin, että ne poistaisivat yksilön oman vastuun muinaisjäännösten suojelussa.

Suomelle on tekeillä kulttuuriperintöstrategia, jonka työstäminen on aloitettu jo vuonna 2021 ja sen on määrä valmistua vuoden 2022 aikana. Sen tavoitteena on edesauttaa kulttuuriperinnön näkemistä voimavarana tulevaisuuden kestäville ratkaisuille kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Strategian laatimisesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriön ohjausryhmä ja työryhmä.²²³ Strategian päämääränä on kulttuuriperinnön tunnettavuuden merkittävä lisääminen niin, että sen suojelu koetaan yhteiseksi velvollisuudeksi yhteiskunnallisella tasolla.²²⁴ Tämä on yksi keino vaikuttaa ennaltaehkäisevästi tulevaisuuden mahdollisiin luvattomiin kajoamistapauksiin, lisätä tietoisuutta ja arvostusta sekä turvata muinaisjäännöskannan säilyminen myös tuleville sukupolville.

Kuva 4. Perinteinen informaatiokyltti Sarsan muinaisjäännösalueella Kangasalla. Muinaisjäännösten merkitseminen on yksi tapa ehkäistä luvattomia kajoamistapauksia ja lisätä tietoa niiden sijainnista ja rauhoituksesta. Kuva: Helen Mettälä 14.10.2019.

²²³ <https://okm.fi/kulttuuriperintostrategia>

²²⁴ <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM020:00/2021>

5 Johtopäätökset

Kiinteiden muinaisjäännösten luvattomat kajoamistapaukset ovat ongelma, johon etenkin muinaismuistohallinnossa toimiva ammattiyhteisö on yrittänyt löytää jo pitkään ratkaisuja. Aihepiiristä käytyyn keskusteluun museoviranomaisten ja toimijoiden välillä liittyy tietynlaista varovaisuutta ja arkuutta, mikä ehkä estää osaltaan aiheen käsittelyä ja suoraa puhetta. Positiivista yhteistyötä museoviranomaisten ja eri toimijoiden, kuten maanomistajien, harrastajien sekä yritysten kesken halutaan ymmärrettävästi vaalia. On kuitenkin selvää, ettei ratkaisuja löydy ellei vanhoihin toimintamalleihin puututa. Aihe on ongelmallinen, sillä siinä kohtaa nykyajan moderni ihmistoiminta ja museoviranomaisten menneisyyttä vaaliva suojelutyö.

Pirkanmaalla vuosien 2010–2019 välillä tapahtuneet 29 kiinteään muinaisjäännökseen kajoamista havainnollistavat sitä uhkaa, jonka ihmistoiminta erilaisissa tilanteissa muinaisjäännöskannalle aiheuttaa. Selkeästi vilkas rakennustoiminta sekä maan- ja metsänkäyttö ovat toimintoja, joiden seurauksena toistuvasti muinaisjäännöksiä vahingoittuu tai tuhoutuu. Myös kasvanut kiinnostus metallinilmaisinharrastukseen lisää riskiä kajoamistapausten lisääntymiseen. Lisäksi kaikki muu epätietoinen ja välinpitämätön ihmistoiminta, joka tapahtuu muinaisjäännöksillä tai niiden alueella heikentää kulttuuriympäristön säilymistä.

Kiinteisiin muinaisjäännöksiin ja niiden kajoamisiin liittyy ongelmallisuuksia, jotka tuovat haasteita niin toimijoille kuin tapauksia analysoiville museoviranomaisille. Esimerkiksi rajaamattomat kiinteät muinaisjäännökset eivät ole ryhmänä niin yksiselitteisiä kajoamisten osalta. Rajaamattomiin kiinteisiin muinaismuistoihin kajoaminen on todennäköisempää, jos paikalla ei tehdä arkeologista valvontaa tai koekaivauksia ennen toimenpiteiden aloittamista. Voi myös olla, että ei osata käsittää kajoamisriskiä, mikäli esimerkiksi maahan kajoavia toimenpiteitä tehdään alustavan rajauksen ulkopuolella.

Jokainen kajoamistapaus on yksilöllinen, mikä tekee taustalla vaikuttavien motiivien pohdinnasta erityisen haastavaa museoviranomaisille. Kysymykseen, onko luvattomat kajoamiset tahallisia vai tahattomia, on mahdotonta antaa yksiselitteistä vastausta aineistosta selvinneiden 29 luvattoman kajoamistapauksen perusteella. Kajoamistapausten joukosta löytyy nimittäin esimerkkejä molemmista. Etenkin tapaukset, joissa muinaisjäännösalueen kajoamiseen liittyi metallinilmaisin, vaikuttavat olleen tahallisia. Kuitenkaan yhtä selkeää

päätelmää ei voi kaikkien tapauksien kohdalla todeta. Osa luvattomista kajoamisista on voinut tapahtua tietämättömyyden tai esimerkiksi informaatiokatkosten seurauksena.

Käytettävään aineistoon perustuen muodostui käsitys siitä, että tapauksista ei herkästi anneta rangaistuksia. Luvattomien kajoamistapausten käsittely ei useimmin etene edes tutkintaan asti. Vain yhdessä tutkimusaineiston tapauksessa asia oli edennyt poliisin tutkittavaksi, mutta tutkinta lopetettiin liian vähäisten tietojen vuoksi. Tekijöitä ei siis tällä tavoin saada kiinni, vaikka lainvastaista toimintaa pitäisi ehkäistä säädetyt lait ja rangaistukset. Tilanne asettaa nykyisen lainsäädännön ja viranomaistyön uskottavuuskysymyksien eteen.

Tarkastellessa tutkimusta jatkumona Ulla Lähdesmäen väitöskirjassa esitetyille tuloksille voidaan todeta, että kajoamisilmiö on jatkunut uuden vuosikymmenen aikana ja luvattomia kajoamisia on tapahtunut edelleen runsaasti Pirkanmaalla modernin alueidenkäytön seurauksena. Vaikuttaa siltä, etteivät luvattomat kajoamiset ole yhteiskunnallisena ilmiönä poistumassa, vaan lainvastaiseen kiinteiden muinaisjäännösten vahingoittamiseen pitäisi ongelmana löytää ratkaisu. Etenkin maankäytön yhteydessä tapahtuviin luvattomiin kajoamisiin pitäisi kiinnittää erityistä huomiota.

Verrattaessa Pirkanmaan tilannetta Päivi Maarasen tekemään tutkimukseen koko Suomen luvattomista kajoamisista on selvää, että Pirkanmaalla kajoamiset eivät ole olleet 2010-luvulla maan suurimmat. Sekä Maarasen tuloksista että tähän tutkimukseen hyödynnetystä tutkimusmateriaalista käy molemmista ilmi, että maanmuokkaus on Pirkanmaalla aiheuttanut eniten luvattomia kajoamistapauksia. Luvattomista kajoamistapauksista 76 % eli 22 tapausta oli seurausta maankäytöllisistä toimenpiteistä. Tämä kävi ilmi myös Pirkanmaan maakuntamuseon arkeologien suullisesta tiedonannosta, jossa he kertoivat maankäytön olleen erityisen vilkasta viime vuosina. Muinaisjäännöksen miljöö, sijaintialueen luonne ja sen muut käyttötarkoitukset vaikuttavat muinaisjäännöksen asemaan ja asettavat tällä tavoin yksilölliset uhat kullekin muinaisjäännökselle.

On selvää, että koulutuksen saaneet arkeologit lähtökohtaisesti arvostavat kulttuuriperintöä ja näkevät sen vaalimisen merkityksellisenä, mutta tulevaisuuden kannalta olisikin tärkeää pohtia tapoja siirtää tätä tietoutta, mielenkiintoa ja arvostusta myös ammattikunnan ulkopuolelle. Arkeologinen kulttuuriperintö kuuluu kaikille ja samalla myös vastuu sen suojelusta. Muinaisjäännöskannan merkitys ja arvo silti vaihtelee ihmisestä ja yhteiskunnasta riippuen. Tästä syystä tulisi pohtia, kuinka arkeologinen kulttuuriperintö saataisiin nostettua tärkeämmäksi ja tiedostetummaksi asiaksi sekä keskeiseksi arvoksi myös yhteiskunnallisella

tasolla. Tekeillä oleva kulttuuriperintöstrategia voisi tarjota mahdollisuuden arkeologisen kulttuuriperinnön parempaan huomioimiseen ja sen tärkeyden korostamiseen tulevaisuudessa. Strategian tavoitteena on lisätä merkittävästi kulttuuriperinnön tuntemusta yhteiskunnassa niin, että sen suojelu koetaan yhteiseksi velvollisuudeksi. Kiinteiden muinaisjäännösten merkityksen korostaminen strategiassa palvelisi myös sille asetettuja tavoitteita kulttuuriperinnön näkemisestä yhteiskunnallisena voimavarana sekä se edesauttaisi kulttuurin kestävästä kehitystä tulevaisuudessa arkeologisen perinnön osalta.

Pohtiessa tutkimusaineiston kajoamisia suurempana yhteiskunnallisena ilmiönä ja kysymystä, miksi muinaisjäännöksiä turmellaan, nousee vastauksena esiin yleinen tietämättömyys kiinteitä muinaisjäännöksiä koskien ja sitä kautta myös asianmukaisten menetelmien hallinnan sekä arvostuksen puute. Tietoisuutta muinaisjäännöskannasta, muinaisjäännöksiä tunnistamisesta, muinaismuistolaista ja lainmukaisesta toiminnasta pitäisi selkeästi lisätä sekä yksityishenkilöille, kuten maanomistajille ja metallinetsijöille että maan- ja metsäkäytössä toimiville tahoille. Etenkin suurissa hankkeissa tiedon siirtyminen alueen kiinteitä muinaisjäännöksiä koskien pitää jokaiselle hankkeessa ja muinaisjäännösalueen läheisyydessä toimivalle työntekijälle tulevaisuudessa turvata. Tietoisuus voisi myös osaltaan lisätä kokonaisvaltaista ymmärrystä kulttuuriperinnöstä, mikä voisi kasvattaa arvostusta ja myös yksilön vastuuntuntoa muinaisjäännöksiä sekä niiden vaalimista kohtaan. Pirkanmaan maakuntamuseon arkeologien ehdotuksen mukaan muinaisjäännös- ja kiinteistörekisterin linkittäminen yhteen olisi yksi konkreettinen tapa lisätä tietoa kiinteistä muinaisjäännöksistä maanomistajille.

Ennaltaehkäiseviä keinoja pohtiessa myös muinaismuistolakia että siihen liittyviä rangaistuskäytäntöjä pitää päivittää ja selkeyttää niin, että myös toimintatavat muinaismuistoihin liittyen kajoamisalttiissa tilanteissa olisivat yhdenmukaisempia ja selkeämpiä niin toimijoille kuin museoviranomaisillekin. Rangaistuksien suuruus tai niiden täytäntöönpanomenettely ei myöskään tällä hetkellä näyttäisi yksinään toimivan riittävän suurena pelotteena luvattomien kajoamisten ehkäisyyn. Tulevaisuudessa voisikin olla hyötyä tutkia ennaltaehkäiseviä keinoja lisää myös oikeustieteen ja ympäristöoikeuden näkökulmista. Silti tulevaisuudessa pitäisi mielestäni painottaa eritoten yksilön oman vastuun tärkeyttä, koska muinaisjäännösten suojelua voidaan toteuttaa onnistuneimmin vastuullisten yksilöiden ja asiantuntevien viranomaisten yhteistyössä. Tämän saavuttamiseksi olisi tärkeä tuoda myös ammattikunnan ulkopuolinen yhteisö osaksi kulttuuriperinnöstä ja sen arvottamisesta sekä suojelusta käytävää diskurssia.

Lähteet

Arkistolähteet

Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto / Pirkanmaan kulttuuriympäristön SIIRI-tietokanta

Tarkastukset

- Adel, Vadim 2011. Tampere, tarkastus 9.8.2011. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-BB18CF92-BD6B-B033-7FE8-F6D38312FF9A>].
- Adel, Vadim 2014. Valkeakoski, tarkastus 2.6.2014. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-5807932B-2315-E388-66C5-D2D0D1078A4D>].
- Adel, Vadim 2016. Tampere, tarkastus 8.1.2016. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-0111D9A9-0545-41B8-55A1-9E54A8A83C13>].
- Adel, Vadim 2017. Pirkkala, tarkastus 22.6.2017. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-626F795A-9DD6-8FC8-0DA6-4D6D3CCA2892>].
- Adel, Vadim 2018. Pirkkala, tarkastus 19.12.2018. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-118EF9C2-32CE-C142-0BD8-687F456D1AE1>].
- Adel, Vadim 2019. Sastamala, tarkastus 31.1.2019 (diar. 74/2019). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-567FAC7D-059F-6295-C32D-4E34B49BB96A>].
- Lesell, Kreetta 2017. Tampere, tarkastus 28.12.2017. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-3C7BE659-8495-DC77-8296-2FA71F736099>].
- Luoto, Kirsi 2019. Tampere, tarkastus 9.12.2019 (diar. 793/2019). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-F23BF57C-17D7-25BC-3A64-7C524FDED6C8>].
- Lähdesmäki, Ulla 2010. Sastamala, tarkastus 20.4.2010 (diar. 236/2010). Pirkanmaan maakuntamuseo.

- Lähdesmäki, Ulla 2010. Pirkkala, tarkastus 7.6.2010. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://tampere.fi/kyy/1275915168399260110955>].
- Lähdesmäki, Ulla 2014. Pirkkala, tarkastus 13.5.2014 (diar. 192/2014). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-8E6E049D-9D74-B347-D0B9-336100A46C21>].
- Lähdesmäki, Ulla 2014. Valkeakoski, tarkastus 29.7.2014 (diar. 295/2014). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-17BF2F0C-2754-BDB5-0062-D9189AF61BD2>].
- Lähdesmäki, Ulla 2014. Sastamala, tarkastus 24.9.2014 (diar. 358/2014). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-B686D953-B6F4-CE7F-3541-B46CACCC99F46>].
- Lähdesmäki, Ulla 2014. Sastamala, tarkastus 1.12.2014 (diar. 475/2014). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-62B1454A-FDD8-468F-BD45-363DB2C4F596>].
- Lähdesmäki, Ulla 2015. Kangasala, tarkastus 23.9.2015. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-3DA8E5A6-73EB-1131-FADF-9CA61F25A8A5>].
- Lähdesmäki, Ulla 2016. Lempäälä, tarkastus 11.7.2016 (diar. 265/2016). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-E3C55E72-2716-3613-62FA-36C23C8308A6>].
- Lähdesmäki, Ulla 2018. Ruovesi, tarkastus 3.5.2018. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-D17E0BCD-328B-7605-288A-F8F9F6B8BBA4>].
- Närväinen, Ninni 2017. Lempäälä, tarkastus- ja dokumentointi 12.6.2017. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-15A3472D-A4F3-6710-ACFB-D49F83FD40FF>].

Katselmukset

- Adel, Vadim 2011. Tampere, maastokatselmus- ja neuvottelumuistio 18.8.2011 (diar.338/2011). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-A55B46F4-88B5-FE66-6EDF-8550C8F6335E>].

- Adel, Vadim 2012. Urjala, maastokatselmus 5.6.2012. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-C41A147B-952A-1116-C7DC-87798784AB29>].
- Adel, Vadim 2020. Valkeakoski, maastokatselmus 23.9.2020 (diar. 602/2020). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-02F3378B-A7D3-478A-5E04-0E04DC71D749>].
- Luoto, Kirsi 2011. Hämeenkyrö, maastokatselmus 11.10.2011. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-2C8FD9BB-4DA9-B8B5-2B96-2109F3401A71>]. Muistio diar. 439/2011.
- Luoto, Kirsi 2011. Pirkkala, maastokatselmus 18.10.2011. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-E7616FEC-F776-F1E1-3AEE-983C5776206B>].
- Lähdesmäki, Ulla 2010. Sastamala, maastokatselmus 17.9.2010. Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://tampere.fi/kyy/1284718654670482975321>].
- Lähdesmäki, Ulla 2012. Vesilahti, maastokatselmus 11.7.2012. Pirkanmaan maakuntamuseo [<http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-C52C5D11-6BA2-D3CD-E1DF-7D7EB73202BE>].
- Lähdesmäki, Ulla 2013. Punkalaidun, maastokatselmus 20.3.2013 (diar. 124/2013). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-7F82B34C-BA6E-EA33-1293-FD8DCBE97E45>].

Lausunnot ja muut selvitykset

- Adel, Vadim 2011. Tampere, kylätontin koe- ja pelastuskaivausten tulokset ja jatkotutkimuksen tarve 29.9.2011 (diar. 403/2011). Pirkanmaan maakuntamuseo.
- Adel, Vadim 2012. Tampere, vastaus Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan selvitykseen 30.1.2012 (diar. 540/2011). Pirkanmaan maakuntamuseo.
- Adel, Vadim 2012. Urjala, selvityspyyntö 27.6.2012 (diar. 288/2012). Pirkanmaan maakuntamuseo.
- Adel, Vadim 2012. Urjala, lausunto rakennuslupahakemuksesta 9.8.2012 (diar. 267/2012). Pirkanmaan maakuntamuseo.
- Adel, Vadim 2012. Urjala, selvityspyyntö 5.9.2012 (diar. 379/2012). Pirkanmaan maakuntamuseo.
- Adel, Vadim 2013. Lausunto Urjalan kunnan rakennuslupamennettelyn selvityksestä 4.2.2013 (diar. 62/2013). Pirkanmaan maakuntamuseo.

- Adel, Vadim 2013. Tampere, lausunto 11.06.2013 (diar. 231/2013). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-0C4055E7-02DD-120B-AD43-20082A5E2007>].
- Adel, Vadim 2016. Vesilahti, selvityspyyntö 5.2.2016 (diar. 21/2016). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-6AE35529-24FA-5F1A-EDF9-396EF5CBA0DC>].
- Adel, Vadim 2016. Vesilahti, selvityspyyntö 5.2.2016 (diar. 39/2016). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-A89D0361-7774-E335-D743-915472DE05A9>].
- Adel, Vadim 2016. Vesilahti, lausunto 6.6.2016 (diar. 223/2016). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-ADBD6CFC-B131-88C3-1518-4A7E05BFC08F>].
- Adel, Vadim ja Kuitunen, Hannele 2017. Pirkkala, lausunto 18.12.2017 (diar. 505/2017). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-B2414FBC-DEEF-B889-D65E-1B7AB903832C>].
- Adel, Vadim 2019. Pirkkala, selvityspyyntö 7.3.2019 (diar. 144/2019). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-91D685FD-F303-7A8D-F746-47FF62CB75A9>].
- Adel, Vadim 2019. Pirkkala, selvityspyyntö 28.3.2019 (diar. 690/2018). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-6D7D6CF3-3ADD-2BDE-E460-6F47F45EF9E9>].
- Adel, Vadim ja Kuitunen, Hannele 2019. Pirkkala, lausunto 14.6.2019 (diar. 346/2019). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-FBD62C10-A412-014E-C05F-83CBBFA6842B>].
- Adel, Vadim 2019. Tampere, lausunto 27.6.2019 (diar. 410/2019). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-5D9AE813-4822-48AF-01F2-E0E0DFCB5FC0>].
- Adel, Vadim 2019. Tampere, neuvottelumuistio 29.10.2019 (diar. 722/2019). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-F6A4A439-6981-DE90-3D43-35263BEC2D4D>].
- Adel, Vadim 2019. Pirkkala, selvityspyyntö 11.11.2019 (diar. 727/2019). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-DEB53B2C-12E4-22D0-8944-AE8E259CEF93>].

- Kiinteistön omistajan ilmoitus PMM:lle 24.9.2013 Sastamalassa muinaisjäännösalueella tehdyistä pihatöistä.
- Lesell, Kreetta 2015. Tampere, diarioitu sähköpostilausunto 5.6.2015 (diar. 234/2015). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-10649C28-A623-FECE-35B6-2B2959979885>].
- Lesell, Kreetta 2015. Tampere, lausunto 12.6.2015 (diar. 259/2015). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-60D27A12-2FB5-4058-082B-3A254C6940F1>].
- Lesell, Kreetta 2016. Tampere, lausunto 29.2.2016 (diar. 469/2015). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-DDDE8265-927E-F700-407E-94A62555B224>].
- Lähdesmäki, Ulla 2013. Punkalaidun, selvityspyyntö 25.3.2013 (diar. 132/2013). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-141CB87C-AD69-6C75-2393-D761FA13499D>].
- Lähdesmäki, Ulla 2013. Arkistoitu kopio sähköpostikeskustelusta Lähdesmäen ja kajoamishavainnoista ilmoittaneen henkilön kesken 2.-16.9.2013. Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto, Ruovesi/Sastamala 2. kansio vuosi 2013.
- Lähdesmäki, Ulla 2013. Punkalaidun, lausunto 25.3.2013 (diar.133/2013). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-5AD9E28F-591F-E134-B9F8-D9CA4C4AFCC3>].
- Lähdesmäki, Ulla ja Kuitunen, Hannele 2014. Lausunto vesihuoltojärjestelmän rakentamisesta tontille Sastamalassa 13.8.2014 (diar. 221/2014). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-521D5BDA-B4D1-1081-2C9E-C771EC50B719>].
- Lähdesmäki, Ulla 2018. Ruovesi, lausunto 27.4.2018 (diar. 229/2018). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-0EE4E2AC-8DA6-3649-0DF4-4C75912FD499>].
- Lähdesmäki, Ulla 2018. Tampere, lausunto 27.9.2018 (diar. 473/2018). Pirkanmaan maakuntamuseo [ID: <http://www.profiium.com/archive/ArchivedObject-BF12497C-421A-4416-80EA-E96FE1A45D3B>].
- Maanomistajan selvitys (Urjala). Saapunut Pirkanmaan maakuntamuseolle 25.7.2012 (diar. 288/2012).
- Moilanen, Ulla 2015. Maanhankintapäällikön lähettämä sähköposti Moilaselle 17.11.2015 (diar. 469/2015). Pirkanmaan maakuntamuseo.

Pirkanmaan maakuntamuseolta pyydetty selvitys muinaismuistolain säännöksistä 275/2011. Projektipäällikön vastine PMM:n selvityspyyntöön (690/2018) 30.4.2019.
Sisä-Suomen Poliisilaitos tutkintailmoitus, Valkeakoski perustutkinta 18.10.2014, kopio maakuntamuseon arkistossa.

Painamattomat lähteet

Aoa Sakslin pyytää selvittämään, miten muinaisjäännösten inventoinneista ilmoittamista maanomistajille tulisi kehittää lainsäädäntötoimin EOAK/146/2017 29.5.2019.
Saatavilla myös verkossa: <https://www.oikeusasiames.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/146/2017>

Arkeologinen kulttuuriperintö ja kaavoitus 2020. Museovirasto. Valmistunut 19.2.2020.
Saatavilla myös verkossa:
https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/arkeologinen_kulttuuriperint_o_kaavoitus_2020.pdf

Haapala, Matleena 2015. Museoviraston soveltamisohje: Muinaismuistolain mukaiset kajoamisluvat. Valmistunut 30.3.2015.

Hallituksen esitys 33/2018vp. Saatavilla myös verkossa:
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_33+2018.pdf

Koivisto, Vesa & Laulumaa, Satu 2014. *Skogens kulturarv i Kvarkenregionen 2, SKAIK2*. Merenkurkun metsien kulttuuriperintö -toteuttamishanke 2011–2013, Suomen osuuden loppuraportti. Museovirasto.

Luonnos hallituksen esityksestä rakentamislainsäädäntöä 13.4.2022. Saatavilla myös verkossa:
<https://mrluudistus.fi/wp-content/uploads/2022/04/Luonnos-hallituksen-esityksesta-rakentamislainsäädäntöä.pdf>

Maaranen, Päivi 2020. *Muinaismuistojen vaurioituminen 2010-luvulla – Ihmistoiminnan vaikutus muinaismuistolailla rauhoitettujen kiinteiden muinaisjäännösten säilymiseen Suomen alueella*. Tutkimuksen loppuraportti. Museovirasto.

Moilanen, Ulla & Etu-Sihvola, Heli & Raninen Sami 2020. ”*Ei kannata ilmoittaa?*” *Muinaismuistolakiin ja arkeologien toimintaan liittyvät sitkeät myytit*. Kalmistopiiri, 28.10.2020. <https://kalmistopiiri.fi/2020/10/28/ei-kannata-ilmoittaa-muinaismuistolakiin-ja-arkeologien-toimintaan-liittyvat-sitkeat-myytit/> [Viitattu 10.3.2022]

Opetus- ja kulttuuriministeriö tiedote 11.11.2020. Muinaismuistolakia uudistetaan. Saatavilla myös verkossa: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/muinaismuistolakia-uudistetaan>.

Opinnäytteet

- Heikkilä, Maria 2001. Pro gradu. *Arvo ja arvottaminen muinaisjäännösten suojelussa*. Turun yliopisto, humanistinen tiedekunta.
- Lempiäinen, Anu 2015. Pro gradu. *Muinaisjäännösrikokset*. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.

Painetut lähteet

- Cleere, Henry 1989. Introduction: the rationale of archaeological heritage management. Teoksessa: Henry Cleere (toim.) *Archaeological management in the modern world*. One World Archaeology 9. Unwin Hyman. London.
- Enqvist, Johanna 2014. The New Heritage: A Missing Link Between Finnish Archaeology and Contemporary Society? *Fennoscandia Archaeologica* 31. Helsinki.
- Fewster, Derek 2008. Arkeologisen tutkimuksen historia Suomessa. Teoksessa: Petri Halinen, Visa Immonen, Mika Lavento, Terhi Mikkola, Ari Siiriäinen & Pirjo Uino (toim.) *Johdatus arkeologiaan*. Helsinki. Gaudeamus.
- Halinen, Petri 2007. Arkeologisten kohteiden arvottamisesta. Arkeologipäivät 2006. Konferenssijulkaisussa: *Arkeologi(a) ja media & Mikä on muinaisjäännös?* Suomen arkeologinen seura ry. Helsinki.
- Hellervik, Karl 2000. Varför bör kulturarvet bevaras? 1900-talets svenska bevarandeargumentation. Teoksessa: Fredrik Fahlander, Kristian Kristianssen, Jarl Nordbladh (toim.) *Texter om arkeologisk kulturmiljövård. Historia, praktik och identitetspolitik*. Cotarc Serie C, Arkeologiska skrifter no. 41. Sollentuna. Göteborgs universitet.
- Härö, Mikko 1984. *Suomen muinaismuistohallinto ja antikvaarinen tutkimus*. Muinaistieteellinen toimikunta 1884–1917. Helsinki: Museovirasto.
- Härö, Mikko 1985. Kulttuurimuistojen suojelu ja yhteiskunta – esimerkkeinä 1600- ja 1800-lukujen säädökset. *Fennoscandia Archaeologica* 2. Helsinki.
- Immonen, Visa & Kinnunen, Joonas 2014. *Metallinilmaisoin, harrastajat ja kulttuuriperintö – kärjistyksistä yleiskuvaan*. Suomen kotiseutuliiton vuosikirja 2014.
- Immonen, Visa 2016. *Tutkimuksen ja hallinnon ristiaallokossa*. Muinaistieteellinen toimikunta 2/1917–1972. Museoviraston julkaisuja 3.
- Immonen, Visa & Kinnunen, Joonas 2017. *‘Quidditching’ and the Emergence of New Heritage Identities — Amateur Metal Detecting in Finland*, Public Archaeology, DOI: 10.1080/14655187.2017.1352188.

- Immonen, Visa & Kinnunen, Joonas 2020. *Kulttuurinen kestävyys 2010-luvun metallinilmaisinharrastuksessa*. Muinaistutkija 2. Suomen arkeologinen seura.
- Laulumaa, Vesa 2014. Forestry as a Heritage Crime: Finland. Teoksessa: Grove, L., Thomas, S. (eds) *Heritage Crime*. Palgrave Macmillan, London.
- Lavento, Mika 2008. Arkeologisen tutkimuksen tavoitteet. Teoksessa: Petri Halinen, Visa Immonen, Mika Lavento, Terhi Mikkola, Ari Siiriäinen & Pirjo Uino (toim.) *Johdatus arkeologiaan*. Helsinki. Gaudeamus.
- Lesell, Kreetta 2015. Pirkanmaan maakuntamuseon Adoptoi monumentti -toiminta. Kansalaiset hoitamaan muinaisjäänöksiä. Arkeologipäivät 2014. Konferenssijulkaisussa: *Eettiset kysymykset arkeologiassa & Yhteisöarkeologia*. Suomen arkeologinen seura ry. Helsinki.
- Lähdesmäki, Ulla 2008. Maakuntamuseot. Teoksessa: Petri Halinen, Visa Immonen, Mika Lavento, Terhi Mikkola, Ari Siiriäinen & Pirjo Uino (toim.) *Johdatus arkeologiaan*. Helsinki. Gaudeamus.
- Lähdesmäki, Ulla 2018. Väitöskirja. *Muinaisjäänös ympäristön muutoksessa - modernin alueidenkäytön vaikutuksia Pirkanmaan muinaisjäänöskantaan*. Turun yliopisto. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, arkeologia.
- Macinnes, Lesley 1994. Archaeology as land use. Teoksessa: *Archaeological resource management in the UK: an introduction*. Edited by John Hunter and Ian Ralston. Bath Press. Bath.
- Muinaismuistolakityöryhmä 1979. Muinaismuistolakityöryhmän mietintö. Opetusministeriö, valtion painatuskeskus.
- Novaković, Predrag 2016. Preface. Teoksessa: Predrag Novaković, Milan Horňák, Maria Pia Guermandi, Harald Stäuble, Pascal Depaepe & Jean-Paul Demoule (eds.) *Recent Developments in Preventive Archaeology in Europe*. Ljubljana University Press, Faculty of Arts.
- Siitari-Vanne, Eija 1994. *Rakennetun ympäristön suojelusta*. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki.
- Taivainen, Jouni 2013. Muinaismuistolain suojelema tai ei – Metsien kulttuuriperintö on moninaista ja arvokasta. Arkeologipäivät 2012. Konferenssijulkaisussa: *Suomen muinaismuistolaki 50 vuotta: vetreä keski-ikäinen vai raihnainen vanhus? & Arkeopeda - opetusta, opastusta, oppimista*. Suomen arkeologinen seura ry. Helsinki.

Vilkuna, Janne 1998. *75 vuotta museoiden hyväksi - Suomen museoliitto 1923–1998*. Suomen museoliiton julkaisuja 45. Vammalan kirjapaino Oy.

Sähköiset lähteet

Adoptoi monumentti-vapaaehtoistoiminnan verkkosivut: <https://adoptoimonumentti.fi/info/>
[Viitattu 17.3.2022]

Maankäyttö- ja rakennuslaki uudistuu verkkosivusto: <https://mrluudistus.fi/uutiset/ehdotus-uudeksi-rakentamislainsuunnitelma-13-4-2022/> [Viitattu 18.4.2022]

Metsien Suomi verkkosivusto

75 prosenttia Suomen pinta-alasta on metsää: <https://metsiensuomi.fi/75-prosenttia-suomen-pinta-alasta-on-metsaa/#31f29b06> [Viitattu 27.4.2022]

Metsähallituksen verkkosivut

Kulttuuriperinnön hoito Metsähallituksessa: <https://www.metsa.fi/luonto-ja-kulttuuriperinto/kulttuuriperinto/kulttuuriperinnon-hoito/> [Viitattu 17.4.2022]

Metsätalouden kehitys kruununmetsistä monikäyttömetsiin:

<https://www.metsa.fi/metsahallitus/nain-toimimme/historia/metsatalouden-kehitys/>
[Viitattu 17.4.2022]

Metsänomistajat verkkosivusto

Suomen metsät omistaa: <https://www.mhy.fi/metsatietoa> [Viitattu 25.4.2022]

Museokeskus Vapriikin verkkosivut

Metallinetsinharrastuksen koulutuspäivä: <https://www.vapriikki.fi/metallinetsinharrastuksen-koulutuspaiva/> [Viitattu 21.9.2021]

Pirkanmaan maakuntamuseo, arkeologia:

<https://www.vapriikki.fi/maakuntamuseo/arkeologia/> [Viitattu 20.9.2021]

Pirkanmaan maakuntamuseo: <https://www.vapriikki.fi/maakuntamuseo/> [Viitattu 24.4.2022]

Museoviraston verkkosivut

Arkeologisen kulttuuriperinnön suojelu:

<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/arkeologisen-kulttuuriperinnon-suojelu> [Viitattu 10.10.2021]

Metsänkäyttö ja arkeologiset kohteet:

<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/arkeologisen-kulttuuriperinnon-suojelu/metsankaytto-ja-arkeologiset-kohteet> [Viitattu 10.10.2021]

Museoviraston historiaa: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/museoviraston-historiaa> [Viitattu 11.10.2021]

Retkeily ja vierailu muinaisjäännösalueilla:

<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/retkeily-ja-vierailu-muinaisj%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6alueilla> [Viitattu 12.10.2021]

Unescon kansainväliset kulttuuriperintösopimukset:

<https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia-sopimuksia> [Viitattu 15.4.2022]

Valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet VARK:

<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/valtakunnallisesti-merkittavat-arkeologiset-kohteet-vark> [Viitattu 12.4.2022]

Vedenalainen kulttuuriperintö:

<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/vedenalainen-kulttuuriperinto> [Viitattu 16.4.2022]

Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut

Kulttuuriperintöstrategia: <https://okm.fi/kulttuuriperintostrategia> [Viitattu 11.3.2022] ja

<https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM020:00/2021> [Viitattu 18.4.2022]

Muinaismuistolain uudistaminen: <https://okm.fi/muinaismuistolain-uudistus> [Viitattu: 17.4.2022]

Tampereen museoiden esine-, kuva-, ja kulttuuriympäristötietokanta Siiri

Kiinteiden muinaisjäännösten määrä Pirkanmaalla: <https://museosiiri.tampere.fi/index.do> [Viitattu 16.4.2022]

Ympäristöministeriön verkkosivut

Ympäristöhallinto: <https://ym.fi/ymparistohallinto> [Viitattu 18.4.2022]

Säädökset, sääntely, sopimukset ja asetukset

Valtion säädöstietopankki. Saatavilla verkossa: www.finlex.fi.

Eurooppalainen yleissopimus arkeologisen perinnön suojelusta 26/1995

Vationeuvoston asetus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdystä Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksesta 50/2018

Laki museoiden valtionosuuksista- ja avustuksista 1146/1988

Muinaismuistolaki (MML) 295/1963 ja säädösmuutokset

Maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) 5.2.1999/132 ja säädösmuutokset

Perustuslaki (PL) 11.6.1999/731

Päätös museoiden valtionavustuksen perusteista 404/1979

Rikoslaki (RL) 1889/39

Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta 19/1987

Ympäristönsuojelulaki 527/2014

Suulliset tiedonannot

5.11.2021 Pirkanmaan maakuntamuseon arkeologit: Vadim Adel, Kreetta Lesell ja Kirsi

Luoto.

Liitteet

LIITE 1 Luvattomat kajoamistapaukset vuosina 2010–2019 Pirkanmaalla

Nro	Vuosi	Kunta	Muinaisjäännös- tyyppi	Kajoamisen syy	Vastuullinen/ vastuulliset	Seuraukset toimijalle/toimijoille
1	2010	Pirkkala	Historiallinen kylätontti	Maankäyttö	Pirkkalan kunta/Tampereen kaupungin kaukolämpöyhtiö	MML selvitys ja kertominen rauhoituksen merkityksestä maankäyttöhankkeissa. Pelastuskaivauksien kustannukset kunnalle.
2	2010	Sastamala	Historiallinen kirkkopiha	Maankäyttö	Sastamalan seurakunta	Asianmukaisten menettelytapojen MML:n selvitys. Jatkohankkeet pyydettiin lausunnolle.
3	2010	Sastamala	Esihistoriallinen asuinpaikka	Maankäyttö	Sastamalan Vesi liikelaitos (Sastamalan kaupunki)	Muinaisjäännöksen rikkoutumisesta laadittiin muistio ja välitettiin Museovirastolle. Lisäksi toimijoita ohjeistettiin oikeisiin menettelytapoihin ja selvitettiin MML:n säädökset sekä mahd. rangaistuskäytännöt.
4	2010	Pirkkala	Esihistoriallinen asuinpaikka	Maankäyttö	Pirkkalan kunta ja vastaava tiemestari	MML selvitys ja tietoa mistä voi selvittää mj:t tulevaisuudessa. Tiemestarille lähetettiin lausunto 431/2011.
5	2010	Vesilahti	Rautakautinen kalmisto, maasekaisia röykkiöitä.	Metsänhakkuu	Metsänhakkuusta vastanneet tahot.	Ei käynyt selväksi asiakirjoista.
6	2011	Hämeen- kyrö	Moniperiodinen (Kolmen esihistoriallisen kiviröykkiön kokonaisuus ja historiallinen kyläpaikka.)	Tienparannustyöt	Maanomistaja	Tarkastuksen havainnoista kerrottiin ja niistä tehty muistio lähetettiin maanomistajalle.
7	2011	Tampere	Historiallinen kylätontti	Rakennuksen rakentaminen.	Tampereen kaupungin rakennusvalvonta, rakennushankkeessa toimineet ja sitä suunnitelleet.	Tutkimus- ja valvontakustannukset. Asianmukaisen menettelyn kertominen.

8	2012	Punkalaidun	Historiallinen kyläontti	Siirtoviemärilinjän kaivutyö.	Pirkanmaan ELY-keskus ja muut toimijat (hankkeessa useita eri toimijoita)	Selvityspyyntö, maastokatselmus yhdessä toimijoiden kanssa. Asianmukaisen toimintatavan kertominen.
9	2012	Urjala	Esihistoriallinen röykkiökokonaisuus	Maanmuokaus, tasoitus, täyttö, rakennuksen perustuskaivanto ja pihatie.	Urjalan kunta	Selvityspyyntö ja kehoitus tarkempaan työhön jatkossa ja kehoitus informaation tehostamiseen eri tahojen välillä.
10	2013	Sastamala	Historiallinen asuinpaikka	Maanmuokaus	Maanomistaja	Ilmoituksesta päätellen tapahtuneesta on pyydetty selvitystä. Muuta tietoa tapauksen seurauksista ei ole.
11	2013	Sastamala	Moniperiodinen (Rautakautinen röykkiöalue ja moniperiodinen asuinpaikka.)	Maankaivutyö, kuitukaapelia varten	Internet- ja puhelinliikenne yhteyksiä tarjoava yritys. Kiinteistön omistaja myös osallinen sekä tiehoitokunta	Seurauksista ei tietoa.
12	2014	Valkeakoski	Moniperiodinen (Mm. Rautakautisia röykkiöitä, peltoraunioita, merkkejä asuinpaikasta ja muinaispeltoa, linnavuori ja kuppikiviä)	Metallinetsintä	Yksityishenkilö	Tapauksen seurauksista ei ole tietoa.
13	2014 (2013 joulukuussa jako-kaappi)	Pirkkala	Moniperiodinen asuinpaikka	Maankäyttö, sähkökaapin asennus, valaisinylvään poisto ja näihin liittyneet kaivutyöt ja maanalan peittäminen	Kunta ja rakennushankkeen toteuttaneet tahot.	Seuraukset Museoviraston päätettäväksi. Kerrottiin mahd. rangaistuksista ja muinaisjäännöslaista. Pirkkalan kunta täyttää kuopan sepelillä ja selvittää valaisinylvään poistoa. PMM pyysi telekaapeleihin liittyvää karttaa ja rakennuslupaa nähtäväksi.
14	2014	Valkeakoski	Rautakautinen kalmisto	Metallinetsintä	Yksityishenkilö	Tutkintapyyntö Sisä-Suomen Poliisilaitokselle, mutta tutkinta keskeytettiin, koska tekijästä ei saatu selvyyttä.
15	2014	Sastamala	Moniperiodinen (Rautakautinen kalmisto ja asuinpaikka sekä historiallinen kyläpaikka.)	Maanmuokaus ja -peittäminen sekä korjaus- ja rakennustyöt alueella	Yksityishenkilö	Tehtiin selväksi, että on menetelty väärin ja toimittu MML:n vastaisesti.

16	2014	Sastamala	Rautakautinen röykkiöalue	Luultavasti metallinsintä, kaivetut kuopat röykkiöiden välissä	Yksityishenkilö	Kolmen kuopan kaivajasta ei tietoa, myös miekan katkelmat löytäneelle kerrottiin, että hän ei olisi saanut kaivaa löytöjä esiin luvatta.
17	2015	Tampere	Historiallinen työ- ja valmistuspaikka, tervahauta	Kaukolämpölinjan rakentaminen	Kaukolämpöyhtiö, lupa ELY-keskukselta ja Treen kaupungilta. Hankkeen ohjausryhmässä myös kaavoittajia	Tarkastukseen kutsuttiin kaukolämpöyhtiön edustajia.
18	2015	Tampere	Historiallinen puolustusvarustus	Maastopyöräily-harrastus	Maastopyöräily-yhdistys, Tampereen kaupungin liikuntaviraston toimintalupa	Yhdistyksen informointi, kohteen tarkastus yhdessä yhdistyksen edustajien kanssa. Pyöräilyreitien sulkeminen ja niiden uudelleen asemointi kauemmas mj:stä.
19	2015	Vesilahti	Rautakautinen kalmisto	Maakaapelilinjan kaivaminen ja asentaminen.	Kaapelointiyhtiö.	Ei jatkotoimenpiteitä. Ohjeistettiin merkitsemään mj-alue selkeästi suunnitelmakarttoihin ja maastoon sekä pyytämään lupa ja ohjeistusta museoviranomaiselta. Valvontaa vaativaa kaivausta ei saa aloittaa ilman museoviranomaista.
20	2015	Tampere	Historiallinen asuinpaikka	Alueelle tulevan vesihuoltolinjan putkien väliaikainen säilytys mj-alueella.	Tampereen kaupunki ja mahdoll. hankkeen muut toimijat.	Asiasta informoitiin asianosaisia, Museovirastoa ja poliisia. Ohjeistukset alueen ennallistamiseen, joka tulee tehdä arkeologin valvonnassa. Väliaikaisen säilyttämisen takaraja 1.7.2016. Alueelle ei saa tuoda lisää varastoitavaa ainesta.
21	2016	Lempäälä	Uuden ajan teollisuuskohde	Esiintymislavan perustuksen kaivutyö ja lavan pystyttäminen.	Lempäälän kunnan tilaamat toimenpiteet.	Kaivutyötä ei saa jatkaa, eikä lavaa saa pystyttää ennen maakuntamuseon dokumentointia, lausuntoa ja ohjeistusta. (Toimittiin ohjeista huolimatta)
22	2017	Pirkkala	Moniperiodinen (Aluekokonaisuus, jossa esihistoriallisia ja historiallisia kohteita.)	Maakaapelointi	Maakaapelointiyhtiö ja mahdoll. muut tahot, henkilöstö vaihtunut suurelta osin projektin aikana	Selvityspyyntö tapahtuneesta.
23	2017	Pirkkala	Moniperiodinen asuinpaikka	Maankaivutyöt, maa- ja sepelikasat mj-alueella. Kajottu maaperään tai peitetty mj:tä yhdeksässä eri kohdassa.	Maanomistaja	Maa- ja sepelikasat käskettiin siirtämään ja maantäytön vaikutukset tulee olla maisemallisesti minimaaliset. Pääajan suuhun tulevan putken laitto pitää tehdä arkeologisessa valvonnassa. Lisäksi selvitettiin MML periaatteet ja mahdoll. jatkotoimenpiteet.

24	2017	Valkeakoski	Moniperiodinen (Röykkiöitä ja kivrakenne.)	Vesikaivon rakentaminen ilman lupaa	Maanomistaja ja vesikaivon rakentajat	Maininta maastokatselmuksessa, muista toimenpiteistä ei tietoa.
25	2018	Pirkkala	Kivikautinen asuinpaikka	Grillirakennelman perustuksien kaivaminen/rakentaminen	Maanomistaja ja kunnan rakennusvalvonta	Selvityspyyntö lupamenettelystä kunnan rakennusvalvontaan. Tarkastusraportti kajoamisesta Museoviraston lakimiehelle, kuntaan ja ELY-keskukseen. Ei etene tutkintaan.
26	2018	Ruovesi	Historiallinen puolustusvarustus	Metsän päätehakkuu	Ruoveden kunta ja hakkuun toteuttanut taho	Tarkastus ja asianmukaisesta menettelytavasta kertominen.
27	2018	Sastamala	Rautakautinen röykkiöalue	Maanmuokkaus mj-alueella.	Maanomistaja	Ei tavoitettu maanomistajaa. Lähetettiin tarkastusraportti ja kerrottiin asianmukaisista tavoista toimia.
28	2018	Pirkkala	Moniperiodinen asuinpaikka	Maakaapelointiin liittyneet kaivutyöt	Sähkö- ja tietoliikenneverkkoja rakentava yhtiö	Selvityspyyntö ja muistutus MML:n mukaisista toimintatavoista.
29	2019	Tampere	Historiallinen teollisuuskohde	Valaistuksen kunnostushankkeeseen liittynyt jakokaapin pystytys	Hankkeeseen osallistuneet toimijat.	Töiden keskeytys alueella ja suunnitelmien pyyntö lausunnonle. Lisäksi tarkastus maastossa asianosaisten kanssa ja MML:n mukaisten toimintatapojen selvitys.

LIITE 2 Luvatonta kajoamista seuraava tarkastusmenettely

Havainnollistuksen laatija: Helen Mettälä

